

Aug 1

AV 16 1931

55

120. 55

Med. things.

S 7

No. 72761

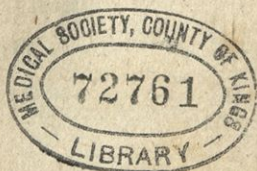
Presented
to the
Library of the
Medical Society
of the
County of Kings
by

EXCHANGE
(UNIVERSITY LIBRARY OF
UPPSALA)

MAY 23 1931

TRACTATUS II.
DE
VARIOLIS.

AUTORE
MARCO ANTONIO
PLENCIZ,
MEDICO VINDOBONENSE

VIENNÆ AUSTRIÆ,

Typis JOANNIS THOMÆ TRATTNER, CÆSAR. REG.

APOST. MAJEST. AULÆ TYPOGR. ET BIBLIOT.

MDCCCLXII.

5.76 483-2.

516483

INSTITUTION
OF THE
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO
1999

12 NOV 1999

1999 16369

PRÆFATIO AUTORIS

Ad Tractatum de Variolis.

ateries de variolis adeo
jam a quam plurimis
Eruditissimis Viris trita
hucusque fuit, ut me-
tuam, ne de his acturus actum
agere cuipiam videar.

Verum tamen *hoc non obest,*
(dicit Eruditissimus D. Werlhoff
in Præfatione de novitate vario-
larum) *quo minus indoctior quis-*
quam facta rei alicujus curiosiori
inquisitione in virorum doctissimo-
rum conjecturis aliquid nonnunquam
inveniat, ubi rem acu tetigisse haud
videntur.

Etenim cuilibet in praxi medica
versato notum est, multa, quæ
tam æthiologiam, quam patholo-
giam atque Therapeuticam vario-
larum præcipue malignarum con-

cernunt, adhuc desiderari, quibus neque ego, neque quisque alius tam facile satisfacere valet.

Interea confido, atque spero, fore, ut benevolum Lectorem laboris, quem in lectione hujus de variolis Tractatus impendet, non poeniteat.

In adjunctis observationibus tam in hoc, quam in sequente de Scarlatina Tractatu nomina ægrotorum, maximam partem expressi, ut quisque ingenuus Lector, has non confictas aut ad propriam hypothesim, ut fieri solet, ornatas judicet, sive suspectas habeat.

Reliqua benigno Lectori judicanda relinquo. Vale.

*Series rerum notabiliorum, quæ in
Tractatu de variolis continentur.*

CAPITE I.

1.

Communis & erronea est celeberrimum etiam Medicorum opinio, variolas & morbillos secundum magis & minus tantum differre. Unde resultat, ut minus apposite variolas & morbillos, tam quoad æthiologiam quam pathologiam una eademque fidelia pertractent. Vide §. 1. 2. 3.

A 3

II.

II.

*Respondetur illi famosæ quæstioni: num
scilicet variolæ omni ævo grassatæ fuerint,
aut quando grassari ceperint. 4. 5. & 6.*

III.

*Ostenduntur seminia variolosa semper
& omni ævo in rerum natura extitisse.
7. 8. 9.*

IV.

*Arabes nobis primi sæculo 12. accurate
& adæquatam exhibuere variolarum
descriptionem 10.*

CAPITE II.

V.

*Afferuntur variolarum divisiones & dif-
ferentiæ. His tandem subjungitur ea-
rum descriptio, & definitio. 11. 12.
13. &c.*

VI.

VI.

Necdum evidenter demonstratum est, quid sit & in quo proprie consistat febris.

24.

VII.

Exponuntur quædam singularia, & quasi anomala symptomata, quæ quandoque variolas præcedere solent.

VIII.

Exhibentur communiora symptomata, quæ variolas præcedere, concomitari, & subsequi solent.

28. 29. &c.

IX.

Quamvis variolæ tempore æstivo grassantes plerumque benignæ, illæ vero, quæ hiemem obtinent, maximam partem malignæ observentur; apud nos tamen aliquot ultimis epidemiis contrarium obtinuit.

X.

Adducuntur epidemiæ variolarum tam benignarum, quam malignarum, quæ hic Viennæ intra 30. fere annos observabantur.

38. 39.

A 4

XI.

XI.

Item Symptomata, quæ in variolis malignis miliaria præcedere solent, ex quibus miliaria futura expertus medicus prædicere potest. 40.

XII.

Talia miliaria raro critice, sæpius tamen symptomatice variolis accedere solent. 42.

XIII.

Idem intelligendum est de miliaribus, aliis morbis acutis, inflammatoriis, ut pleuritidi, peripneumonix, supervenientibus. 44. 45.

XIV.

Funestissima variolarum epidemia, quæ ultimis his annis Viennæ observabatur, fuit illa, quæ annis 1745. & 1746. multos e medio sustulit. 47.

Unde hæc parumper distinctius exponitur 48. 49. Item discutitur, an variolarum malignitas, quæ aliquando observabatur, regimini calidiori, perversæque me-

medendi methodo, aut ipsi epidemiæ attribuenda sit. 53.

CAPITE III.

XV.

Hic afferuntur & rejiciuntur, diversæ de variolarum origine, natura, causisque opiniones. 54.

XVI.

Verum neque Arabum medicorum opiniones, variolas a sanguine menstruo derivantium, neque Listeri, Mead, aliorumque tales a morfu alicujus bestiolæ, deducentium, subsistere possunt. 56. 57. &c.

XVII.

Multo minus illorum sententia admitenda est, qui variolas a capsulis atrabiliaris, aut a certis salibus sive acidis, sive alcalinis, sive neutris, aut qui a certis fermentis, derivare conantur. 58. 59.

XVIII.

Quamvis sententia Eruditissimi & Celeberrimi Domini de Hahn, Consilarii Regii, nuperrime publici juris facta, magnam & profundam in Autore eruditionem præ se ferat, non respondet tamen origini & naturæ variolarum. 62. 63. 64. &c.

XIX.

Tandem assertur propria de variolarum origine, natura, & causis saltem materialibus, sententia. 71. 72.

XX.

Hæc rationibus corroboratur, & ab adversariorum injuriis vindicatur. 73. 74.

XXI.

Multiplicatio & propagatio putredinis fit per multiplicationem animalculorum. 75. 76.

XXII.

Demonstratur putredo esse effectus, & non causa alicujus rei. 78. 79.

XXIII.

Cum variolæ nunc magis benignæ, nunc magis

CAPIT. ET PARAGRAPH. II

magis malignæ grassentur, quæritur, an earum seminia inter se differant. 81. 82.

XXIV.

Miasma variolosum videtur primario petere, & afficere genus nervosum. 83. 84. &c.

XV.

Tale miasma variolosum potest diu, quin imo a nativitate corpori inesse. 86. 87. &c.

XXVI.

Hic afferuntur illa, quæ ad prognosim variolarum spectant. 90. 91.

CAPITE VI.

XXVII.

H*ic formantur indicationes, quæ pro diverso variolarum stadio, etiam diversæ esse debent. 101.*

XXVIII.

Afferuntur remedia, quæ immediate in miasma variolosum agere possunt; quæ saltem

tem illud ita disponere dicuntur, ut variolæ benignæ exsurgant. 103.

XXIX.

Pblogistica humorum constitutio in variolis, videtur differre ab illa, quæ in aliis inflammationibus observatur. 104.

XXX.

Unde patet, quare nec discuti, nec dissipari sine suppuratione possit, ut in aliis inflammationibus sæpe contingit. 105.

XXXI.

Exponuntur remedia, quæ in pblogistica humorum constitutione conveniunt. 109. 110.

XXXII.

Alia debet esse ratio medendi in infantibus, & alia in adultis; item alia in variolis discretis, benignis, & alia in malignis, & confluentibus. Quapropter male a quibusdam practicis remedia, quæ in benignis proficere observant, tanquam specifica in malignis deprædicantur. 112.

XXXIII.

XXXIII.

Venæ sectio in quibus casibus celebrari, aut omitti, & qua quantitate institui debeat. 116. 117.

XXXIV.

Quæ cautelæ ratione nitri, & pægoricorum in infantibus adhibendæ sint. 118.

XXXV.

Remedia volatilia, variolas a centro ad peripheriam pellentia non facile in usum vocanda. 120.

XXXVI.

Affertur casus, qui quoad similia remedia adhibenda facile imponere potest, quæ, si adhibeantur, gangræna & mors acceleratur. 121.

XXXVII.

In similibus casibus sanguinis missio, & remedia antiphlogistica, omnibus aliis præferuntur. 122.

XXXVIII.

XXXVIII.

Adducuntur casus in quibus lenia volatilia adhiberi possunt. 123.

XXXIX.

Nitrata, paregorica & sanguinis in debita quantitate detractio in adultioribus, quamvis variolæ benignæ futuræ videantur, in usum vocanda sunt. 127.

XL.

In confluentibus, anomalis, malignisque variolis, quamvis omnia, quæ in benignis secundo cum effectu adhibentur, in usum vocentur, nihilominus tamen non satisfaciunt. Quapropter alia procedendum erit via. 128. 129.

XLI.

In variolis malignis repetitæ venæ sectiones perquam necessariæ sunt; quæ fere omni tempore morbi urgente necessitate institui possunt, & debent. 132. 133.

XLII.

XLII.

Hoc assertum experientiis & autoritatibus corroboratur. 136. 137. &c.

XLIII.

Adstruitur regimen, quoad alias res non naturales in variolis observandum. 138.

XLIV.

Si suspicio sit, in primis viis hæere humores peccantes, isti debent per lenia evacuantia antiphlogistica e corpore dilui, & ablu. 140.

XLV.

Si malignitas tanta adsit, ut ordinariis antiphlogisticis domari non possit, debemus ad corticem peruvianum confugere. 141.

XLVI.

Assignantur regulæ de exhibendo in similibus casibus cortice, qui in infantibus, assumptioni remediorum obstantibus, in clysmatibus injici poterit. 143. 144. &c.

XLVII.

Hydrogala, quæ e tribus aquæ puræ partibus, & una lactis, invicem mixtis,
&

Et coctis, Et sufficiente quantitate sacchari constat, omnibus aliis potionibus diluentibus Et lenientibus præfertur. 148. 149.

XLVIII.

Quomodo cutis emolliri, Et laxari debeat, ad hoc, ut facilius fiat variolarum eruptio, Et benignior earundem suppuratio. 157. 158.

XLIX.

Fit mentio specialis variolarum epidemice, in qua sanguis non est spissus, Et lardaceus, sed dissolutus, diffluens. In hac prodest spiritus vitrioli, aliaque subacida, Et subaustera. 160. 161. &c.

L.

Quid tandem notandum sit de usu mercurii in variolis? 163.

LI.

Exponitur Clarissimi Gundelsheimeri methodus tractandi variolas. 169.

LII.

Sequitur methodus, qua Arabes variolis medebantur. 171.

LIII.

LIII.

*His adjungitur Celeberrimi medici Bayri
variolas tractandi ratio. 173.*

LIV.

*Brevissime quædam de infitione, & in-
oculatione variolarum. 175. 176.*

CAPITE V.

LV.

Docetur, quomodo diversis symptomati-
bus, quæ variolas antecedere, con-
comitari, aut subsequi solent mederi, debeat-
mus. 177.

LVI.

*Statuitur quid agendum sit, si adsint
convulsiones, aut nimia diarrhæa aut aliqua
urgens hæmorrhagia. 186. 7. 8.*

LVII.

*Demonstratur in phrenesi nimius, &
communis paregoricorum, anodynorumque*

usus esse noxius; quibus præferuntur lenia per epicroasim evacuantia antiphlogistica. 192.

LVIII.

Quid in secundaria variolarum febre agendum sit. 195.

LIX.

Quid sit micturitio in variolis, quid denotet & quomodo tractari debeat. 197. 8.

LX.

Urinæ in variolis suppressio, effectus, & cura. 199.

LXI.

Si pustulæ variolarum depressæ, flaccidæ; & si interstitia variolarum minus rubeant, tumeantque minus, quid agendum. 202. 4.

LXII.

Quomodo leniatur, mitigeturque variolarum ardor, dolor, & tensio. 207.

LXIII.

Qua ratione deglutitioni difficili obviam eundum sit. 209.

LXIV.

Quid de salivatione in variolis sentiendum; quomodo hæc custodienda, aut deficiens promovenda? 213. 214.

LXV.

LXV.

Quomodo oculi a malignitate materiae variolosae custodiendi; affecti vero, quomodo curandi? 224. Si aures, si faciei forma & nitor offendantur, quomodo illis prospiciendum? 232.

LXVI.

Si post variolas ulcera maligna exedentia, si furunculi vires exhaurientes diu & pertinaciter affligant, tunc praeter remedia diluentia, & lenientia, cortex peruvianus, & mercurius specifica a celeberrimis practicis deprædicantur. 241.

LVII.

Exponuntur plures alii affectus qui variolis supervenire solent.

LVIII.

Tandem capite VI. & ultimo afferuntur quædam singulares de variolis observationes, casusque selectiores, adjunctis ad eosdem annotationibus; quibus illa, quæ de variolis superius exposita sunt, magis dilucidantur, & confirmantur.

TRRCTATUS II.

D E

V A R I O L I S

C A P U T I.

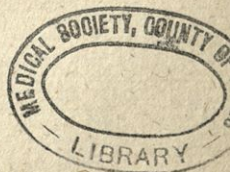
De quibusdam ad variolas spectantibus.

Papulæ , quæ quasi vari faciem reliquamque cutem , defœdant variolæ vocantur. Unde fit , ut Indi variolas sub forma excelsæ mulieris effingant , turpi macie torridæ , furiaë instar bicipitis , &

& quatuor brachiis præditæ, cujus simu-
lacrum efformant, cui vota ineptissima,
ut grassantibus variolis, ab hac turpitu-
dine liberentur, facere solent.

I.

In prima statim variolarum contem-
platione se offert communis, & fere om-
nium, qui de his tractarunt, error;
quo alias celebres in arte medica viri,
variolas, & morbillos promiscue, &
quasi una fidelia dilucidare, iisdemque
eandem tum æthiologiam, quin imo, &
curam, adscribere solent, cum tamen,
uti jam superius de contagio probatum
est, duo hi affectus specie inter se dif-
ferant, & diversissimis symptomatibus æ-
gros affligant. Experientia enim est cui-
libet obvia, ordinaria naturæ lege a va-
riolis variolas, & a morbillis morbillos,
non autem a variolis morbillos, aut a
morbillis variolas propagari.

II.

Hoc confirmat artificialis propagatio, quæ per insitionem seu inoculationem variolarum institui solet. Quin imo annis 1757. & 1758. Celeberrimus D. Doctor Home eadem hac arte morbillos felicissimo eventu in Anglia propagavit; neque unquam observatum est ab inoculatis variolis morbillos aut a morbillis variolas exortas fuisse.

III.

Sicut igitur plantarum femina a. b. c. eorumque ex illis ortas plantas specie differre dicimus, quia ordinaria naturæ lege a femine a. plantam a. & a femine b. plantam b. produci, & propagari videmus; ita pariter ex eodem fundamento femina variolarum, & morbillorum specie inter se differre asserere debemus; fecus enim omnia femina plantarum una cum suis plantis ejusdem speciei contra omnium opinionem dicenda erunt.

IV.

IV.

Quare judico, variolas seorsim, & separatim a morbillis tractandas & definiendas esse, pace omnium aliter sentientium. Antequam autem ad differentias, descriptionem, & æthiologiam variolarum accedamus, dilucidanda, & enodanda venit celebris alias inter medicos quæstio: num videlicet variolæ semper, & omni ævo genus humanum affligerint? aut quo tempore, saltem in Europa vigere ceperint? Alii vero hanc quæstionem proponunt: An variolæ veteribus notæ fuerint, nec ne?

V.

Fateor, quamvis hæc quæstio exiguæ, aut nullius, sive in re medica, sive in republica videatur esse commodi, acerrime tamen celebres inter medicos ad hæc usque tempora decertatum fuisse. Ego ne crambem toties jam coctam recoquere videar, in his diu non mora-

bor, sed Benevolum Lectorem ad lectionem eorum autorum, qui data opera, perquam erudite de hac quaestione tractarunt, remittam. Inter multos alios præeminet elegantissimus Tractatus: *De variolarum novitate*, celeberrimi, & eruditissimi viri D. de Werlhoff contra doctissimum pariter virum Gothofredum Hannium; qui veterum monumenta summo labore conquirit, & collegit; unde variolas a veteribus delineatas, & descriptas esse probat; alter vero pro sua, quæ in omnibus est ipsi communis modestia, & eruditione, ostendit variolas esse morbum novum, & veteribus ignotum. Hic invenies B. L. in utramque partem, quam profundissime & eruditissime decertatum esse, ut vix aliquid superesse rear, quod superaddi possit.

VI.

Interim, ut quam brevissime fieri possit hac de quaestione me expediam;
ju-

judico, cuilibet jam constare, quod juxta data principia de contagio, hæc quæstio facile a nobis solvi, & determinari possit. Nam supposui, quod sicut semina omnium vegetabilium, ita etiam semina verminosa omnium morborum contagiosorum in principio creationis jam producta fuerint, adeoque in rerum natura nulla alia de novo producantur, sed tantum evolvantur, & ultro propagentur.

VII.

Unde ex his principiis sequentia deducimus.

Primo; quod semina variolarum semper & omni tempore in rerum natura extiterint.

Secundo; quod semina valde diu inertia latere possint; quin imo

Tertio, a summo Creatore ipsis feminibus inditas esse certas pro eorum evolutione leges, ut aliqua citius, alia tardius evolvantur.

Omnia hæc allata fundantur in observationibus, de quibus vix aliquod dubium moveri posset, nam experientia constat, semina luis venereæ, podagræ, aliorumque hæreditariorum morborum in feris primo nepotibus sobolescere, item periti agricolæ norunt, eadem semina & eidem solo sæpius commissa in sui multiplicatione, & fructificatione tandem valde deficere, sive hoc fiat, quod per repetitas evolutiones tandem exhauriantur; sive, quod eidem terræ ita assuescant, ut non amplius afficiantur; uti hoc videmus in nostris corporibus; quamvis enim cum aëre esculentis, & potulentis quotidie vix non infinita muscarum, aliorumque insectorum ovula deglutiamus, tamen illis ita assuescimus, ut non afficiamur.

VIII.

Quapropter ex jam allatis rationibus fit, ut lepra, elephantiasis, mentagra
alii-

alique, qui quondam communissimi, & dirissimi erant morbi, nunc ferme deficient; ast fieri potest, ut tardius eorum semina præstabilitam adipiscantur maturitatem, sicque frequentiore evolutione, ac majore sævitie se manifestent.

Sed hoc ipsum nunc videmus in lue venerea; notum est quanta sævitie, quanta strage in sui initio se manifestarit, nam quam citissime omnia pervadebat, & corrumpebat membra, nunc vero genitalium sede contenta per gonorrhæam, sæpe absque omni remedio feliciter fenum absolvit decursum. Sed de his plura legi possunt in tractatu de contagio.

IX.

Unde ex his inferre possumus, quod tempore Hippocrat. ante & post illum non tantum semina variolarum jam extiterint, sed quod etiam variolæ genus humanum affligerint, verum non tam frequentes, uti hoc tempore.

Qua-

Quare mirum non est, si in veterum monumentis inveniantur quædam variolarum vestigia, quæ modernis respondent variolis. Præterea contingere potuit, ut tempore Hippocratis, Celsi, & Galeni; item in illis provinciis, quas ipsi inhabitabant, aut forte universim, nec in Asia, nec in Europa, tunc variolæ grassatæ fuerint, quæ tamen in Africa, America, alisque tunc incognitis insulis, eandem, quam nunc apud nos stragem agerent. Sic Ioann. Helwig narrat, quod ante Batavorum in insulas orientales, & occidentales adventum variolæ, & morbilli incogniti ibidem fuerint; qui tamen ibi nunc tam frequentes, & tam maligni existunt.

X.

Ast primam accuratam & adæquatam variolarum descriptionem seculo duodecimo Medicis Arabibus debemus; quos nos uti & alios recentiores sequemur.

An-

Antequam vero variolarum definitionem seu descriptionem adducamus, præmittendæ erunt variolarum differentiæ, & divisiones; ex quibus dein earum natura facilius exponi poterit.

C A P U T II.

De divisione, differentiis, & descriptione variolarum.

XI.

Ad variolarum diagnosim, prognosim, & curam multum interest scire earum differentias, & divisiones, quare variolæ primo dividuntur in veras, seu legitimas, & nothas, seu spurias; istæ sunt vesiculæ plus minus latæ, humorem ferosum, aut aqueum majore aut minore quantitate continentes, derepente plerumque invadentes, & erumpentes; bidui
aut

aut tridui collabescentes, & flaccescen-
tes, & sine periculo affligentes.

XII.

Variolæ autem veræ, de quibus hic
potissimum agemus, in suppurationem
tendunt, & plus temporis donec acmin
attingant, requirunt, nam rarissime pri-
mo, quandoque secundo, plerumque
tamen tertio aut quarto die erumpere
solent, septimo, octavo, aut nono die,
aliquando tardius, ut in malignis, &
confluentibus, suppurantur.

XIII.

Variolæ veræ dividuntur ultro in
discretas seu distinctas, & confluentes;
item intermedias, quæ cohærentes au-
diunt.

Distinctæ dicuntur, quæ papulas
ab invicem sejunctas habent; quando ve-
ro plures papulæ quasi in unam conve-
niunt, tunc confluentes vocantur. Istæ
solent erysipelatis, aut morbillorum ri-

tu erumpere, & colore rubro adinstar scarlatinæ faciem notare. Cohærentes sunt mediæ inter discretas, & confluentes, quando nimirum se quoad aliqua tantum suæ molis puncta tangunt.

XIV.

Item dividuntur in regulares & irregulares, seu anomalas, illæ sunt, quæ eadem vix non semper exhibent phænomena, & pari symptomatum agmine, atque potissimum tempore verno ægros adoriri consueverunt; quare distinctæ quarta ab invasione die erumpere incipiunt, & ulteriorem morbi decursum minorum symptomatum agmine absolvunt, qua ex ratione benignæ audiunt.

XV.

Si vero prædictas notas non præferunt variolæ irregulares, & anomalæ vocantur, quæ, si discretæ sunt, tertia die jam erumpere incipiunt, plerumque valde parvas, pustulas, fuscas, aut nigras

gras referunt, quin imo sæpe ptyalimus, qui confluentibus quasi proprius est, illas concomitari solet, adeoque majore cum periculo sua stadia decurrunt, unde etiam malignæ dici possunt.

XVI.

Variolæ confluentes irregulares distinguuntur a confluentibus regularibus in eo, quod tempus eruptionis magis antevertant, adeoque jam secunda die erumpere soleant. Hæc eruptio fit specie tumoris plus minus rubri vultum omnem contegentis absque notabili papularum discrimine; adest præterea statim sub initium morbi major virium exolutio, & variolarum major in gangrænam propensio.

XVII.

Dantur etiam aliæ variolarum, sed minoris momenti differentiæ, sic Clarissimus Diemerbrœck, alias dicit esse rubicundas, alias lividas, violaceas;
item

item alias molles, alias duras; deprefas, elevatas, albicantes, splendentes, alias latas, & alias contractas.

XVIII.

Quin imo ipsæ variolæ nothæ seu spurix videntur notabilem differentiam præferre; nam aliæ sunt chrySTALLINÆ, & LYMPHATICÆ, plus humoris serosi & lymphatici continentes, unde etiam vulgo **die Waßerblattern** audiunt; aliæ vero sunt duriores, nodosæ, verucosæ, tuberculosæ, & vix aliquid humoris continentes & ideo etiam **die Steinblattern** vocari solent. Quamvis Clarissimus Mead, & Freind variolas verucosas & ChrySTALLINAS ad malignas potius reducant; ego tales sæpe vidi; sed semper sine febre & periculo; adeoque inter spurias potius reputandas censeo.

XIX.

Præsuppositis divisionibus & differentiis variolarum facilius poterit concipi il-

larum descriptio, quæ alias definitio vocatur.

Antequam variolarum descriptionem proferamus, insinuandum est, raro eas exacte, & adæquate definiri, quia sub tali descriptione non comprehenduntur variolæ tam veræ, quam nothæ; item quia sæpe talia symptomata pro essentia variolarum adduci solent, quæ in variolis adeste, aut abesse possunt, ut dein patebit.

XX.

Variolæ igitur describi possunt, quod sint morbus exantematicus contagiosus, (I.) plerumque epidemicus (II.) & passim cum febre conjunctus (III.) omnem ætatem, sed præcipue infantes invadere solitus. Si veræ sunt variolæ in suppurationem, secus, si nothæ sunt, tendens (IV.) diversisque aliis, pro diversitate status morbi stipatus symptomatibus. (V.)

XXI.

XXI.

Ratio vero dictorum, uti & ulterior eorum expositio sequens esse poterit: dixi enim (I.) variolas esse morbum exantematicum, & contagiosum, & (II.) plerumque epidemicum. Variolas esse contagiosas omnes norunt, sed illas non esse semper epidemicas pariter admittent, si perpenderit eas facile per fomitem ab uno loco ad aliam regionem, ubi epidemice non grassantur, ibique saltem per insitionem, aut inoculationem communicari, & propagari posse; sic Eruditissimus Willis multos adducit casus de variolis sine epidemia affligentibus.

XXII.

(III.) Variolas esse febrem exantematicam, adeoque febrem esse de essentia variolarum, plerique autumant. Verum rationes, quibus moveor, febrem non esse de essentia variolarum sunt sequentes:

C 2

Pri-

Primo in variolis spuriiis sæpe nec febris, nec ullum aliud symptomata quod incommodo esse possit, observatur.

Secundo in variolis, & præcipue benignis, sæpe nulla observatur febris; quia tales infantes ab initio usque ad finem morbi omnes functiones, ut alias sani peragunt; sunt enim hilares, circum ambulantes, ludentes, bene appetentes placide dormientes, verbo: nulla alicujus incommodi signa præferre videntur, qui talia non credit, ruri præcipue talia observare poterit.

XXIII.

Sed quamvis admitterem tempore eruptionis & suppurationis adesse febrem; interim omnes practici norunt, quod in variolis discretis & benignis, facta plenaria eruptione, febris plerumque per unam, alteramve diem fileat, donec febris suppuratoria accedat; quod patet ex eo, quia infantes vix exacta eruptione-

ptione hilares, esurientes & bene dormientes evadunt, quod fieri non posset, si febris adesset. Sicut igitur calor de essentia febris dici non potest, quia aliquando abesse potest, ex eadem etiam ratione febris de essentia variolarum non erit, cum pariter a variolis separari possit.

XXIV.

Verum doleo, quod tantum de febre disputare debeamus, cum necdum evidenter constet, quid, & in quo proprie calor, & febris consistat. Quamvis enim hoc tempore fere omnes, ab aucto attritu, & exinde orto pulsu frequentiore, & celeriore naturam, & essentiam, febris & caloris derivent, superfunt tamen quam plurimæ difficultates, quæ hanc communem opinionem labefactant, tales difficultates nuper nobis publici juris fecit Eruditissimus & Magnificentissimus Dominus de Haen: in

parte altera rationis medendi pag. CLX-
IV. V. VI. & alibi. Verum ne hæc ,
quamvis laude & veneratione digna, no-
vissima esse videantur , talia legi pos-
sunt in operibus jam 1748. a Medico
Vindobonenfi typis datis cap. v. de ve-
næ sectione pag. CXXVII. quibus titu-
lus est : *Animadversiones in libellum cui*
titulus : Andropbilus Asclapiadeus &c. ve-
rum manum de tabula, hæc hujus lo-
ci & nostri scopi non sunt , quare ad
(IV)

Properamus ; per hoc enim , quod
variolæ veræ suppurentur, distinguuntur
a spuriiis , quæ sæpe inopinato erum-
punt , & bidui aut tridui flaccescentes
exsiccantur, uti in differentiis variolarum,
ab aliis efflorescentiis clarius patet.

XXV.

Tandem (V.) diximus variolas
pro diversitate status. & stadii earum di-
versis stipatas esse symptomatis.

Cla-

Clariff. Sydenham assignat duo tantum variolarum tempora, nimirum unum separationis, & alterum expulſionis; aſt judico commodius quatuor in variolis terminos ſeu epochas conſtituendas eſſe; primus terminus eſt præparationis, ſeu ſeparationis, ſecundus expulſionis, tertius ſuppurationis, & ultimus exſiccationis. Primus ſeu præparationis terminus in variolis diſcretis, & benignis intra triduum aut quatrimum abſolvitur; in malignis vero, aut confluentibus citius; ſecundus intra triduum circiter; tertius diverſa habet tempora; nam in diſcretis & benignis, citius, in malignis autem & confluentibus tardius & lentius abſolvitur ſuppuration, & ad decimam ſeptimam quin imo etiam ad vigefimam primam diem protrahitur. Idem dicendum eſt de earundem exſiccatione. Ut vero tota hiſtoria, & progreſſus variolarum eo facilius intelligatur,

initium ducam a discretis, & regularibus, sicque ab his fiet transitus ad confluentes & anomalas.

XXVI.

Diversa sunt symptomata pro diversitate genii variolarum, quæ earum eruptionem præcedere solent; specialiter vero affligit capitis, lumborum, & spinæ dorsi dolor; lassitudo, viriumque languor, præcordiorum anxietates, inquietudines, respiratio laboriosa & suspiriosa; sopor, somnus tamen inquietus, interruptus; quibus præcipue autem juvenibus jungitur delirium; item adest ciborum fastidium, nausea, quandoque etiam vomitus maximam partem biliosus; in infantibus autem plerumque diarrhæa, pavores in somno, & subfultus tendinum; in adultis vero adest incoercibilis in sudores propensio. Præterea horripillationes intercurrere consueverunt, calor corporis aliquando major, ali-

aliquando minor; idem dicendum est de fiti; pulsus est plerumque solito celerior; infantes sæpe inopinate convelluntur, quibus paulo post variolarum eruptio succedit.

XXVII.

Hic tacitus præterire non possum quædam anomala, & minus vulgaria symptomata, quæ variolas quandoque diu præcedere solent. Ego aliquando observavi, quod octo, & pluribus diebus certi dolores rheumatici aliquando unam, aliquando alteram partem corporis occupare, quandoque cum, quandoque sine febre affligere soleant; ficque aliquando colicam, quandoque pleuritidem, aut rheumaticum artuum dolorem æmulentur; quales casus hac de re a me observati dein specificè adducentur.

XXVIII.

Dixi, quod pro diverso variolarum genio, prout nimirum discretæ, aut con-

fluentes; benignæ aut malignæ fuerint , & jam diverso efflorescant tempore; malignæ enim & confluentes longe citius; discretæ vero & benignæ plerumque quarta die erumpere solent; & quidem primo in facie & collo papulæ quædam rubræ se manifestant , quæ pededentim numero plures efflorescunt; dein petus, brachia, abdomen, dorsum cum femoribus, pedibusque occupant; quo tempore fiunt frequentes sternutationes, difficultasque nunc major, nunc minor in deglutitione perſentitur; quia variolæ tam nares, quam fauces occupant; quin imo sæpe fit, ut totus tractus arteriæ asperæ, esophagi, quin imo pulmones, ventriculus, intestina, aliaque viscera iisdem obsideantur.

Protrahitur variolarum eruptio ad duos tresve dies, quo tempore omnia superius recensita symptomata aut remittunt, aut plane evanescunt.

XXIX.

Tandem circa diem sextum eodem tenore & ordine ut eruperant variolæ, incipiunt suppurari; adeoque pustulæ, quæ in sui exordio rubebant successive albescere incipiunt, magis latæ, & acuminatæ fiunt cum circulo rubente, item variolarum interstitia rubent, tument, tenduntur; & dolent; iste tumor præprimis faciem occupat, sic palpebræ sæpe ita turgent, & connivent, ut vesicam aqua plenam repræsentent, & ægrum uno alterove die luce privent.

Interea dum ista fiunt febris, sitis, inquietudines, deglutitio difficilis, vox rauca, & reliqua intenduntur nunc magis nunc minus pro diversa ratione variolarum.

XXX.

Die circiter ab invasione nono pustulæ, quæ albæ & leves erant ad tactum, fiunt asperæ, fuscæ, & flavæ,
sic-

ficque mox dein & ferme eodem ordine, ut eruperant, & suppurabantur, rumpuntur, & exsiccantur, & usque ad 14. circiter diem, illæ, quæ faciem, colum occupabant, abscedere, & decidere solent; relictis squamulis furfuraceis successive pariter decidentibus.

XXXI.

Interim, dum hæc die octavo, & nono, & sequentibus in facie fiunt, & ad declinationem morbi vergunt, manus vero & pedes summum tumoris gradum assequuntur, rubent, tenduntur, & dolent bidui aut tridui longius, quam facies; variolæ pariter diutius albæ, plenæ, & tensæ perseverant; quæ dein decima tertia aut decima quarta die flaccescunt, & humorem sed non ita spissum, ut illæ, quæ faciem occupant, verum liquidiores fundunt; sicque exsiccantur & decidunt, ut superius dictum est.

XXXII.

XXXII.

Dum tumor faciei, reliquarumque partium augmentum capit, urina pauca & saturata redditur; dum vero tumor decrefcit, fuccedunt urinæ crudæ, aqueæ, valde copiofæ; quibus diverfa filamenta, & quafi squamularum ramenta innatare videntur; quin imo præfertim ultimis refipifcentiæ diebus, fedimentum album nunc majore nunc minore quantitate in urinis obfervatur.

XXXIII.

Ex data descriptione variolarum, quæ maximam partem difcretas, & regulares attingit, variolæ confluentes, & anomalæ facilius concipi poterunt; etenim fympptomata, quæ expulfionem variolarum confluentium præcedere folent, funt ferme difcretis communia, fed longe atrociora & ferociora; nam hic adest major virium profratio, major anxietas, materiæ biliofæ vomitus, major foporo-

porofitas & major febris ; ex quibus variolas , aut confluxuras , aut anomalas , & mali moris futuras expertus medicus prædicere poterit.

XXXIV.

Diximus in discretis benignis facta eruptione febrem mitigari , aut plane sopiri ; in confluentibus vero perfecta eruptione febris adhuc superest , item salivatio adultos , diarrhæa vero infantes affligere solent ; nam salivatio aliquando una cum variolarum eruptione aliquando postridie supervenit ; a principio materia sat tenuis procedit , quæ vero circa undecimum morbi diem tam tenax & spissa fit , ut nisi manus & pedes tunc debito modo tumeant , æger in summo vitæ periculo verfetur.

XXXV.

Variolæ confluentes , quæ faciem occupant , sunt multo minoris voluminis , quam in discreto genere esse soleant ; illæ
ve-

vero quæ manus & pedes obfidet, habent mollem majorem illis, quæ in facie sunt. Hoc præterea observamus, quod statim sub eruptionis initium facies ex confluentibus tumida evadat, qualis etiam diutius quam in discretis permanet.

XXXVI.

Variolæ autem anomalæ hoc habent primo singulare; quod quamvis fuerint discretæ diem quartum, alias discretis regularibus pro expulsiōe communem, antevertant; adeoque prout plus, aut minus malignæ sunt indolis, secundo, aut tertio die erumpant.

Secundo, omnia symptomata ferme ut in confluentibus dictum est, sunt graviora. Tertio pustulæ sunt minoris voluminis, non ita elevatæ, sed magis depressæ, quam illæ, quæ in regularibus & discretis esse solent.

Quarto, quamvis variolæ discretæ videantur, si tamen malignæ sunt, jun-

gi-

gitur his in adultis ptyalismus, ac si confluentes essent.

Tandem variolæ anomalæ solent multis pustulis nigris ad corruptionem & gangrænam magis dispositis, interspersæ esse; unde magnam malignitatem illis inesse judicare possumus, propter quam etiam fit ut talibus variolis anomalis facile alia exanthemata ut miliaria jungantur.

XXXVII.

Solertissimus Sydenhamius judicat variolas tempore verno grassantes esse discretas, & benignas; illas vero, quæ hibernum tempus obtinent, esse ut plurimum malignas. Verum multæ observationes a me hic Viennæ captæ aliter nos docent, nam recentissima epidemia, qua Vindobonæ variolæ grassabantur, nobis ostendit tempore hiemali variolas discretas, & benignas sæpe grassari.

XXXVIII.

XXXVIII.

Hæc epidemia statim post solstitium æstivum initium sumpsit, & hinc inde se manifestavit; ast mensibus Novembri, & Decembri 1759. item 1760. Januario, & Februario quam plurimos & infantes, & adultos agrediebantur variolæ, circa æquinoctium vernum jam defervescere videbantur, ita ut sequentibus mensibus vix earum vestigia superessent.

Eodem tempore nunciabatur variolæ grassatæ fuisse in multis aliis regionibus, sed potissimum in Dania; erant autem ibidem ita malignæ, ut quam plurimi exinde denati essent. Apud nos autem contrarium evenit; etenim erant tam benignæ, ut si debita methodo tractatæ fuissent, vix aliquis ægrotorum exinde desideratus fuisset; quod confirmatum legi potest in elegantissimo tractatu de miliaribus & petechiis Magnifi-

centissimi, & Eruditissimi Domini Ant. de Haen Vindobonæ editi 1760. Ego ipse, ut absque jactantia efferam, habui quamplurimos, tam intra, quam extra urbem in celeberrima Academia Sabaudica tractandos similes ægros, & quamvis multi eorum viginti & ultra annos nati fuissent, tamen favente Numine omnes integræ & perfectæ sanitati restituti fuere.

XXXIX.

Similes benignarum variolarum epidemiæ, quæ tempore hiemali hic loci observabantur, erant plures, ut annis 1749. & 1750. 1757. & 1758. & recentior 1759. & 1760. Cum hujates benignarum variolarum epidemias retulerim, necesse est, ut etiam illarum, quæ malignæ & anomalæ erant indolis, quam brevissime meminerim.

XL.

A triginta fere annis quibus praxi medicæ addictus sum, duas, ut alias præteream, malignas & memorabiles observavi variolarum epidemias. Prima fuit anno 1742. in hac erat statim ab initio morbi summa virium prostratio, ingens febris, summa anxietas, & soporositas. variolæ erumpere solebant ad finem diei secundæ, aut a principio diei tertiæ, erant fere apud omnes discretæ, sed parvæ, non elevatæ, sed depressæ; aliquæ earum erant lividæ aut nigræ. Verum hoc præ omnibus aliis notandum est, quod die nona, aut undecima, aliquando tardius, ubi omnia jam ad vota Medici, & ægri procedere videbantur, mox æger fieret inquietus, anxiosus, fiticulosus, febris augetur, micturitio affligeret; urinæ enim læpe, copiosæ, & limpidissimæ excernebantur; dum hæc aderant symptomata expertus medicus

potuit pro certo prædicere miliaria alba paulo post, aut postridie in conspectum venturâ; qualis eventus dein medici prognostico magnam fidem conciliavit.

XLI.

Dum prædicta miliaria ex centro ad peripheriam corporis propulsa fuissent, præsertim si sat copiosa ista esset eruptio, ut plurimum æger melius habebat, & omnia prædicta symptomata remittebant, sicque si nulla alia exacerbatio huic similis succederet, æger brevi perfectæ, & integræ restituebatur sanitati.

XLII.

Verum tamen sæpe evenit, ut post unam, alteramve a prima exacerbatione diem, ubi æger respicere videbatur, iterato inquietus anxiosus, magis febricitans fieret, ut superius diximus; cui exacerbationi diversi recentium miliarium, aut albarum, aut rubrarum, aut utrius-

utriusque simul hinc inde in corpore apparebant manipuli. Ista alternatio, & exacerbatio solebat sæpius repetere; & ægrum magis semper & magis viribus exhaurire; sicque nisi opportunis remediis obviam itum fuisset, e medio tollere.

XLIII.

Ejusdem plane indolis observationem hic tacitus præterire non possum, quin meminerim, idem sæpe contingere in omnibus morbis acutis, ut febribus continuis, ardentibus, malignis inflammatoriis, ut potissimum in pleuritide & peripneumonia. Si enim materia phlogistica in pleura & pulmonibus restagnans; nec discutiatur, nec per copiosum sputum evacuetur, tunc semper magis & magis corrumpitur, & ad Massam sanguineam resorbetur; ibidem majorem febrem, majorem in ægro inquietudinem, majoremque anxietatem excitat; ad pe-

ripheriam corporis propellitur, ficque exanthemata miliaria propululant.

XLIV.

Si ista materia corrupta magna fui parte pulmones ab onere liberet, & ad sanguinem resorbeatur, ficque ad peripheriam pellatur; si hoc fiat die critico; tunc contingit magno cum levamine; quales casus aliquot ipsemet vidi, & quamvis sint rari, tamen omnes practici similes norunt; talis enim motus naturæ criticus dici debet; quia fit materiæ peccantis coctæ a partibus nobilioribus ad minus nobiles depositio.

XLV.

Sæpius autem evenire solet, ut materia peccante existente adhuc cruda, vel dum materia phlogistica in abscessum degenerat, exanthemata miliaria supervenire soleant; quia materia corrupta purulenta massæ sanguineæ mixta ad circumferentiam corporis propellitur: verum

rum hoc non fit cum euphoria, & levamine; quia cum fomes materiæ purulentæ generandæ in corpore lateat, non potest fieri aliqua critica evacuatio donec iste fomes expurgetur, abstergatur, & consolidetur.

XLVI.

Sic in variolis sæpe vix non idem contingere observamus; nimirum die nona, aut undecima materia variolosa purulenta ad sanguinem reforbetur; ibidem excitat majorem febrem, inquietudinem, anxietatem, ex quo fit, ut dein hæc ipsa materia purulenta sub specie exanthematum miliarium ad peripheriam deponatur; quod si plenarie & secundum potiore partem contingat, fit critice, & cum levamine; si vero hujus materiæ purulentæ minor aliqua portio ad circumferentiam corporis propellatur, manente majore ejus portione mixta cum sanguine, aut si in aliqua interna

corporis parte ex variolis fiat abscessus, quod sæpe contingere dein dicemus; tunc materia purulenta exinde separata, cum sanguine mixta, & ad peripheriam protrusa non alleviat morbum, nec ægrum, non succedit critice, sed symptomatice; quia princeps horum exanthematum fomes adhuc in corpore superest, eandem materiam peccantem ad excitandos ulteriores motus febriles in posterum exhibiturus.

Tales motus symptomaticos sæpe observavimus in variolarum epidemia, quæ anno 1742. grassabatur.

XLVII.

Verum atrocioris, & funestioris variolarum epidemiæ vix memini, quam fuerit illa, quæ annis 1745. & 1746. hic Vindobonæ grassabatur; & hæc est ratio, quæ me movet, ut paululum distinctius illam exponam, & declarem.

Ad finem Augusti, & initium Septembris 1745. variolæ hinc inde in hac
me-

metropoli se manifestabant, ut plurimum discretæ, & utcunque benignæ; verum mox larvam deponebant, mensibus præcipue Novemb. Decembris 1745, & Januar. Februar. 1746. perquam malignæ factæ quam plurimos tam infantes, quam etiam ætate provectiores, præsertim ex hujatibus perquam illustribus familiis vita privabant, sed Martio & Aprili mitiores, & rariores factæ tandem evanuerant.

XLVIII.

Harum variolarum insultus & progressus sequens erat: ægri per intervalla horrebant, biliosa vomebant, comatosi jacebant; summa anxietas, & virium prostratio illos occupabat. Aliquando secunda, aliquando tertia ab insultu die variolæ in conspectum veniebant, erant ut plurimum discretæ. Sed peracta expulsiōe prædicta symptomata non mitigabantur, ut alias fieri solet; quin imo sæ-

pe augebantur; nam & inquietudines, infomnia, deliria, item sæpe convulsiones, quamvis prius non adfuissent, præterea micturitio, diarrhæa in infantibus; ptyalismus vero in adultis die quinta aut sexta prioribus jungebantur; quibus die sequente miliaria ferme semper alba, tam certo supervenere, ut ex præsentia dictorum symptomatum miliarium prognosim ferme infallibilem medicus expertus instituere potuerit.

XLIX.

Diarrhæa, quæ hic aderat, non solebat tantum negotii, & discriminis facessere quantum ipsa micturitio, quæ fere diabetica dici poterat; nam nictheri spatium ad libras XII. aut XVI. aliquando etiam ultra, urinæ limpidissimæ fecerant. Istud urinæ profluvium in aliquibus ægris totum morbi decursum concomitabatur; quapropter necessario quidam anomali effectus exinde resultabant,

bant, nimirum variolæ non erant elevatae & turgidæ, sed depressæ, flaccidæ, multæ lividæ, aut nigræ tempore suppurationis manebant; item nec facies, nec variolarum interstitia solitum adipiscebantur tumorem & ruborem.

L.

Hoc præterea singulare in hac epidemia fuit, quod diarrhæa non tantum infantes, sed multos alios triginta & plures annos natos, affligeret; quæ si aderat, ptyalifini vix aliqua aderant vestigia.

LI.

Dum prædicta miliaria sexto, aut septimo, ut dixi, die expulsa fuissent, videbatur æger melius se habere, nam prædicta symptomata, nimirum anxietates, deliria aut convulsiones remittebant, quæ non mitescebant, dum variolarum eruptio facta fuisset.

LII.

LII.

Si æger in hoc resipiscentiæ statu absque nova exacerbatione permanebat, tunc plerumque decima quarta morbi die, aliquando vero primo decima septima judicabatur; sed similes casus oppido rari erant. Verum frequentius eveniebat; ut octava aut nona morbi die prædicta mißtutio, febris, anxietates, inquietudines, aliquando deliria repeterent, & reviviscerent; quæ mox nova, five alborum, five rubrorum miliarium eruptio sequebatur; sicque ista exacerbatio, & alternatio aliquoties repetere solebat; æger interim exinde magis semper & magis fatiscebat; & nisi opportunis, & appropriatis remediis temporius occurreretur, ad plures migrabat; quod vigesima prima morbi, aliquando tardius, contingebat, quin imo habui duos tresve casus ægrotorum; in quibus non tantum prædicta symptomata, sed præ-

præterea diverſarum corporis partium ſerpentia, & gangrænosa ulcera aderant, quæ exhaufto, & exeo fere toto corpore quadrageſimo circiter primo die finem vitæ imponebant.

LIII.

Verum dicet aliquis, iſtam variolarum malignitatem regimini calido, quo variolæ tractari ſolent, potius adſcribendam eſſe, quam alicui malignæ epidemiæ. Aſt quamvis inficias ire non valeam in uno, alterove ſubjecto aliquando variolas indole ſua benignas per perversam methodum malignas reddi poſſe, quales caſus ſæpe vidi; tamen univerſaliter hoc dici non poteſt; quia alias ratio reddi non poſſet, quare uno anno benignæ, alio vero maximam partem malignæ graſſentur; cum univerſalis eas tractandi methodus, regimenque fere ſemper idem ſit. Accedit, quod methodus regimine calido variolantes tractandi apud noſtra-

tes

tes medicos jam dudum exoleverit, quod jam suo tempore agnovit, & improbavit celeberrimus quondam hic Vindobonæ practicus Sorbait in suo tractatu de variolis Cap. XVII. Tractatu III. item Cap. XIII. Tractatu VII.

Ex his, quæ superius dicta sunt de differentiis, & descriptione variolarum, eruitur facile earum diagnosi, & differentiae ab omnibus aliis exanthematibus; nam per hoc, quod variolæ sint papulæ elevatæ, & prominenres, & quod in suppurationem transeant, distinguuntur a morbillis, petechiis, scarlatina, purpura aliisque exanthematibus.

CAPUT III.

De Variolarum Æthiologia.

LIV.

Plures & diversas habemus de origine, natura, & causis variolarum opiniones; inter quas princeps & prima fuit Arabum Medicorum.

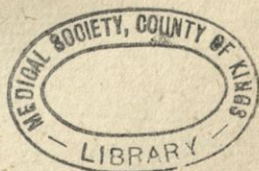
Quemadmodum enim illi primi fuerunt, quia accuratam variolarum descriptionem nobis exhibuerunt; ita fere unanimiter variolas a sanguine materno derivabant, & deducebant.

LV.

Affertum hoc sequentibus firmabant rationibus: credebant enim; primo, quod sanguis menstruus sit humor corruptus, & quasi venenosus.

Secundo observabant, uti etiam nunc videre est, quod uterum gerentes plerumque menstruo illo fluxu priventur; adeoque exinde inferebant, quod cum

fec-

foetus in utero matris nutriatur, prædicto sanguine menstruo, eidem necessario inferatur talis labes, ejusque humores ita conspurcari debeant, ut non nisi per supervenientes variolas depurari & defecari possint.

Quamvis vero aliqui, ut Avenzoar dicant, foetum in utero matris sanguine puro nutriri, admittunt tamen variolas ab utero matris derivandas esse. Sic Clariss. Willis ipse hoc fermentum variolosum ab utero deducit, & in medulla spinali tamdiu iners hospitari ait, donec in actum deducatur.

LVI.

Verum hoc tempore per demonstrationes constat, sanguinem menstruum esse ejusdem indolis cum alio, qui in vasculis circulat, adeoque non esse corruptum, aut venenosum.

Secundo certum est, multa alia animalia bruta habere sua menstrua absque eo, quod corripiantur variolis. Ter-

Tertio, multi fenescunt, quin laborarint variolis.

Quarto, neque concipi aut demonstrari potest, quare hæc materia variolosa non statim in actum deducatur, cum minima ejus portio sive per contagium, sive per insitionem corpori communicetur, statim variolas excitet.

Tandem cum status conceptionis, nutritionis & partus a principio mundi semper fuerit idem, ratio dari non potest, quare superioribus seculis tam raræ fuerint variolæ, ut in antiquorum monumentis vix earum vestigia inveniantur. Negligentissimi fane dicendi essent veteres, qui alias minutias diverforum minoris momenti morborum descripserunt, hunc principem inter alios morbum præteriissent aut superficialiter tantum tetigissent.

LVII.

Secunda atque recentior de origine, propagatione, & causis variolarum circumfertur opinio, quam Clarissimi Listerus, Mead aliique potissimum vero illi, qui variolas novum morbum esse credunt, adoptarunt. Isti variolarum originem, propagationem a morfu alicujus bestiolarum venenatarum deducunt, & derivant; quæ alicui hominum vulnus inflixerat illicque tale variolosum venenum instillaverat, quod dein ultro aliis hominibus communicatum, nunc partim hæreditario titulo, partim per contagium ultro propagatur, & multiplicatur.

In confirmationem hujus opinionis adducunt, quam plurima bestiolarum venenatarum exempla, quarum morsus, ut illi opinantur, cum variolis congruere videntur.

LVIII.

Ast contra est primo: Præfati autores non possunt assignare locum, ubi pri-

primo talis morsus inflictus; nec possunt specificare bestiolam, a qua talis morsus factus fuisset, adeoque videntur talia ad libitum asserere & effingere.

Secundo: cum hoc tempore multi, & magni tractus terrarum, qui quondam nobis incogniti erant, pateant, deberet sæpius talis morsus succedere, de quo nobis certe constare deberet.

Tertio: deberemus pariter admittere, quod alii morbi contagiosi, ut morbilli, lues venerea, petechiæ a similibus morbis originem haberent, quod ipsi adversarii non admittunt.

Tandem quarto: ex nostris de contagio principiis deducitur princeps in contrarium ratio; demonstravimus nimirum, quod venena five ex regno animali, minerali, five vegetabili desumantur, non sint contagiosa; adeoque quamvis prædictus bestiolæ morsus reipsa demonstrari possit, hoc tamen semper ve-

rum effet, quod non fit contagiosus; & ultro multiplicabilis, quemadmodum variolæ reipsa sunt.

LIX.

Sed dices: morsus canis rabidi est contagiosus, & ultro propagabilis, adeoque potest esse, quod alicubi detur talis bestiola, quæ prædita sit simili morfu varioloso & contagioso.

Respondeo, quamvis hoc argumentum prima fronte consideratum videatur habere aliquam vim; intimius vero trutinatum destruit funditus hanc ipsam sententiam; quia in tractatu de contagio ostendi similes morsus ut ursi, canis rabidi esse animalis ægri non fani, adeoque se habere eodem modo, ac si quisquam hominum febre maligna petechiali, variolosa aut morbillosa laborans alium hominem sanum morderet; in quo casu homo demorsus in eundem mordentis incideret morbum.

Ta-

Talem funestum casum expertus quondam fuit pie defunctus, mihi quæ æterna memoria venerandus Perill. Dominus Weber de Fürnberg Celeberrimus quondam Medicus Vindobonensis; qualem mihi, aliisque repetitis vicibus narrabat: Hic illustris vir quemadmodum in omnibus suis negotiis perquam industrium se exhibuit, ita vel maxime in illis, quæ artem medicam spectabant; in sua juventute omnem in his proficendi quærebat occasionem, & oblatam lubens amplectebatur; unde factum est, ut creatus Neo-Doctor perquam sedulus ægros præsertim in Nosocomio vulgo (das Becken-Haus) dicto inviseret; morbos, eorumque symptomata ibidem examinaturus. Dum semel incideret in ægrotum febre maligna petechiali decumbentem, desiderabat statum linguæ in ægro explorare; in quo casu incautus nimis profunde digitum in os ægri adegit,

ut ægrotus eundem ad cruentationem usque momorderit; unde dein brevi inhorruit, & eadem febre maligna correptus, tandem ad incitas redactus fuit, ut omnes tam Medici quam consanguinei conclamatum esse judicarint. Ast præter omnium opinionem resipiscere incepit, ac tandem judicatus, altioribusque in posterum Reipublicæ muneribus fungendis servatus fuit.

LX.

Ut vero evidentius pateat, ab aliquo simili morfu contagium variolosum dependere non posse, considerare debemus, saltem quantum a posteriori nobis constat uniuscujusque proprietates, & naturam; sicque videbimus, quanto intervallo inter se distent. Experientia enim nos docet, contagium canis rabidi, aut cujuscunque alterius animalis, non nisi per immediatum contactum communicari posse; contagium variolosum vero non
tan-

tantum immediate , sed & mediate per exhalationes , vapores multiplicabile esse omnes norunt; adeoque tale contagium a morfu alicujus bestiolæ derivari nequit.

LXI.

Nihil dicam de capsulis atrabilariis, a quibus Sylviani variolas derivare conantur. Nihil de Candoræ pixide , e qua uti alios morbos ita & variolas quidam derivant. Nihil de salibus sive acidis, sive alcalinis; ad quos multi materiam variolosam reducere fatagunt; quia hæc omnia, aut in cerebri idæis sedem habent, aut jam superius in tractatu de contagio in genere, refutata sunt.

LXII.

Majoris momenti, & altioris indaginis, quam omnes, quas hucusque adduximus, est illa, de causis, & origine variolarum sententia, quam nuperrime publici juris fecit, magno labore exorna-

vit Vir Eruditissimus, & Acutissimus Dominus Johan. Gothofredus de Haen Consiliarius Regius, Vir in Republica optime meritus. Hic profundissimo, quo pollet ingenio, judicat variolas nihil aliud esse, quam aliquam evolutionis speciem ultimorum arteriosorum vasorum, cutem perreptantium; adeoque variolas dicit esse prægnantes arteriarum gemmas, paritate a plantarum gemmis desumpta; quemadmodum enim istæ debito tempore evolvi, & efflorescere solent, idem intelligendum esse de illis asserit.

LXIII.

Princeps hujus asserti ratio exinde adducitur, quod tota animalium vita statis, & fere continuis evolutionibus absolvatur; quarum notabiliores sunt, quæ in dentitione, pilorum, barbæque incremento, vocis mutatione, mensium proventu, seminis exuberantia, aliisque innumerabilibus partium solidarum mutationibus observantur. Quo-

Quorum plura apud præfatum autorem tam erudite quam ornate exposita, ut alium Celsum te legisse credas, videri possunt.

LXIV.

Si hanc de variolis sententiam cum omnibus aliis hypothesibus, quæ ad hæc usque tempora in publicum prodire, confero, absque omni hæsitazione judico, hanc omnibus & singulis præferendam esse; etsi ex jam datis de contagio principiis alicui alteri hypothesi obstrictus non viderer, hanc ipsam præ omnibus aliis amplecterer. Neque enim ex illis, quæ contra hanc opinionem opponi possunt, ab assensu dimoveri paterer, quoniam his facilius, quam illis, quæ alias sententias premunt, satisfieri potest.

LXV.

Interea quemadmodum incomparabili hujus sententiæ Autori gratulor, ita

E 5

mihi

mihi gaudeo, quod in quibusdam, quæ naturam variolarum dilucidare possint, conveniamus, quamvis in multis disconveniamus; convenimus enim in eo, quod ambo in quadam evolutione variolas constituamus. Etenim evolutio, quam Clarissimus Autor in suo systemate assumit, est gemmarum, glomerumque in minimis arteriis evolutio, & efflorescentia, nostra vero ut dein patebit, est seminii variolosi evolutio, & multiplicatio. Sed quid vetat dicere, has gemmas, quemadmodum in vegetabilibus ex Clarissimo Linnæo, aliisque Botanicis notum est, esse glomos, foliis, floribus, quin imo etiam propriis feminibus evolvibilibus, & ultro multiplicabilibus foetos; in quo casu inter hanc & meam mox adducendam sententiam major esset analogismus, & fere idem sensus; nisi quod hæc sententia in vasorum extremitatibus, ego vero in toto corpore talia seminia evol-

volvi, efflorescere, & multiplicari supponam. Difficultates vero, quæ præter illas, quas Clariss. Autor ipse sibi opponit, hanc sententiam premunt, sunt sequentes.

LXVI.

Primo: concipi non potest, quo modo minima portio materiæ variolosæ; five illa per infitionem, five per contactum communicetur corpori; possit prædictas arteriolarum gemmas, ut florent, in actum deducere, nisi dicatur, quod talis materiæ variolosæ portio primo excitet motus febriles, & mediantibus his motibus fiat tandem prædicta evolutio.

LXVII.

Verum exinde necessario, sequeretur, quod quilibet motus febrilis idem facere deberet, quod est contra experientiam; nam sæpissime videmus homines febribus continuis, ardentibus, malignis,
in-

inflammatoriis affligi, absque eo, quod tales variolæ efflorescant; quæ tamen sæpe a levißima febre variolosa extricantur. Quapropter exinde patet, quod causa materialis variolarum debeat esse aliquid aliud; & quod illa mutatio, quæ in variolis fit circa arteriarum extremitates, sit tantum effectus non vero ipsa natura variolarum.

LXVIII.

Secundo: omnibus notum est materiam variolosam esse contagiosam; sed quis asserere poterit in vasorum extremitatibus, illarumque gemmis hoc contagium consistere? nisi simul ibidem dari talia semina variolosa admittat, quæ dato tempore evolvantur. In quo casu hæc sententia aliam præ se fert faciem.

LXIX.

Tertio: structura machinæ humanæ est ferme eadem, ac in brutis secundum omnes vitæ evolutiones; in brutis autem

tem talis variolosa evolutio non observatur; unde inferre possumus, quod hæc in homine non propter ultimorum vasorum structuram, sed aliis ex rationibus observetur.

Quarto: Morbillofa exanthemata non dependent a prædicta evolutione, quamvis semel tantum in vita efflorescere consueverint; igitur idem dicendum erit de variolis?

LXX.

Tandem quinto: Dantur casus, ubi sæpius idem homo bis aut etiam ter variolis laboret. Quomodo itaque fiet, ut illud, quod jam evolutum & plenarie oblitteratum est, iterato reviviscat; adeoque ex omnibus jam dictis inferre debemus, quod causa materialis variolarum ab externo corporibus communicari soleat, aut, quod, quamvis hæc aliquando diu iners in corpore lateat, & data occasione evolvatur, possit

fit tamen iterato, & in alia epidemia communicari, & in actum deduci.

LXXI.

Examinatis plerisque de contagio varioloso sententiis superest, ut nostram de variolis palam faciamus opinionem. Dicimus itaque, quemadmodum ex tractatu de contagio aliunde constat, quod variolæ habeant suæ speciei propria feminia, quæ data occasione evolvantur, propagentur, & multiplicentur.

Hæc sententia poterit cuique ex eo jam capite præ aliis arridere, quod sit simplicissima, & naturæ operibus maxime analoga, & explanandis phœnomenis, symptomatisque perquam opportuna. Cujus ulterior ratio est, quod variolæ debeant dici specie distinctæ ab omni alio exanthemate contagioso, adeoque debeant etiam habere feminia specie distincta ab omni alio; secus enim ratio dari non poterit, quare a variolis variolæ

læ tam per infitionem, quam per contagium, & non alia exanthemata propululent.

Quemadmodum enim seminia vegetabilium specie inter se distincta dicimus, quia videmus, ex certo femine certam, & non aliam evolvi plantam; idem pariter de miasmate, seu seminio varioloso dicendum erit.

LXXII.

Quod vero hæc sint vera seminia, & similia illis, quæ in vegetabilibus & animalibus videmus, patet exinde & quidem.

Primo: quia hæc uti seminia vegetabilia ultro propagari, & multiplicari possunt, quæ propagatio, & multiplicatio ex nullo alio, quam nostro principio concipi & explanari potest.

Secundo: quia, si materia purulenta variolosa examini subtilissimi microscopii subjiçatur, exhibet innumerabilia
ani.

animalcula, eorumque feminia, seu ovula ultro multiplicabilia; quod

Tertio ipsa insitio variolarum adhuc evidentius demonstrat, & confirmat, quod inter insitionem, seu inoculationem plantarum, & variolarum, vix aliqua videatur intercedere differentia; nam five furculum five gemmam ad insitionem, aut inoculationem assumas, habebis cum tempore innumerabilia ejusdem speciei, cujus est furculus aut gemma, exinde evoluta femina; ast in hoc casu admittere debemus, omnia hæc feminia in illis gemmis jam præextitisse; secus enim cogemur dicere, hæc feminia esse producta de novo, quod admitti non posse in tractatu de contagio evidentissimis rationibus evictum fuit. Idem dicendum erit de materia variolosa ad insitionem adhibita, quod nimirum huic insint talia feminia variolosa successive evolvenda, & ferme sine fine multiplicabilia.

Qui

Qui plura similia, quæ ad firmandam nostram de variolis sententiam inservire possunt, legere cupit, noster tractatus de contagio in genere ipsi exhibebit talia magis exposita, & explanata, quæ, ne actum agere videamur missa facimus.

LXXIII.

Ast aliquis objicere potest dicendo: constat experientia, a parva panificii seu fermenti massa, ingentem aliam panificii massam eodem imbui fermento; adeoque ista ulterior propagatio, & multiplicatio variolarum concipi & explanari potest absque dictis feminiis.

Respondeo: qui veram fermenti panis examinaverit, & noverit naturam; item qui variolas una cum aliis, quæ cum his junguntur phænomenis, rite perpenderit; longe aliter sentiet, quam qui talia objicere solent.

LXXIV.

Nam primo adversarii solent hanc de fermento panis paritatem ad omne cujusque sit speciei contagium applicare; adeoque si hæc paritas haberet aliquam vim, deberent omnia contagia esse ejusdem speciei, sicut massa quæcunque per mixtionem prædicti fermenti prius fermentescens, semper est ejusdem indolis; nimirum naturæ acidæ, aut saltem acidæ; aliud vero est de contagio, quod diversas ejusdem species habet; alia est nimirum materia contagii variolosa, alia morbillosa, alia venerea, & alia scabiosa. Quis ergo mortalium lumine naturali tantum instructus, admittere poterit, omnia prædicta exanthemata ab eadem materia fermentescente dependere?

Secundo: observationibus constat, quod non tantum morbus variolosus, sed omnia alia exanthemata in putredinem

ver-

vergant ; prædictum autem fermentum panis naturam acidam potius induat.

LXXV.

Sed hic oppones , quemadmodum Eruditissimus Frider. Hoffmannus cum omnibus suis adhærentibus opponere solet: materia putrida (ut variolosa) hoc habet, quod aliis mixta eadem putredine, talia inficiat ; & in sui naturam mutet ; adeoque mirum non est, si materia variolosa , putrida humoribus noxiis mixta, eosdem in sui indolem mutet ; sicque ultro propagetur, & multiplicetur.

LXXVI.

Quod materia putrida illud in sui naturam mutet, cui miscetur ; hoc jam dudum omnes agnoverunt, quomodo autem hoc fiat ferme omnes ignorarunt. Ex meis vero de contagio, & putredine principiis hoc facile & clare concipitur ; nam dixi omnem rem putridam constare ex innumerabilibus animalculis, il-

lorum ovulis & excrementis; quæ si alicui v. g. liquido non putrido misceantur in eodem evolvantur, & multiplicentur, sicque sibi assimilent.

LXXVII.

Eadem est ratio de fermento panis, quod magnæ panificii massæ mixtum eandem in sui indolem mutat. Ego ut hanc methamorphosim, vel dixero potius multiplicationem, intimius cognoscerem, solvi in aqua portionem fermenti panis & alterius massæ, cui fermentum panis mixtum erat; hanc solutionem examinavi microscopio, & observavi eadem animalcula, in fermento panis, & in massa, cui tale fermentum mixtum erat; adeoque signum est, quod eadem massa naturam fermenti adipiscatur, quia animalcula fermenti in eadem multiplicantur. Hoc ipsum observavit Celeberrimus Baker aliique in glutine acefcente, quod componitur ex farina, aut amy-

amylo & aqua. Vide ejus partem I.
Cap. IV.

LXXVIII.

Tandem ubi adversarii aliud effugium non inveniunt, illam adeo decantatam objectionem in sui auxilium assumunt; dicunt nimirum putredinem esse quidem cum variolis conjunctam, item in rebus putridis omnino observari prædicta animalcula, sed illa esse effectus putredinis, non vero ipsam putredinem.

Quamvis ad hanc difficultatem jam in tractatu de contagio responsum fuerit; quia tamen hæc difficultas sæpius moveri consuevit, debet hic pro possibili convelli. Adversarii ipsi admittunt, quod materia putrida in variolis, purpura, petechiis, lue venerea, aliisque similibus morbis, alteri corpori communicetur, propagetur, & multiplicetur. Adeoque sicut prædicti morbi specie inter se differunt, debet necessario etiam præ-

dicta materia putrida v. g. variolarum specie differre a materia putrida luis venereæ, & aliis. Sed ista differentia non potest in alio consistere, quam in diversis animalculis, eorumque feminiis; nam materia putrida secundum mentem adversariorum considerata non admittit aliam differentiam, nisi magis & minus, in quantum nimirum una magis altera minus putrida dici potest.

LXXIX.

Sed clarissima instantia est in feminibus vegetabilium animalium, quia scilicet planta A. specie differt a planta B. debemus admittere, quod feminia plantæ A. pariter specie differunt a feminiis plantæ B. Item quamvis stricte loquendo planta A. nihil sit aliud quam semen A. evolutum, & magis in suas partes explicatum, possemus tamen laxè loquendo plantam A. ejusque partes effectum ipsius feminis A. vocare. Et
quam-

quamvis alia, & nova feminia ex femine A. & planta A. sint tantum evoluta; possemus tamen, quin imo solemus; sed minus proprie, talia femina de novo evoluta, effectum feminis A. & plantæ A. vocare. Sic idem dicendum est de animalculis, eorumque seminiis in rebus putridis observatis. Quamvis enim putredinis multiplicatio reipsa nihil aliud sit, quam animalculorum, ovulorum, eorumque excrementorum ulterior propagatio, & multiplicatio, solemus tamen hæc animalcula, & feminia, quamvis minus apte, effectus putredinis vocare; cum reipsa putredo in his consistat, & ab his dependeat; adeoque ipsa putredo potius pro effectu habenda sit. Unde cognoscēs B. L. quam male ex odore rerum putridarum nauseoso essentiam putredinis extorquere fatagant multi, quia nimis mirum talem odorem a particulis sulphureis volatilibus & quidem merito derivant;

vant ; in his ipsissimis particulis sulphureis volatilibus essentiam putredinis pariter constituunt, cum prædictus odor sit potius effectus quam ipsa putredo dicendus. Plura vide capite de putredine.

LXXX.

Sæpe contingit, ut in rebus physicis, & medicis causa, essentia & effectus invicem confundantur; ut inflammatio est stasis sanguinis in minimis arteriis; item causa immediata inflammationis est illa ipsa stasis, ipsa tamen inflammatio solet etiam considerari tanquam effectus illius stagnationis. Idem videmus in physicis v. g. in frigore: frigus est quies particularum, & simul illud dependere dicimus a tali particularum quiete.

Itaque multa solemus respectu nostri, & sub diversa ratione considerare, quæ reipsa unum idemque sunt.

LXXXI.

LXXXI.

Hic quæri potest an variolarum materia seu ipsum illud alias dictum miasma sit in se ipso semper ejusdem indolis an vero diversæ? Ratio dubitandi est; quia variolæ, uti superius in divisionibus, & differentiis dictum est, sæpe ita variant, ut vix sibi similes videantur.

Respondeo absurdum non esse si feminia variolarum dicantur inter se differre; hoc ipsum videmus in feminibus animalium, & præcipue vegetabilium; sic dantur diversæ species pyrorum, pomorum, ceraforum, & aliorum.

LXXXII.

Interim hoc admittere debemus, quod diversitas, quæ aliquando in variolis observatur, dependeat sæpe a certa constitutione temporum, loci, aut ægroti, observationes enim nos docent, quod feminia variolarum discretarum, & benignarum sive per contagium, sive per

infectionem alicui communicentur, aliquando in variolas malignas degenerent; idem a contrario sæpius observavi, ex confluentibus, & malignis in aliis subiectis exortas fuisse discretas, & benignas. Item ex relationibus constat in certis regionibus grassari variolas plerumque malignas & lethales, sic nulli dicuntur tam funestæ esse variolæ quam Nigritarum, & Cafrorum genti. Item recentissimum habemus hujus exemplum, nam 1759. apud nos erant variolæ ut plurimum benignæ, quæ tamen eodem tempore in Dania malignæ fuisse dicuntur.

Quantam varietatem, quin imo & damnum certæ tempestates, & certi flantes venti feminibus, præsertim puberibus vegetabilibus afferant, omnibus notum est, unde mirum non est, si idem in variolis, aliisque morbis contagiosis, & epidemicis ferme quolibet anno observemus, & unam Epidemiam ab altera differre judicemus.

LXXXIII.

Præterea præterire non possum, quin aliquid saltem verisimile proferam de prima, & principe fede, quam miasma variolosum in nostro corpore occupare solet: Hæc sedes videtur esse genus nervosum, sive medullæ spinalis, sive oblongatæ, sive utriusque. Ratio asserti deducitur ex symptomatibus, quæ in variolantibus præsertim statim sub initium morbi persentiuntur. Intercurrunt enim diversæ horripilationes; lumborum, & spinæ dorsi dolor, diversi spasmi, quin imo sæpe convulsiones; quæ omnia a genere nervoso dependent.

LXXXIV.

Ratio ulterior est, quia quocunque modo miasma variolosum communicetur corpori, tandem perveniet ad vasa sanguifera, sicque cum aliis humoribus leges circulationis subibit; cum vero hæc miasmata sint tam parvæ molis, ut in

va-

vasis sanguineis aliquod obstaculum tam facile non inveniant, fit, ut lege circulationis pellantur ad minima vascula nervos perreptantia, & circumambientia; quin imo ad ipsas fibrillas nerveas; in quibus facile subsistere, conquiescere, ac tandem sobolescere, & evolvi incipiunt; donec ultro, & ad massam sanguineam mediantibus prædictis motibus spasticis excutiantur; & in vasis sanguineis, quin imo etiam in lymphaticis semper magis & magis propagentur, & multiplicentur.

LXXXV.

Fundamentum talia, quæ forte aliqui paradoxa videri possent, asserendi consistit in eo, quod observationibus constet, five miasma variolosum per contagium, five per insitionem communicetur corpori, non soleat statim in actum deduci, sed intra octiduum, & tardius primo efflorescat; adeoque signum est.

quod

quod prima talis evolutio non fiat in vasis sanguineis, saltem non in illis, quæ sunt majoris diametri.

LXXXVI.

Ex hoc fundamento asserere etiam possumus, quod talia miasmata variolosa in fibrillis nerveis diutissime inertia latere possint, antequam ab aliqua causa externa in actum deducantur. Item debemus admittere, quod sæpe talia miasmata contagiosa a parentibus hæreditario titulo possideamus, quæ diu inertia in nostro corpore latent, cum tempore vero, aut ab aliqua causa externa in actum deducantur, aut quando talia semina proprium, & quasi præstabilitum suæ maturitatis terminum attigerint, evolvantur, & efflorescant.

LXXXVII.

Omnia hæc, quæ dixi, fundantur in certis & omnibus notis observationibus; sic constat, femina, tam animalium

um quam vegetabilium habere certos pro
fui tam fotu, incubatu, quam evolutione
terminos, adeoque idem de feminiis con-
tagiosis dicendum erit.

LXXXVIII.

Item experientia nos docet, & ob-
servationibus confirmatum habemus, quod
fratres & forores, multis miliaribus ab
invicem distiti eodem tempore, & eodem
afflentur, corripianturque contagio; qua-
les casus legi possunt in Tract. de con-
tagio §. CXLI. Verum in his casibus
nulla potest assignari causa externa exci-
tans; neque possibile est, ut contagium
in tantam distantiam agat, & propage-
tur, adeoque in similibus casibus admit-
tere debemus, quod talia feminia con-
tagiosa illis corporibus jam insint, & cum
ex eodem fonte nimirum a parentibus o-
riginem habere supponere possimus, mi-
rum non est, si eodem ferme tempore
terminum maturitatis adipiscantur.

Hoc

Hoc ipsum patet ex aliis morbis hæreditariis, ut arthritide podagra, lue venerea, aliisque, qui diu antequam efflorescant, in corpore latere possunt.

LXXXIX.

Tandem multæ observationes nos docent, quales pariter in tractat. de contagio legi possunt, quod ex animi pathematibus, ut ira, terrore morbi contagiosi ut variolæ, morbilli, miliaria quasi resuscitentur, & contrahantur, & quidem sæpe tali tempore, ubi nulla similis Epidemia grassatur. Sic sæpe contingit, ut ex aspectu horridæ a variolis foedatæ faciei variolis corripiantur quidam, & exinde ægre decumbant.

Ex quibus observationibus inferre possumus, quod talia miasmata contagiosa, in similibus saltem casibus, in corpore, & quidem in genere nervoso, latere debeant; quia prædicta animi pathemata directe & immediate genus ner-

vosum attingunt, & affligunt, unde prædicta miasmata, seu seminia contagiosa commoventur, excutiuntur; & in actum deducuntur. His præmissis recepto ordine sequitur prognosis.

XC.

Quo mitiora sunt symptomata, quæ eruptionem variolarum præcedere solent, eo tardius nimirum ut plurimum die quarta fit variolarum eruptio. In quo casu variolas fere semper discretas, & benignas observavi.

XCI.

Ex majore aut minore gradu febris, idem dicendum est de prostratione viri-um, variolas benignas, aut malignas futuras præfagire possumus. Si febris sit magna cum sopore conjuncta, plerumque variolæ aut confluentes, aut anomalæ supervenire solent.

XCII.

XCII.

Vidi sæpe prætente minore febre, quamvis convulsiones cum deliriis, clamoribus per biduum, aut etiam triduum affligerint, variolas distinctissimas, & benignas supervenisse.

Unde convulsiones, quæ eruptionem variolarum præcedunt nullum portant periculum, secus vero, si alio superveniant tempore; etenim vel demonstrant, latere adhuc alia exanthemata in corpore vel metastasim in principem aliquam corporis partem factam esse.

Si sanguis e vena missus est lardaceus Bacclivius judicat, variolas mali moris futuras, quod ego ipse confirmatum observavi, si febris sit magna, & ingens virium dejectio.

Juvenes semper facilius variolas tolerant, & superant, quam qui ætate sunt provectiores, Variolæ confluentes plus periculi secumferunt quam discretæ, item

discretæ anomalæ magis metuendæ, quam regulares.

XCIII.

Variolæ, quæ impetuose, & confertim erumpunt, semper majus periculum portendunt, quam, quæ lente, & successive prodeunt; quia quæ una erumpunt, etiam una suppurantur, sicut quæ successive erumpunt, successive in suppurationem tendunt; unde in illis semper vehementior febris suppuratoria, in his vero mitior urget.

Variolæ ex facie potius, quam ex aliis corporis partibus judicantur, quare si in facie frequentes, aut confluentes fuerint, quamvis in aliis partibus distinctæ, aut raræ appareant, prognosis tamen ex illis, quæ faciem occupant, defumenda est. Variolæ, quo sub ipsa eruptione magis rubent, eo benigniores. Si in principio quartæ diei, aut finiente jam tertia die erumpant variolæ, ad
re-

regulares spectant, & plerumque benignam inducunt indolem. Si vero in principio tertiæ diei, aut secunda jam die prodeant; denique quo magis quartam diem antevertunt, eo peioris sunt ominis.

XCIV

Si exacta jam variolarum eruptione febris, & reliqua symptomata perseverant, signum est, alia exanthemata, ut miliaria in corpore latere, quæ non mitigantur, donec prædicta miliaria in conspectum veniant; quod in epidemia An. 1745. & 1746. fere quotidie videre erat.

Diarrhæa, nisi excedat, ut in prædicta epidemia 1745. quæ fere colliquativa erat; nihil mali portendit adeoque non est sistenda. Idem dicendum est de sudoribus, qui in variolis discretis ætate proveciores tenent.

XCV.

Ptyalismus, qui in confluentibus & in anomalis variolis adultos affligit, si rite procedat, & quo diutius durat, eo magis ægrum levat; si vero, ut sæpe contingit, die undecima sistatur, tunc respiratio & deglutitio fit difficilis, vox rauca, & clangosa, æger inquietus, anxiosus, delirans, & micturiens, in quo casu mox convellitur, & moritur. Si vero in illo statu, quo ptyalismus sistitur, manuum pedumque tumor increseat, prædicta symptomata leviora, & mitiora esse solent.

Narium hæmorrhagiæ, quæ ante variolarum eruptionem, aut sub ipsa eruptione contingunt, ægrum potius sublevant, quam opprimunt.

Variolæ, quo magis sunt elevatae, & turgidæ, item circulo rubro donatæ, eo melioris sunt notæ, latæ vero & depressæ aut in medio foveam habentes,

aut

aut prædicto circulo rubro carentes, ut plurimum funestæ esse solent.

Infantes minus periclitantur, quam adulti, quia illis morbus congruus, istis vero non ita, sive foetus in utero matris, sive mulier uterum gerens, sive uterque variolis laboret, semper pro utroque summum abortus & vitæ periculum subest. Variolæ lividæ aut nigræ indicant materiam acrem causticam facile in gangrænam tendentem.

Si post peractam eruptionem soporosi maneant, aut tales fiant, qui prius non erant, signum est, vel quod alia lateant exanthemata, vel quod inflammatio cerebri adsit, quam dein convulsiones & mors excipere solent.

Variolæ, quibus purpura, aut petechiæ interspersæ, plerumque funestæ sunt.

XCVI.

Si tempore suppurationis interstitia variolarum rubeant, & tumeant, si tu-

mor faciei fit competens quantitati & qualitati variolarum, si denique tumorem faciei excipiat tumor manuum, & pedum, signum est, morbum via salutari incedere.

Si vero prædicta non succedant, aut, si tumor adsit, sed præcipitanter, aut temporius concidat, tum ægri anxiosi fiunt; & derepente moriuntur.

XCVII.

Metastasis, quæ per modum abscessus fit, five hæc interne, five externe contingat, mala. Sæpe enim in superficie corporis fiunt ulcera maligna serpentina, quæ vix curam admittunt. Sic talia ulcera plena vermiculis observabantur in variolis, quæ in Insula Rugia, & Stralfundia grassabantur.

XCVIII.

Materia purulenta variolosa ad sanguinem resorpta, si nec per urinam, nec per alvum, aut aliam viam e corpore se-

secedat, solet superatis jam variolis in superficie corporis diversos furunculos nunc majores nunc minores formare, qui valde dolorifici, & tandem suppurati, atque aperti magnam materiæ purulentæ copiam fundunt. Hi plerumque plus incommodi, & dolorum, quam periculi secumferunt.

XCIX.

Interim vidi tales furunculos, sat frequentes & in longum tempus protractos; nam aliquot eorum vix apertis, mundatis, & necdum consolidatis alii recentes, & sic repetitis vicibus, superveniebant; qui ægre febrem lentam, morasum, ac tandem mortem inferebant; in similibus casibus judico, sicut partes externas, ita etiam interna viscera similibus furunculis occupari. Variolæ nothæ, alias chrySTALLINÆ, lymphaticæ, aut fatuæ dictæ perhibentur ab aliquibus funestæ fuisse. Ego viginti &

plurium annorum curriculo sæpe & plures vidi, sed semper tales vidi, quæ attentionem medicam vix mererentur; adeoque si quis exinde denascatur, forsitan ex aliqua alia nobis invisa interna la-
be hoc contingere satius judicari poterit.

Tandem generalis Hyppocratis regula, & prognosis hic oblivioni danda non est; qua docemur in morbis acutis incertas esse prædictiones salutis & mortis.

CAPUT IV.

*Sistit curationem variolarum, earumque
symptomatum.*

*Item institutionem, diversasque de variolis
observationes.*

SECTIO I.

De Variolarum curatione.

C.

Venerandus artis medicæ restaurator
Boerhavius in suo tractatu de va-
riolis judicat, quod vulgari, & nunc
recepta variolas tractandi methodo ne-
mo, nisi sponte, evadat. Unde ve-
reor, ne cuipiam eorum, qui jurarunt
in verba Magistri; inofficiosus, aut in-
jurius videar, si indicationes variolarum
curativas institutam, quæ cujuslibet votis non
respondebunt, respondebunt tamen ut spe-
ro, a me superius allatis causis & phæno-
menis.

G 5

Hic

Hic tamen prænotandum judico, quod pro diverso variolarum stadio etiam diversæ exurgant indicationes; nam aliæ sunt in primo stadio, nimirum invasione, & apparatu; aliæ in secundo, seu expulsi-
one, & aliæ in maturatione seu suppuratione.

CI.

In primo illo stadio indicationes debent respicere principaliter ipsam causam immediatam variolarum, deinde primo principes effectus, qui in hoc statu observantur, uti est febris, & phlogistica humorum constitutio.

Pro causa immediata materiali variolarum constitui semina propria variolosa, evolubilia, & multiplicabilia, adeoque prima, & princeps indicatio deberet esse, ut hæc destruantur, inertia reddantur, eorum evolutio, multiplicatio, eruptio & suppuratio impediatur; hoc fieri deberet remediis, quæ in prædictum miasma variolosum agendo, illud

aut

aut iners, &, ut dicam, sterile efficerent, aut per convenientes vias antequam evolvatur, eliminarent.

CII.

Ast talia remedia, quæ his indicationibus satisfacerent ad hanc usque diem in votis sunt; interim desperandum non est, quin talia, ut Clariss. Boerhavius confidit, ex antimonio, & mercurio, præparari possint. Nam experientia habemus, quod per remedia mercurialia cum aliis mixta, debito tempore, ordine, & dosi adhibita, variolæ alias confluentes futuræ, ad paucas, & benignas disponi possint. Tale remedium, multiplici experientia comprobatum descriptum habetur in Act. Acad. Reg. Suevicæ scient: Anno 1751 vel XII. Item in commentariis de rebus in scient. nat. & med. gestis vol. III. p. 533.

Hoc remedium constat ex calomelan. camphora, aloë, & resina quajaci.

CIII.

CIII.

Si effectus hujus remedii talis est , ut ibidem laudatur , tunc aliter hoc fieri non potest , quam quod prædicta femina variolosa secundum quid e corpore eliminantur , & inertia reddantur. Aut quod corpus ita disponant , ut numerosa & frequens variolarum evolutio impediantur. Si itaque talia remedia in rerum natura existunt , quæ miasma variolosum secundum quid iners efficere possint , sperandum est , fore , ut alia adinveniantur , quæ illud in totum evertant , & iners reddant.

CIV.

Aliud fundamentum hæc asserendi deduci solet ex eo , quod in variolis phlogistica , & inflammatoria quædam indoles adesse observetur ; nam sanguis venæ sectione extractus lardaceus ut plurimum esse solet ; adeoque sicut videmus alias inflammationes , ut pleuritidem ,
pe-

peripneumoniam, erysipelas discuti sæpe absque aliqua suppuratione, idem fieri posse in variolis autumant multi.

CV.

Attamen si a posteriori consideretur phlogistica constitutio humorum, quæ in variolis observatur, videbimus, quod differat ab illa, quæ in aliis morbis inflammatoriis obtinet.

Nam illam venæ sectionibus, iisdemque antiphlogisticis remediis tractamus, quemadmodum alias inflammationes; & tamen nunquam absque suppuratione ac min attingere videmus, uti alias inflammationes. Quapropter exinde cognoscere possumus magnam hic interesse differentiam, quod ex nostris de contagio principiis facile concipitur, nam in variolis humores nostri corporis corrumpuntur, & conspurcantur, dum seminia variolosa evolvi & multiplicari incipiunt, tunc enim animalcula illa deponunt copio-

pioſa excrementa, & ovula, quæ humoribus noſtris mixta eodem corrumpunt eodem modo, uti diximus de aqua nuceriana putrida, & exinde turbida reddita; vide tractat. de contagio.

CVI.

Itaque hic monendum duco, quod ſæpe fallamur, dum credimus variolas ſine ſuppuratione ſuum curſum abſolviffe, ego ipſe multos ſimiles caſus habui, qui mihi impoſuerant, dum credebam miasma varioloſum per urinas ſeceſſiſſe e corpore abſque ſuppuratione; ſic 1759 & 1760. ex quinque prolibus idem cubile inhabitantibus una corripiebatur variolis utcunque diſcretis & benignis, hac vix ſanitati jam reſtituta, ægrotabat alia cum ingente febre, ſiti, inquietudine; denique videbatur aſeſſe totus apparatus ad variolas; quare ſanguis mittebatur, clyſteres emollientes quotidie injiciebantur, & antiphlogiſtica in uſum vo-

cabantur; die tertia morbi, qua variolas expectabamus, deferuescebat in totum febris, & ægra bene valebat. Quia vero urina cum copioso sedimento secesserat, credebam miasmata variolosa motu febrili digesta, & cocta per urinas eluminari; ast experientia aliter docuit, nam altera soror brevi post corripiebatur variolis; cui aliquot post diebus successit prædicta ægra.

CVII.

Cum itaque remedia, quæ ipsum miasma variolosum juxta jam datas indicationes directe attingant, necdum nobis nota sint, superest, ut aliæ formetur indicationes, quæ nitantur in illis præcipue duabus observationibus, jam superius notatis, nimirum, quod in primo, & secundo stadio variolarum humores nostri phlogisticam induant indolem; item quod observemus, quo magis urget febris, eo plures, & pejores erumpere soleant variolæ.

CVIII.

CVIII.

Quapropter respectu primæ observationis indicantur omnia antiphlogistica, diluentia sæpe, & magna copia assumpta. Victus tenuis ex hordaceis, avenaceis, farinosis, pomis horæis. Respectu autem motus febrilis excedentis indicantur jam prædicta antiphlogistica, & sanguinis missio & quidem ea quantitate, ut supersit motus febrilis, qui sufficiat variolis expellendis, digerendis & suppurandis.

CIX.

Hæc summatim dicta sunt; nam multa in particulari de his dicenda restant, uti hic enumeranda essent singillatim remedia antiphlogistica, quæ desumi possunt ex aquosis, nitrosis, & farinosis, acidis acescentibus, lenioribus saponaceis, aliisque humectantibus, diluentibus, & emollientibus; ex quibus dein diversæ formulæ: mixturæ, julapia, decocta, in-

infusa, Syrupi, Rhob, emulsa parari possunt. Verum hæc videri possunt in Clarissimorum Boerhavii, & Davidis Gorter materia medica; ideoque missa facimus.

CX.

Unde disquirendum tantum erit, in quibus casibus, & circumstantiis aliqua eorum adhiberi debeant, nec ne. Idem intelligendum est de venæ sectione. Generales enim regulas in cura variolarum afferre non ausim; alia quippe debet esse ratio medendi in variolis discretis, & benignis, quam in malignis, & confluentibus. Item alia in infantibus, pueris, & alia in adultis; idem dicendum est de aliis casibus, variisque circumstantiis.

CXI.

Quare male agunt illi, qui semper fere eadem remedia præstituire solent in uno sicut in altero casu. Alii vero ad-

huc majore animadversione digni sunt, qui audent, remedia, quæ in variolis benignis proficua esse observarunt, tanquam specifica in & pro variolis malignis venditare; cum experientia doceat, variolas benignas levissimis, & fere inertibus remediis quam facillime, & felicissime ad acmin perducì posse, quod in malignis exquisita arte, omnique adhibita solertia vix obtinere fas est.

Variolæ enim benignæ vix aliam curam exigunt, quam regimen tam quoad Diætam, quam quoad aëra moderatum, & temperatum, sic enim natura ipsa totum reliquum negotium melius, quam quæcunque nimium exculta, & acuminata ars, perficiet, quod solertissimus Sydenham ipse observavit, & indicavit sectione III. Cap. II. de variolis regularibus Annor. 1667. 1668. dicens: *Natura enim sibi permissa negotium suum suo tempore exequitur, materiamque debito ordine*

ac via tum decernit, tum etiam expellit, & nostra ope, nostrisque artificiis, atque auxiliis non indiget, suis viribus optime instructa, suis opibus locuples, suo denique ingenio satis edocta.

CXII.

Ex quibus edocemur, quod, si medicus, ad infantem aut puerum variolis laboraturum advocetur, quem moderate febricitantem invenit, quamvis inquietudines, anxietates, deliria, aut convulsionem urgeant, non debeat statim ad sanguinis missionem, vesicatoria, aut ad antiepileptica volatilia confugere; sed clysmata emollientia, pediluvia, diluentia, atque leniora antiphlogistica in usum vocare, quibus dein paccatissima, & benignissima variolarum eruptio cum prædictorum symptomatum mitigatione succedere consuevit.

E contrario, si prædicta genus nervosum irritantia, orgasmum inducentia,

atque variolas præpostere expellentia adhibeantur ; sequitur festinata , & mali moris eruptio , diximus enim superius , quod variolæ , quo citius erumpunt , eo maligniores esse soleant.

CXIII.

Quamvis venæ sectio variolas nec promoveat , nec malignas reddat , si tamen in debili , & laxo infantum corpore , & absente magna febre instituat , genus nervosum , membranosum , & vasculosum nimiam exinde contrahit atoniam , ex quo fit , ut motus tam in expulsione , quam in suppuratione langueant , adeoque miasma variolosum , quod ad peripheriam corporis pelli deberet , in partibus internis , & visceribus hæreat , diversisque formandis internis abscessibus viam sternat.

CXIV.

Quare mirari non debemus si aliquando ex variolis benignissimis mors repen-

repentina, & inexpectata eveniat. Ego vidi aliquot tales casus, alii practici plurium meminerint similium, ubi ægri variolis discretissimis, & benignissimis laborantes, jam in vado constituti esse videbantur, convellebantur, & emoriebantur, quales inexpectati & funesti casus non aliunde dependent quam, quod, aut diu jam latentes in corpore abscessus, aut primo a materia variolosa producti, rumpantur, materiam purulentam in nobilia viscera effundentes.

CXV.

Interim inficias ire nolim, quod sæpe contingat, infantes non tantum magna febre variolosa, sed simul etiam febre inflammatoria cum sopore ex dentitione affici, in quo casu, quia variolæ malignæ metuendæ, sanguis in debita quantitate mitti debet, & quidem in pede.

CXVI.

Si vero propter nimiam in tenerissima hac ætate vasorum tenuitatem vena lanceola aperiri non possit, hirudines applicandæ erunt, quæ, cum gutatim cruorem evacuent, non ita debilitant.

CXVII.

Interim observationem, cujus nullus, quantum scio, meminerit, tacitus præterire non possum, quod nimirum in illo casu, ubi febris variolosa cum febre inflammatoria ex dentitione conjungitur optimum sit, si hirudines post aures applicentur, secus enim ex convulsionibus, & sphacelo cerebri pereunt infantes antequam plenaria variolarum eruptio succedat.

Ratio hujus observationis consistit in eo, quod infantes in simili casu soporosi, & delirantes jaceant; facies eorum, sicut gingivæ, rubeat, & tumeat, quod denotat statim inflammatoriam hære in
vasis

vasis cerebri, cerebelli, meningum, aliarumque partium adjacentium, adeoque si jugulares, quæ immediate cum sinubus, carotidibus, aliisque vasis communicant, evacuentur, & exonerentur ex legibus hydraulicis, & derivationis sanguis carotidum, & vertebralium liberorem exinde adipiscitur motum.

CXVIII.

Quare observavi, quod similes infantes sub ipsa operatione jam palleſcant, quieti, & tandem ſomnolenti evadant, deinde vero expergeſacti tota facie & actionibus animalibus in melius mutati videantur.

Quod dixi de febre inflammatoria ex dentitione cum febre varioloſa conjuncta, idem intelligendum eſt, ſi nulla adſit febris varioloſa.

CXIX.

Eſt præterea ratione nitri, & pægoricorum in infantibus cautela adhi-

benda, ne hæc duo remedia in tenerri-
ma hac ætate eadem liberalitate uti in
ætate provectioribus in usum vocentur.
Quamvis enim hæc in motibus febrilibus,
& spasticis domandis primatum obtineant,
nihilominus tamen in hac ætate primum
nimium iritat genus nervosum, alterum
vero spiritus opprimit, nervosque stu-
pefacit, ex quibus dein plus damni quam
emolumenti expectandum est.

CXX.

Supereft alia multorum, sed erro-
nea opinio, qui judicant, vires quan-
doque itaque languere, ut variolarum
expulfio, nisi remediis alexipharmacis
volatilibus adjuvetur, perfici & absolvi
non possit; quare mox ad myrrhata,
aliaque volatilia, vesicatoria, confugi-
unt; ex quo fit, ut non tantum febrem
& variolarum numerum augeant, sed &
earum qualitatem benignam in malignam
sæpe mutant. Quod ipse ineluctabili ex-
pe-

perientia edoctus Sydenham de variolis regularibus sentit dicens: *Neque sane ipse vidi, aut fando accepi, quemquam ex eo perisse, quod variolæ non eruperint, etsi nimis multi perierint, quorum variolæ laudabiliter eruperant.*

CXXI.

Est tamen casus dabilis, quales ipse vidi, ut expulsio variolarum difficilis fiat; ut si nimia adsit febris inflammatoria, uti præcipue hoc fit ex dentitione, in quo casu minima vasa una cum cute nimium a spasmodis constringuntur, sicque expulsio variolarum impeditur. Verum enim vero in tali casu omnia volatilia, omniaque irritantia necrotica dici debent, quia prædicta obstacula exinde augentur; convulsionem, gangræna & mors acceleratur.

CXXII.

Quapropter in periculoso, & ancipiti simili statu, quamvis aliquot variolarum

manipuli in cute jam appareant , necessaria est sanguinis missio, clysmatum emollientium, pediluviorum, diluentium, & antiphlogisticorum assiduus usus; quibus dein sat benigna succedere solet eruptio, & suppuratio.

CXXIII.

Si tamen, quod oppido rarum, obijciatur casus, ubi præ debilitate eruptio variolarum succedere non possit, ut si diuturna præcefferit diarrhæa, aut largissima hæmorrhagia, in tali casu omnino hæc adjuvanda est remediis nimirum lenioribus cardiacis, & expellentibus, non vero nimium volatilibus, & excalefacientibus. Optima in simili casu sunt illa remedia, quæ sale volatili sulphureo anodyno prædita sunt, ut flores Sambuci, chamomillorum; crocus, saffrafras, & alia his analoga, quorum ope natura non irritatur, sed suavissime ad expellenda heterogenea in corpore latentia adjuvatur.

CXXIV.

CXXIV.

Hæc brevis, succincta mitisque variolas præcipue infantum, puerorumque tractandi ratio, est hoc tempore apud plerosque practicos recepta; quia cum longe absit ab omni violentia, est naturæ agenti, ipsique tenerrimæ huic ætati quam maxime conformis, & appropriata.

CXXV.

Hæc ipsa methodus congruit etiam adultioribus, præsertim illis, qui variolis benignis laborant, aut primo laboraturi sunt; etenim in similibus pariter, præter regimen aëris, & diætæ temperatum & moderatum, diluentia, antiphlogistica, clysmata emollientia, pediluvia, in usum vocanda sunt.

CXXVI.

Nitrata, paregorica, & sanguinis missio largiore, & liberaliore manu administrari possunt hic, quam in infantibus: quod de venæ sectione præ aliis
in-

intelligi debet; nam quamvis in primo illo variolarum stadio a febris sit levis hæc vix indicaretur, debet tamen sanguis mitti, ad hoc ut facilius mitis, & benigna succedat suppuratio; diximus enim nec in primo, nec in secundo stadio, sed in & ex suppuratione subesse vitæ periculum, quia in hoc statu solet sæpe fieri raptus ad cerebrum, ex quo dein phrenitis, convulsiones, & mors sequuntur.

CXXVII.

Item si magna sit febris suppuratoria, facile evenire potest, ut scirrhi, aut occulti interni abscessus, si qui adsunt, inflammentur, tandemque rumpan-
tur. Ex quo fit, ut miremur attoniti variolis de se benignis aliquando improvifam supervenire mortem; quales funesti casus cuilibet medico practico noti sunt, fimilesque legi possunt præter alios apud Zarutum Lusitanum lib. II. historia III. Quapropter, ut funesta sym-
pto-

ptomata in adultis tempore suppurationis supervenire solita præcaveamus, præstabit in variolis etiam benignis venam secare.

Hæc sunt fere generalia variolarum remedia, quæ tam in infantibus, quam in adultis, tam in discretis benignis, quam confluentibus, anomalisque indicantur, & pro diversa circumstantiarum, superius jam notata ratione in usum vocari solent.

CXXVIII.

Verum in confluentibus, anomalisque variolis interdum tanta est malignitas, ut omnia supradicta remedia, nimirum venæ sectiones, enemata pediluvia, diluentia, paregorica, aliaque antiphlogistica imparia observentur huic curandæ, & domandæ malignitati, unde necesse fuit, ut attenti, & solertes præctici alia atque alia, quæ magis satisfacerent, experirentur, nobisque communicarent, quorum hic meminisse necesse erit.

Quia

Quia vero in prædictis malignis variolis quolibet die, & quolibet morbi tempore, diversa lethalia supervenire possunt symptomata indicabimus, quid quolibet morbi tempore & in diversis circumstantiis agendum sit.

Si itaque advocatus medicus ex symptomatibus §. XXXVI. allatis prævideat variolas malignas, five confluentes, five anomalas futuras, debet primo considerare febrem, quæ in similibus casibus semper magna esse solet; unde sine mora sanguis mitti debet, quod post aliquot horas repetendum est; si febris urgeat, præcipue si pulsus sit plenus, & tensus, si sanguis extractus appareat lardaceus, ætasque sit in vigore constituta, tunc sanguis ternis, aut quaternis venæ sectionibus, & quidem ad uncias fere quadraginta extrahendus est, alias enim inflammatoria constitutio non mitigatur, ut Sydenham ipse de pleuritide judicat.

CXXIX.

In similibus casibus sæpe observamus, quod sanguis prima morbi die, aut etiam initio secundæ diei, extractus utcunque laudabilis esse appareat; alter vero, qui tardius mittitur, perquam phlogisticam jam induerit indolem; quæ unica, si alia non adesset ratio, jam sufficere posset, ut tantum, prout mox antea dixi, mittatur sanguinis.

CXXX.

Ast hanc rationem ipsa experientia testibus omnibus sanioribus practicis confirmat; etenim videmus, præmissa tali extractione sanguinis, variolarum eruptionem faciliorem & suppurationem benigniorem succedere; quidquid in contrarium objiciant theoretici, credentes in tali casu motum magis ad intra quam ad extra verti, adeoque variolarum eruptionem potius impediri, quam promoveri, quin imo variolarum retrocessum metuendum esse.

CXXXI.

CXXXI.

Judico enim experientia edoctus inanes esse metus, & inania verba de variolarum retro pulsione; hoc quidem videmus, quod exanthemata, qua nullam habent elevationem ut petechiæ, scarlatina a certis causis externis, ut frigore facile retrocedant; de variolis vero, præsertim si aliquamdiu jam peripheriam corporis occupent, idem tam facile dici non potest; quia si quid simile appareat, hoc fit, quod variolæ, quæ plenæ & turgidæ erant, fiant flaccidæ, earumque interstitia, quæ tuebant, & rubebant, concidunt, & pallescant; sed hoc fit, quia humor, qui variolas & earum interstitia implebat, retrocedit, seque ad aliquam etiam partem internam recipiat; in quo casu dicere non possumus, quod variolæ retrocedant; secus enim, cum hoc ipsum in variolis discretis die undecima aut decima quarta cum euphoria

contingat , deberemus pariter dicere , variolas retrocedere ; nam illo tempore pariter variolæ , quæ prius plenæ , turgidæ & tensæ erant , fiunt flaccidæ , quia humor ad sanguinem resorbetur , legeque circulationis ad renes & vesicam deferatur , sicque per urinas copiosas evacuetur.

CXXXII.

Statuo itaque quasi jam definitum , quod quocunque variolarum tempore , five id sit primum , five secundum , five tertium , seu suppurationis stadium , si adsiturgens febris , præcipue si hæc cum phræniti-
de , sputo sanguinis , aut alio lethali sympto-
mate conjuncta deprehendatur , possit , quin
imo debeat venæsectio celebrari ; secus
enim actum est de ægro.

Si hæc , quæ effatus sum , autorita-
tibus Clarissimorum Practicorum confir-
mare vellem , nimis multus essem ; un-

de aliquot tantum eorum adducam, reliquos quisque consulere poterit.

CXXXIII.

Sic Barbairac Celeberrimus Medicus monspeliensis in suo consilio ad variolas alicui nobili familiæ funestas, judicat repetitis vicibus in pede, & brachio sanguinem mittendum esse; quin imo omni tempore morbi, si grave aliquod symptoma exigat, quamvis jam adsint variolæ, petechiæ, aut purpura, venæsectionem instituendam esse asserit. Vide Mangeti Bibliothec. pract. Tom. IV. p. 714.

Idem observavit, nobisque communicavit in tractatu de variolis Expertissimus Violante, crediditque, variolas certis familiis funestas, non nisi præmissis repetitis & largis venæsectionibus curari posse.

CXXXIV.

Inter alios similes casus, qui hic Vindobonæ noti sunt, præeminet ille, qui

qui perquam illustrem familiam de Stockhamer concernit; nam viventis, & florentis hoc tempore nobilissimæ hujus familiæ Parentis omnes fratres, sororesque ex variolis denati sunt, hoc unico ex largis & repetitis venæsectionibus servato.

Idem casus attigit Excellentissimam Comitem N. N. 30. circiter annos natam, & 1745. variolis correptam. Huic ego, & Eruditissimus D. Collega Staindel de Blesenet, diu noctuque adstiteramus, curam dirigente Magnifico pie defuncto Domino Weber de Fürnberg. Principium & insultus morbi variolas confluentes & pessimas præfagiebat. Non obstantibus multis, quæ jam secunda morbi die eruperant, sanguis repetitis vicibus ad quadraginta circiter uncias missus erat. Unde dein illa furibunda febris mitigabatur, variolæ, quamvis frequentes, benignæ tamen eruperant, facile

suppurabantur, & feliciter ad acmin perducebantur.

CXXXV.

Quod vero in secundo & tertio variorum stadio, si febris adsit magna, si phrænitis, si sanguinis per alvum, per urinam aut per os secessus urgeat, sanguis mitti possit, & debeat, videre possumus apud Sydenhamium, Sidobre, Medicum monspeliensem; Sigism. Grassii observat. XIII. apud Bonetum Medic. Septentr. part. alt. pag. 223. & alios.

CXXXVI.

Quod autem apud nostrates, saniores practicos hæc methodus jam dudum obtinuerit, patet ex Celeberrimo quondam hic Practico Sorbait; qui tractat. VII. Cap. XIII. de variolis periculosissimis sequentem notabilem adducit casum: *Illustrissima de Berg 26. annos nata, cum pulvere ex lapide Bezoardico sat copiose uteretur, variolæ quidem affatim per totum*
cer-

corpus eruperant, sed facta ingenti fermentatione humores ita in caput irruerunt, ut in soporem & alienationem mentis devoluta esset; ita, ut oculis apertis & quasi convulsis cum ingenti stertore dormiret, & ad funestum Serenissimi Ferdinandi IV. recens exemplum jamjam apoplexia tangi videretur. In tantis rerum angustiis advocatus ego, suasi, ad faciendam humorum in caput irruentium revulsionem, ut utraque pedis vena secaretur, - - aperta itaque pedis utraque vena, & adhuc fluente sanguine, ægra loqui cepit, & de presentissimo mortis periculo erepta fuit. Ex quo fundamento in tractatu de variolis lapidem Bezoardicum aliaque volatilia damnat; quæ ut ibidem dolet, perniciofa, funestaque fuere Ferdinando IV. Romanorum Regi. Idem fere casus legitur in miscellaneis naturæ curiosorum Anni tertii p. 92. obs. 55.

CXXXVII.

Ratio vero, quare in nimio calore febrili larga debeat institui sanguinis missio, ex nostris de contagio principiis facile concipitur; ostendimus enim ibidem, quod in majore calore febrili fiat major corruptio & putrefactio humorum, adeoque copiosior, & frequentior miasmatis contagiosi evolutio, & multiplicatio.

CXXXVIII.

Ex quo ultronee deducere possumus, quod in variolis omnia evitari debeant, quæ calorem sive interne sive externe augere potis sunt; quia experientia docet, omnia hæc perquam perniciofa esse ægris. Unde exulare debent omnia vulgo dicta calida remedia; æger debet iisdem stragulis tegi, quibus sanus erat assuetus. Calor cubiculi debet esse graduum circiter 66. Verum superfluum esset plura de variolarum regimine addu-

adducere, quia hæc certis experimentis confirmata & repetitis vicibus inculcata legi possunt apud Sydenhamium; & apud eruditissimum archiatrum Antonium de Haen, in operibus ab ipso nuper in lucem editis.

CXXXIX.

Hæc de venæsectione dicta sufficiant, reliquum est, ut remedia indicemus, quæ materiam peccantem variolosam respiciant, & enervent. Superius jam diximus, in variolis malignis, sive confluentibus, sive anomalis convenire quidem omnia antiphlogistica, nitrata, diluentia, & reliqua ibidem exposita. Verum virus miasmatis variolosi videmus quandoque esse tam malignum, ut prædicta remedia imparia huic debellando inventa fuerint.

Quapropter quam plurimis, & a probatissimis Practicis captis experimentis cortex Peruvianus, uti in omni-

bus aliis malignis febribus, ita etiam in variolis malignis observatus est esse remedium, quod omnibus aliis præferri debet. Cujus adhibendi methodus, quantum ego observavi, sequens aliis præferenda est.

CXL.

Si ægrotus diætæ regulas sæpe transgressus fundamentum exhibet medico suspicandi, humores corruptos in primis viis latere; in simili casu debent isti prius e corpore ablui, & per epicrasim evacuari; secus enim, si tales ad sanguinem deferantur, majorem putrefactionem & malignitatem inducunt.

CXLI.

Remedia, quæ huic indicationi inserviunt, & apprime satisfaciunt, desumi possunt ex tamarindinis, manna, cassia, magnesia nitri, aliisque similibus evacuante & antiphlogistica vi præditis; quorum effectus adjuvari, & promove-

ri poterit per sæpius injectos clyteres :
quare absint in hoc morbo omnia aloëti-
ca , rhabarbarina , aliaque acria , irri-
tantia , & draffica.

CXLII.

Evacuatis itaque hoc modo humori-
bus in primis viis stabulantibus , & præ-
missa sufficiente detractiōe sanguinis ,
statim ad corticem confugiendum est.
Debet autem præmitti venæsectio , ut
exinde pulsus fiat mollior , & debilior ;
secus enim si pulsus perseverat inflamma-
torius , nimirum frequens , durus , &
tensus , omnes Practici observant ex usu
corticis plus detrimenti , quam emolu-
menti allatum iri.

CXLIII.

Unde ille status variolarum , in quo
fit , aut jam exacta est earum eruptio ,
censendus est perquam opportunus exhi-
bendo cortici , quia tunc febris est re-
missior , & ægri , cum tunc melius ha-
beant,

beant, medico magis obsequiosi esse solent

CXLIV.

Si cortex in substantia assumi possit, prævalet omni alii methodo, deberet autem duabus aut tribus illis secundi stadii diebus, antequam febris suppuratoria superveniat, omni nychthemeri spatio ad minimum ad unciam unam assumi; aut ejus extractum ad unciam dimidiam; aut denique omni bihorio grana quinque, sexve ejusdem salis essentialis methodo Gareana præparati.

CXLV.

Sic enim via sternitur ad benigniorem suppurationem, faciliorem exsiccationem, squamularum crustarumque citiorem separationem, ex quo deinceps alter resultat effectus, quod hac ratione profundiores foveæ, & ulcera maligna exedentia, depascentia, præpediantur.

CXLVI.

CXLVI.

Si vero quis, quemadmodum apud infantes sæpe evenit, abhorreat internum usum corticis; posset idem effectus, quamvis in remissione gradu, ex ejusdem in clysteribus usu expectari; si nimirum ejus pulveris uncia una aut altera diu in lacte, aut alio liquido emolliente decoquatur, & filtrata sæpe injiciatur; Experientia enim oculatioribus practicis nota constat, hac methodo sanari posse febres mali moris, ac si per os cortex sumatur; adeoque idem in nostro casu dicendum erit.

CXLVII.

Verum illud hic annotandum habeo, quod usui corticis peruviani interponi debeant copiosa diluentia, humectantia, antiphlogistica vi prædita, quæ frequenter & ea, quam ferre æger potest, quantitate exhiberi debent.

CXLVIII.

CXLVIII.

Ast experientia edoctus, & Autoritate Clariss. Sydenhamii, aliorumque Practicorum firmatus edicere possum, quod inter omnia alia diluentia antiphlogistica primatum obtineat Hydrogala, quæ e tribus aquæ puræ partibus, & una lactis, invicem mixtis & coctis, additoque saccharo ad gratiam, constat.

Iste potus est multiplici titulo omnibus aliis præferendus; est enim antiphlogisticus, diluens, humectans, demulcens, acrimoniam temperans obvolvens; adeoque benigniorem, faciliorem, minusque dolorificam suppurationem reddens. Quemadmodum enim fomenta ex lacte partibus suppurandis externe applicita demulcent, leniunt, faciliorem & minus dolorificam efficiunt suppurationem; idem dicendum erit, si iste ipse humor se in minima vasa insinuet, eaque pervadat; foveatque.

CXLIX.

CXLIX.

Præterea vix non omnia alia diluentia difficulter cum nostris miscentur humoribus, facileque & subito e corpore per urinas secedunt. Hydrogala vero est humor, naturæ nostræ amicus, & ideo facile, libenterque assumitur, digeritur, & cum nostris humoribus miscetur, diutiusque in corpore retinetur. Unde dein præbet materiam laudabilem ptyalismo, & tumori, symptomatibus, in variolis tam necessariis, sine quibus vix aliquis adultorum evadere potest.

CL.

Sanctorius medicin. static. section. prima aphor. 81. dicit, in morbo acuto, uti sunt variolæ, triginta circiter humorum libras dissipari & desiderari. Ast quæso, quid ergo illud est, quod ab attritu febrili assumitur, & dissipatur? Nunquid sunt humores inquilini roscidi, balsamici, & subtilissimi? remanentibus acribus, salinis, terrestribusque partibus,
quæ

quæ in minimis vasis facillime restagnant genus nervosum, vasculosumque irritant, erodunt, ad gangrænam & spacellum disponunt.

CLI.

Quisque autem concipiet, quod illud roscidum, & subtilissimum dissipatum per supradictam hydrogalam facillime & appositissime refarciatur, acre temperetur, & obvolvatur, humoresque fluidiores reddantur, a stagnatione & gangræna liberentur.

CLII.

Sed dices, omnia prædicta commoda, quæ hydrogalæ adscribuntur, ab emulsionibus speranda, & expectanda sunt.

Respondeo ab hydrogala longis, multisque paraxangis superari omnia emulsa; nam experientia nos docet, omnes emulsiones continere in se aliquid crudi, & flatulenti, unde fit, ut in primis viis diutius hæreant; etenim subtili-

liffimum illarum aqueum principium re-
forbetur ad massam & circulum humo-
rum, crassum vero & terrestre intra ru-
gas ventriculi, & intestinorum diutius
moratur, corrumpitur, flatulentias,
ructus, spasmos & anxietates plerumque
excitat. Ast omnia hæc mala ex hy-
drogala pertimescere non possumus; nam
hæc est liquidum aqua dilutum, tenuissi-
mum, quod secundum totam substantiam
facile transit vasa lactea, sicque ad cir-
culum humorum deferitur.

CLIII.

Præterea est liquidum fere homoge-
neum, nostris humoribus analogum, fa-
cile illis miscibile, quia illis jam mixtum
erat; unde nec crudum, nec flatulen-
tum, quia per circulationem, antequam
leges secretionis subiret, jam excoctum,
& per attritum utcumque unitum, ex quo
fit, ut partes ejus crassæ non tam facile
sece-

fecedant, & ad fundum præcipitentur, uti hoc in omnibus emulsis videmus.

Tandem hoc præ aliis liquidis commodi ex hydrogala habemus, quod in omni casu, & quibuscunque urgentibus symptomatibus, sine omni detrimento, quin imo potius magno cum emolumento in usum vocari possit; siue enim menstrua fluant, siue non; siue adsit diarrhæa, siue absit, semper confert, teste expertissimo Sydenhamio, micturitionem mitigat, ptyalismum facilem & diuturnum reddit. Alia vero est ratio de emulsis, quæ menstruantibus, & diarrhæa laborantibus, ut practicis notum est, perniciofa esse solent.

CLIV.

Quod vero illa, quæ de his, præcipue autem, quæ de usu corticis dixi, longo usu probata, illustriumque Medicorum repetitis observationibus confirmata hoc tempore habeantur præ reliquis legi possunt observationes, & epistola

Cla-

Clarissimi Georgii Bayly ad Clariss. Pemperton scripta de usu corticis peruviani in variolis. *Vide Commentar. de rebus in scient. nat. & med. gestis Tom. III. pag. 7.*

CLV.

Expertiss. Alexander Monro, Professor Edenburgenfis per diversa capta experimenta probat, ostenditque, corticem non tantum in gangræna, & sphacello, sed etiam in variolis esse specificum remedium: *Vide acta Edenburghensia in germanicum versa Tom. V. part. I. pag. 109.* Idem sentit Richardus Morton in tractatu de variolis, aliique plures celebres Practici.

CLVI.

Sed unus pro omnibus sua auctoritate consummataque experientia valet Eruditissimus, & Magnificentissimus Cæsareus Archiater D. de Haen, cujus elegantissima opera hic typis data quisque hac de re consulere poterit.

Nunc ordine fequerentur paregorica, eorumque tam deprædicatus in variolis ufus, exponendus; verum opportunior erit occasio de his fectione fequente, dum fymptomatum curationes tractabimus, differendi.

CLVII.

Quare, cum prognofim iudiciumque de natura, & indole variolarum ex illis potiffimum, quæ faciem occupant, defumere soleamus, debemus in primo, & fecundo variolarum ftadio efle folliciti, ut illæ magis ad partes inferiores alliciantur, & determinentur; hoc autem afequemur, fi clyfmata emollientia sæpius injiciantur, fi pediluvia cum lacte, aut cum incoctione specierum emollientium adhibeantur; quibus efficiemus, ut cutis afpera, & tenfa præcipue partium inferiorum una cum ejusdem vasis emolliatur, & laxetur; ex quo fiet major impetus & rifus humorum ad has partes
mi-

minus resistentes, variolarumque ibidem major proventus.

CLVIII.

Ex eodem fundamento, judico, non absolum fore, si adulti variolis laboraturi, aliquoties simili emolliente balneo toto corpore utantur, ut non tantum facilius fieret variolarum expulsio, sed & benignior suppuratio. Neque enim fundamentum aliquod in contrarium novi, excepto quorundam hominum præjudicio; præcipue si ætas, viresque ægroti tale balneum ferre possint, & si ægri statim post balneum ad lectum, & odorem se componant.

CLIX.

Ex veterum Medicorum monumentis notum est, quam frequens, quam proficius fuerit in diversis, sed præcipue acutis morbis, balneorum emollientium usus: hæc apud Hippocratem, Galenum, Lælium Aurelium, Arætaum,

Celfum, & Trallianum videri possunt; cur autem in morbo acuto varioloso balneorum usus non etiam admittatur, non video.

Sic Clariff. Varnier variolas retro-pulfas, optime balneis ad superficiem corporis revocare solebat. Vide Comment. de reb. in med. gestis vol. VII. pag. 478.

CLX.

Ex observationibus Sydenhamii datur quædam species variolarum malignarum, quæ statim sub sui initium Gangrænosam indolem præ se ferunt; nam nigredine fuliginem repræsentant, foetorem intolerabilem spargunt, unde tales variolæ denotant summum putredinis gradum; sanguis in similibus casibus non est spissus, tenax, sed dissolutus, diffluens vix cohærens. Quare evenit, ut suis vasis vix coerceri valeat, sed vel per urinam, vel per alvum, sputum, vomitum, aliamve viam una cum anima exitum

tum sibi paret. Talis epidemia variorum maligna erat 1574. in insula Rugia, & vicina urbe Stralsundia, ubi detractis crustis subjecta caro putrida, & gangrænosa apparebat.

CLXI.

In similibus funestis casibus spiritus vitrioli unicum videtur superesse remedium, quod ad gratam aciditatem decoctis julapiis, aliisque liquoribus posseticis misceri, & in usum vocari debet. Eadem est observatio Expertiss. Joan. Huxham de annis 1737. & 1738. cujus hæc sunt verba: *In epidemicis parvis, atris & gangrænosus variolis optima sunt subaustera, cortex peruvianus, elixirium, aut spiritus vitrioli.* vid. comment. de rebus in scient. nat. & med. gestis vol. II. pag. 522.

CLXII.

Hæc, quæ hucusque de variolarum tam benignarum, quam malignarum curatione attuli, sunt hoc tempore vix

non ab omnibus fanioribus Medicis practicis recepta, & approbata; supersunt tamen adhuc quædam aliquorum non contemnendæ variolas tractandi methodi, quas brevitæ, qua par est, pertractabo.

Sic cum quidam Medicorum oculatiores vidissent, quod quandoque variolæ præcipue malignæ, quacunque ex prædictis methodo tractentur, difficulter, aut plane non ad felicem perducantur exitum, inceperant cogitare, & ea-periri, quid remedia mercurialia in similibus malignis epidemiis efficere valeant. Hæc methodus fundatur in nostris de contagio principiis, ubi ostendimus, mercurialia remedia esse generalia, & specifica anthelmintica, adeoque hæc convenire debere in omnibus morbis, putridis malignis, exanthematicis, ut petechiis, miliaribus, variolisque malignis.

CLXIII.

Sic in febribus malignis Brandelii epidemice grassantibus Josephus Benvenutus mercurium cum cortice peruviano mixtum tanquam specificum remedium deprædicat in epistola ad Bartholomæum Beccarium, ubi ex ducentis ægris febre maligna laborantibus, & prædicta methodo tractatis nullus desiderabatur. Vide comment. de rebus in scient. nat. & med. gestis vol. V. pag. 668.

CLXIV.

Sigismundus Grassius multis captis experimentis observavit, mercurium uti malignarum febrium, ita vel maxime variolarum esse summum alexipharmacum; quemadmodum in observatione LVI. ita effatus est: *Multi damnant mercurium in variolis, sed censura nimis rigorosa, non enim respondet ejusmodi maledictis experientia.* Vide miscellan. curios. med. Physica Acad. nat. curios. Ann. tertii, pag.

93. Idem ibidem pag. 13. sensit Franciscus Bouchardus observatione IX. de mercurii dulcis in variolis usu. Item Clariss. Bohnius dicit, perfectam variarum curam in antimonio, & mercurio consistere. Idem experti sunt Clarissimi Fortunatus Bianchini, & Joan. Baptista Moreale, alique plures Celeberrimi Practici, ut videre est in comment. de rebus in scient. & med. gestis, volumine Xmo pag. 237. aliaque plura legi possunt in nostro tractatu de contagio.

CLXV.

Videtur tamen apud hos, aliosque celebres viros in modo mercurium adhibendi magna intercedere differentia; aliqui enim utuntur mercurio vivo depurato cum syrupis aut conservis in bolos redacto; alii confidunt in æthiope minerali, ut Loob, vide *der medicinischen Versuche einer Gesellschaft zu Edinburgh* ersten Band. pag. 456.

Alii

Alii vero mercurium dulcem, aut decoctionem mercurii vivi omnibus aliis præparationibus præferre solent. Unde fit, ut ex tot & diversis opinionibus obscura, & infida oriatur medendi methodus, alii enim præjudiciis, alii propriis fictionibus, novitate rerum potius, quam naturæ nutu reguntur, vili pendentes laudabile consilium magni Verulamii, dicentis: *Non fingendum aut excogitandum, sed inveniendum, quid natura faciat, aut ferat.*

CLXVI.

Si tamen de usu mercurii in variolis meam debeam aperire palamque facere opinionem, judico experientia edoctus, abstinendum esse a mercurio, qui humoribus nostris misceatur, & cum iisdem per vasa moveatur; nam cum mercurius in pondere ad nostros humores se habeat, ut unum ad 13. circiter, debet necessario contingere, ut minima & tener-

rima vasa dilaceret, seque in unam, alteramve nobilem corporis partem effundat, eamque lædat; unde dein periculum majus & mors inevitabilis oriri solet.

CLXVII.

Quapropter, si mercurium dulcem cum aliis purgantibus mixtum propinemus, debet iste in majores portiones, seu ut dici solet grosso modo divisus, aut contusus exhiberi ad hoc, ut fere integra mole per intestina feratur, sicque per alvum egeratur. Continget tamen, ut liquor gastricus, bilis, succus pancreaticus, aliaque liquida ingesta, aliqua virtute anthelmintica imbuantur, quam dein, dum aliis humoribus circulantibus miscentur, communicant eisdem. Hoc videmus, quod mercurius in aqua digestus, decoctus aut methodo Gareana trituratus liquidis virtutem vermifugam conciliet, & communicet, adeoque idem in nostro corpore contingere debere nullus dubito.

CLXVIII.

CLXVIII.

Gundelsheimerus illustris quondam Medicus, Regiusque Borussicus Archiater aliam adoptarat variolas curandi methodum, quæ ab omnibus aliis quoad quid esset diversa; propinabat nimirum variolis laboranti, singulis alternis diebus medicamentum emetico-catharticum, quod e tartaro emetico, manna, aut cassia compositum erat. Hoc fere unico remedio, & regimine moderatissimo, sepositis omnibus aliis artificiis suos tractabat ægrotos. CLXIX.

Clarissimus Stahlius suo jam tempore singula hujus methodi momenta sollicite & exacte excusserat, ut vix aliquid ultro desiderari possit. Interim si familiaria quædam variolis symptomata intimius consideramus, emeticam prædicti remedii vim haud approbare possumus; notum enim est, deliria, & deglutitionem difficilem familiaria esse vario-

larum symptomata, multumque negotii ægris facessere. Verum unusquisque a studio partium alienus facile cognoscet, quantum hæc duo symptomata a prædicto emetici nisu superiora versus augeantur, ut exinde plus detrimenti timendum, quam emolumenti sperandum sit.

CLXX.

Aliud autem dicendum est de leni evacuatione per alvum debito tempore, & debito modo instituta; nam hæc effectum fere priori emeticæ evacuationi contrarium exercere solet, nifum enim & motum humorum, qui ad partes superiores tendit, ad inferiora determinat, ex quo dein sperare possumus, fore, ut cerebrum & fauces a suo onere liberentur, phrenitica illa dispositio dissipetur, & deglutitio liberior reddatur.

CLXXI.

Hanc ipsam semitam felici eventu secuti sunt plures illustres in arte medica Viri: Clarissimus Joan. Freind expertus est

est secundos effectus ex purgantibus in
secundaria confluentium variolarum fe-
bre, uti apud eundem videre est.

Sydenham ipse in schedula monito-
ria est ejusdem opinionis, asseritque ibi-
dem: *duro huic nodo durum cuneum aptan-*
dum esse. Idem legi potest in libello: legs
d'un ancien Médecin à sa Patrie pag. 137.

Verum omnium optime nos propriis
& repetitis observationibus docuit Eru-
ditissimus Thomas Simson, qui indefessa
sua industria expertus est, quod delirium
in variolis, si passim recepta methodo
copiosis paregoricis tractetur, augeatur,
& æger exinde in pejus ruat, a laxan-
tibus vero antiphlogisticis quam optime
abigatur, & sopiatur. Nec ob stare vi-
dentur dicta Hippocratis de morbis po-
pularibus: *mortuus est, quia purgatus est*.

Nam hic intelliguntur purgantia acria,
drastica, veteribus usitata, non vero le-
nia laxantia antiphlogistica, de quibus hic
est sermo.

CLXXII.

Supereſt, ut quam breviffime attingamus methodum, qua Arabes, alique primi de variolis Scriptores, eaſdem tractabant. Hæc videtur maximam partem conſtitiffe in lentibus, lacca, tragacanto, diverſis acidis, opio. Sic Syrupus Avicenæ ad variolas conſtat ex ſucco foliorum papaveris viridis, & ſucco citri. Quæ cum ſint demulcentia, obvolventia, leniterque pellentia, nihil abſoni in ſe continent.

CLXXIII.

Post Arabes medicos apprimus fuit Bayrus, qui 1542. variolas Auguſtæ Taurinorum accuratiſſime deſcripſit, & quam appoſite tractavit; nam remediis temperantibus, diluentibus antiphlogiſticis, & venæſectionibus totum negotium abſolvit, ut hoc tempore vix aliquid ſuperſit addendum. Hic aliquid dicendum eſſet de quarto, & ultimo ſtadio vario-

larum, seu de earum exsiccatione; quia vero, qui attigit hunc statum, jam in vado esse plerumque dicendus est, incommoda, quæ hic perferuntur, ad symptomata reducimus, de quibus sectione sequente tractabimus.

CLXXIV.

Pro coronide hic mentio facienda est de infusione, & inoculatione variolarum adeo decantatis. Hæc artificialis variolas propagandi methodus, primam debet sui originem Circasiis, Armeniis, Græcis, aliisque orientalibus populis, quæ dein in Europam inuenta a multis in cælum usque extollebatur, a multis vero vituperabatur; unde factum est, ut pro & contra acerrime, & argutissime ad hanc usque diem decertatum fuerit; quemadmodum nuperrime inter Eruditissimos Viros: Magnificum Dominum Archiatrum de Haen, & Dominum de Tissot hac de re litem ortam & insigni eruditio-

ditione, magnoque candore in utramque partem propugnatam, novimus.

Abfit, ut audeam inter hos, aliosque Viros, eruditione, experientiaque claros quidquam determinare, arbitrumque agere.

Adeoque proponam tantummodo speciales difficultates, quæ ex nostris de contagio principiis contra hanc artificialem variolas propagandi methodum pugnare videntur.

CLXXV.

Notum est hoc tempore omnibus, præcipue vero topiariis, vegetabilium evolutiones artificialiter accelerari posse; idem effici posse in animalibus, præsertim in insectis, nos docuit indefessæ industriæ Celeb. Raimarius in suo pretiosissimo Tractatu de insectis gallice edito. Unde mirum non est, si etiam variolas per infitionem accelerare possimus, cum ex nostris principiis hæ ipsæ habeant pariter, ut vegeta-

getabilia & animalia, sua propria feminia.

CLXXVI.

Verum experientia nos docet, omnem præmaturam evolutionem longe inferiorem esse illa, quam natura debito tempore instituit, adeoque non esse ita perfectam, & absolutam.

Ad hoc vero infitionis Patroni oggerere solent; quod experientia cuilibet obvia constet feminia terræ mandata sylvestres & austeros proferre fructus; quod vitium dein infitione aut inoculatione emendari & corrigi potest. Adeoque infitione & inoculatione videntur res potius perfici, & emendari quam labefactari. Verum manum de tabula; etenim jam diximus, hæc non esse nostri propositi.

CAPITIS IV.

SECTIO II.

*De curatione symptomatum, quæ
in variolis observari solent.*

CLXXVII.

Vix assignabile est symptoma, quod non quandoque variolis jungatur. Unde satis erit meminisse eorum tantum, quæ variolas concomitari, aut subsequi plerumque consueverunt.

Symptomata autem, quæ eruptionem variolarum præcedere solent, mitigantur diluentibus, emollientibus nitratis, aliisque antiphlogisticis jam superius recensitis; item pediluviiis, clysmatis emollientibus; aut etiam, si febris exigit, venæsectionibus; nam superveniente dein variolarum eruptione, symptomata gravissima, ut vomitus, convulsiones, deliria mitigantur, aut plane abiguntur, quem-

quemadmodum jam superius dictum fuit, neque enim restat hic quidquam ultro adjiciendum.

CLXXVIII.

Verum altioris sunt indaginis illa symptomata, quæ eruptionem & suppurationem concomitantur, aut subsequuntur; etenim facta jam variolarum expulsiōe nihilominus quandoque convulsionēs, inquietudines, anxietates perseverant, quæ denotant, materiam exanthematicam purpuraceam, aliamve adhuc in corpore latere.

CLXXIX.

In simili casu, si omnia prædicta remedia CLXXVII. jam in usum vocata fuerint, nihil superest, quam, ut medicus epispastica præstituat, quæ materiam peccantem a centro ad peripheriam corporis avocent. Interea vero copiosis diluentibus, & antiphlogisticis quam diligentissime insistendum est.

CLXXX.

Quia vero tales variolæ ad malignas reduci debent, antiseptica, specifica, ut cortex peruvianus, in usum vocanda sunt, ut superius §. CLIV. jam diximus

CLXXXI.

Diarrhæa, si non excedat modum, intacta relinqui debet; si vero nimium urgeat, ut vires exinde deficient, sicque obstet, quo minus variolarum debita eruptio, suppuratio, uti & faciei, manuum, pedumque necessarius subsequatur tumor, tunc debet appropriatis remediis tractari. In tali enim casu signum est aut aliquam materiam acrem in tractu intestinorum hærere, aut eundem intestinorum tractum a variolis oblitum esse; a quibus causis dein perpetua intestinorum irritatio, stimulusque derivari debet; uti hoc clare videmus in illis variolis, quæ fauces occupant.

CLXXXII.

CLXXXII.

Quare in simili casu conveniunt omnia, quæ demulcent, leniunt, acre abluunt, leniterque roborant; unde clysmata emollientia ex decocto radicis Althææ, feminum Lini, cydoniorum, pedum vervecinorum cum gummi Arabico, & Theriaca veneta optima sunt.

Interne vero decoctum album, aut hydrogala cum lacte chalybeato præparata; aliaque similia cum paregoricis omnem absolvunt paginam.

CLXXXIII.

Si vero tanta sit humorum colliquatio, ut omnia prædicta remedia imparia sint huic urgenti tollendo symptomati, tunc specificum remedium expertus sum in spiritu vitrioli, aut sulphuris per campanam, qui in diversa formula, prout ægro magis arridebit, præscribi poterit.

CLXXXIV.

Ast idem hoc remedium, & ex eadem causa plurimum valet & in illo casu, ubi sudoribus videtur diffluere æger, & nec ab hydrogala fero lactis, emulsis paregoricis, aliisque similibus auxilium aliquod experitur. In simili casu æger refrigeratur, & refocillatur ex jam dicto remedio.

CLXXXV.

Est vero aliud, & quidem periculosissimum symptoma, ubi sanguis dissolutus, & quasi colliquatus, ut dictum est §. CLX. suis vasis coerceri nequit, sicque per diversas vias, nimirum vel per sputum, per urinam, aut per alvum secedit; in hoc casu debent non tantum prædicta demulcentia, & humores incrassantia, sed præterea spiritus vitrioli in usum vocari, secus enim in simili desperato casu vix aliquid boni sperandum restat.

CLXXXVI.

CLXXXVI.

Ratio hujus aliorumque supradictorum ex effectibus, quos spiritus vitrioli in nostro corpore exerere solet, desumi debet; nam febrilem motum mitigat, humores dissolutos aliquantum compaginat, compingitque, vasa laxa hiantia, aut aperta firmat, ut impetui humorum magis resistere possint. Hæc, quæ assero, præter alios confirmat Clarissimus Allen in synopsi universæ medicinæ practicæ capite X. Articulo LXVII. dicens: *Spiritus vitrioli, vel ejusdem oleum in aqua simplici instillatum in hæmorrhagiis periculosis est extremum remedium, & raro fallax.*

CLXXXVII.

Hæc itaque intelligi debent de hæmorrhagiis, quæ a prædicta causa, nimirum ab humoribus dissolutis dependent. Adest vero in variolis sæpe alia hæmorrhagiæ species, quæ a nimio humorum motu, eorumque orgasmo dependet; in

quo casu vasa, præsertim minima, nimium distenduntur, & a fortioribus systoles & diastoles ictibus nimium atteruntur, ex quo fit, ut oscula eorum facile aperiantur, aut rumpantur; sicque sanguis sæpe una cum anima exitum quærat.

Talis hæmorrhagia contingere solet in prima illa ebullitione, quæ variolarum expulsionem præcedere solet; aut tempore suppurationis; quia his temporibus adest summus humorum orgasmus, febrisque, quam de inflammatoria indole participare diximus.

CLXXXVIII.

In hac hæmorrhagia, nisi sanguis in sufficiente quantitate mittatur, remediis, quibuscunque pharmaceuticis nihil efficit; venæsectione vero præmissa ex remediis antiphlogisticis, & paregoricis multum sperandum restat.

Si vero neque ex his resipiscat æger, tunc ad prædictum spiritus vitrioli remedium

dium, aut ad usum aluminis methodo, & consilio Eruditissimi Helvetii, confugiendum erit.

CLXXXIX.

Delirium, phrenesis sunt duo periculosissima symptomata, quæ variolis præfertim malignis sæpe adjunguntur. Si hæc in primo variolarum stadio, nimirum ante earum eruptionem adsint, tantum periculi non portendunt; quia peracta & completa eruptione mitescunt aut evanescent.

Ast multo majoris sunt momenti, si tardius, nimirum tempore suppurationis, aut posterius, dum febris secundaria accenditur adveniant; signum enim est in tali rerum statu, aut vasa cerebri inflammata esse aut cerebrum genusque nervosum a materia exanthematica occupari; unde dein convulsiones, gangræna, morsque metuenda sunt.

CXC.

Quapropter in simili periculoso statu, si febris urgeat, debet prius sufficiens sanguinis quantitas detrahi, uti hoc jam probavimus, & diversis observationibus confirmavimus §. CXXXVI. & CXXXVII. Dein debent diversa clysmata emollientia injici, item superius jam adducta antiphlogistica in usum vocari; debet præterea capillitium abscindi, aut radi, ut caput magis transpirare possit; item debet æger ex consilio Sydenham electo eximi; tandemque debent vesicantia partibus inferioribus applicari, & capiti raso columbæ vivæ recens cultro in duas æquales partes divisæ, & naturali adhuc calore præditæ, apponi, sæpiusque renovari.

CXCI.

Quod vero vesicantia concernit, generaliter & probe notandum velim, ne unquam fervente febre, nisi prius sufficiens sanguinis quantitas detracta fuerit, appli-

applicentur, fecus hæc febrilem motum, inflammationem, & periculum augent.

CXCII.

Si vero omnia hæc non ad vota medentis, & ægrotantis cedunt, phrenesique pertinaciter perseveret, Sydenham spiritum vitrioli suadet; dicitque Capite II. quod in febrium continuarum phrenesi fit specificum remedium, cujus verba de febribus continuis annorum 1670. 4, 5. & de phrenesi his febribus superveniente, hæc sunt: *Inducias non tulit symptoma hoc, ægrum intra paucos dies tollebat, nisi inflammatio cobiberetur; atque hic mihi suppetias tulit præ aliis spiritus vitrioli post venæsectionem adbibitus, qui intra paucos dies & somnum conciliabat, & sanitatem ægro reddebat; quod nulla metodo efficere valebam; atque hoc reiterata sæpe experientia mihi abunde constabat.*

Si itaque in phrenesi febrium continuarum epidemicarum tantas, ut audi-

vimus, habet vires, cur easdem non exerat in phrenesi variolarum epidemiarum non video. Quod mihi vestigia solertissimi Sydenhamii terenti aliquoties ad vota cessit.

CXCIII.

Præterea judicat Sydenham, ut passim in ejus operibus legere est, copiosis paregoricis prædicta duo symptomata optime compesci & subjugari posse.

Sed Clariss. Thomas Simson Celeberrimus medicinae Professor evidentibus experimentis, & repetitis observationibus ostendit, quod quo plus in simili casu paregoricis utuntur ægri, eo magis delirent, & obtundantur; unde observavit, in tali casu optima esse lenia purgantia antiphlogistica; quia hac ratione motus humorum ad partes inferiores magis determinatur. Exacta vero purgantis operatione, paregorica ad motus excitatos compescendos optima esse. Vide acta

acta Edenburgensia in germanicum versa, volum. V. part. 2. pag. 762.

CXCIV.

Et sane hæc ipsa methodus respondet illis, quæ Clariss. Freindius in secunda, seu putrida variolarum febre expertus est, nobisque in suis scriptis communicavit.

Quin imo ipse Sydenham, sed fat sero, nimirum jam senex videtur hac in re primo sapuisse, nam in sua scheda monitoria dum de variolarum febre putrida seu secundaria agit, ingenue fatetur, quod quandoque circa finem variolarum a materia purulenta variolosa ad sanguinem resorpta sanguinis orgasmus ita supra efferatur, ut æger ad incitas reductus animam mox acturus videatur, nisi statim venæsectione, purgatione, & tandem paregoricis obviam eamus, & reliqua, quæ ibidem in extenso legi possunt.

CXCV.

CXC.V.

Ex quibus patet, neque enim credo necesse esse, ut ultro, & separatim agamus, quid in illa adeo periculosa secundaria variolarum febre agendum sit.

Interim unicum restat, ut indicem methodum illam, qua Eruditissimus Dominus Varnier magno cum fructu utebatur, ut funestam hanc febrem secundariam averteret; sicque facile & feliciter variolas etiam malignas ad finem perduceret. Res est tanti momenti, ut peropportune facturus mihi videar, si ea adduxero, quæ in Comment. de rebus in scient. nat. & med. gestis vol. VII. part. 1. pag. 478. habentur. *In variolis confluentibus pone aures in nucha, femoribus, & cruribus vesicatoria bono cum successu adhibuit. Cum autem tam in variolis confluentibus, quam ipsis discretis a pure re-sorpto febris sic dicta secundaria persæpe oriatur, hæcque haud raro ægrotantes e vi-*

vis

*vis tollat. Noster (id est Clariss. Varnier) ideo, quo cuncta funesta symptomata evitentur, pustulas ope instrumenti cujusdam aperiri jubet. Optime enim rem successisse, atque febrem secundariam non solum impeditam, verum & ægrotantes optime tunc vi-
 sos fuisse, perbibet. Hincque omnibus hanc methodum commendat. Sed hic monendum est, quemadmodum Eruditissimus Dominus de Haen quam sapientissime annotavit, quod pustulæ semel apertæ sæpius aperiri, & a pure, quo statim readimplentur, liberari, ablui, & abstergi debeant. Sic enim impedimus, ne pus ad sanguinem transeat, aut in, & sub cute in membrana cellulosa diutius hæreat; adeoque nec foveas profundas, nec ulcera depascentia efformet.*

CXCVI.

Symptoma, quod lotium seu urinas concernit, duplici & quidem opposita ratione affligere potest; vel enim solito
sæ.

ſæpius nimiaque quantitate, quaſi diabetice redditur, ut contigit in dicta epidemia vide XLVII. Unde dein variolarum elevatio, plenitudo, ſuppuratio, debitusque tumor, & rubor impediuntur. Si enim tardius, nimirum in quarto ſtadio ſuperveniat, nihil mali portendit, ut jam ſuperius demonſtratum eſt.

Talis miſturitio denotat, a materia acri exanthematica, aut etiam a variolis veſicam, renes, ureteres, aut etiam plexum renalem, occupari, & perpetuo irritari.

CXCVII.

Quare in ſimili caſu omnia ſupradicta demulcentia, paregorica, quin imo appropriata antifeptica, ut cortex peruvianus, apprime conveniunt. In caſu vero extremo ſpiritus vitrioli, ut ſuperius jam dictum eſt, omnibus aliis præferri debet.

CXCVIII.

CXCVIII.

Alter vero casus, ubi urina plane supprimitur, plerumque dependet etiam a frequentibus variolis sed sphincterem, uretramque vesicæ, aut etiam substantiam renum tubulosam occupantibus, a quibus dein prædictæ partes ita tument, ut nec libera urinæ secretio, nec excretio succedere possit.

Aliquid simile videmus fieri a variolis, quæ fauces, quin imo aliquando tractum arteriæ asperæ, & æsophagi obfident, a quibus prædictæ partes ita tument, ut non tantum laboriosa & difficilis deglutitio, sed & respiratio affligat.

CXCIX.

In simili casu sapiens est Sydenhamii consilium, ut æger e lecto eximatur, & adstantium manibus suffultus cubiculum bis, terve circumambulet; sic enim mox tam magnam urinæ quantita-

tem reddet, quæ omnibus, diu recticorum tribubus in auxilium vocatis, accersiri non poterit. Ratio effectus est, quia urina ipsa, præsertim, si in vesica hæreat, propria sua gravitate sibi exitum quærit.

CC.

Si vero præ debilitate æger lectum deferere non valeat, aut forte adstantes, præjudiciis capti, admittere nolint, debent fomenta, uti sacculi, speciebus emollientibus repleti, in lacte cocti, expressi & calidi, illi parti, ubi causa latet, applicari. His sacculis substitui potest vesica fuilla decocto emolliente aut lacte ad medietatem repleta, & parti affectæ apposita. Item, si non major effectus sperari potest ex milio cum lacte in pul-
ticolam cocto, & parti affectæ superimposito, clysmata emollientia injecta præbent vesicæ idem fomentum interne, quod alia supra dicta externe. Huc etiam spectant diversa interna diluentia,

&

& lenia diuretica, ut species de althæa fernelii, & reliqua ex materia medica eruenda.

CCI.

Si tamen omnia hæc suo effectu frustrentur, & urina, ut fere semper fieri solet, in vesica hæreat, tunc debent appropriatæ candelæ, ex cera, & gummi arabico aliisque præparatæ, per uretram in vesicam usque immitti, quarum defectum catheter supplere poterit; unde dein libera urinæ via, absque omni alio artificio efficietur.

CCII.

Superius jam diximus, quod pustulæ variolosæ, quæ tumidæ elevatæ, & circulo rubro donatæ sunt, bonas notas præ se ferant; si vero pallidæ, depressæ maneant, si interstitia earum, uti & facies, manus, pedesque minus tumeant, minusque rubeant, timendum esse, ne illa ipsa causa materialis, quæ prædi-

etum tumorem, & ruborem constituere deberet, viscera interna occupet, gangranam, mortemque afferat.

CCIII.

In simili casu aliqui Practicorum mox confugere solent ad cardiaca, calida, & volatilia, sperantes fore, ut prædictam materiam morbificam hoc modo a centro ad peripheriam pellere possint. Verum experientia Sydenhamii, aliorumque docuit, exinde prædictam materiam morbificam potius ad cerebrum quam ad peripheriam determinari; unde dein phrenesis, convulsiones, morsque acceleratur.

CCIV.

Qua etiam ex ratione Clariss. Sydenham alia expertus est remedia, quæ suis indicationibus, votisque magis responderent; talia erant præter ordinaria antiphlogistica, etiam copiosa paregori-

ca

ca, ex quorum assiduo usu dicit tumorem, & ruborem in variolis resuscitari.

CCV.

Ego vero, quod observando didici, candide afferam; nimirum, quod quidem ex propinatis copiosis paregoricis plerumque prædictus tumor augeatur; quia multum eorum, quæ diffiliari, transpirare, fecerni, & excerni deberent, ab usu paregoricorum solito diutius in corpore retinetur; unde aucta in corpore humorum mole mirum non est, si etiam tumor augeatur. Verum quia ex eadem ratione motus in corpore pariter languent, timendum est, ne causa morbosa in aliquo nobilium viscerum sedem figat, exinde non amplius dimovenda.

CCVI.

Quapropter in simili casu præter prædicta paregorica, & antiphlogistica curo applicari vesicantia; item a cardiacis calidis volatilibus abstineo quidem, his etiam substituo, & præstituo talia, quæ sul-

phure volatili anodyno constant; qualia sunt : v. g. flores sambuci violarum , primulae veris , chamæmillorum ; item crocus saffrafas & aliquando camphora , aliaque similia plura , quæ infusa decocta , aut alia forma propinari possunt. Ab his enim humores attenuantur , fluxilesque redduntur , & lente , non violente commoventur , sicque a centro ad peripheriam pelluntur ; unde dein major prædictarum partium tumor , & rubor exurgit.

CCVII.

In illo vero casu , nimirum tempore suppurationis , ubi variolæ in facie , manibus & pedibus debito tument , & earum interstitia valde rubent , fit ingens dolor , ardor , & tensio istarum partium ; in hoc inquam casu debemus tam interne quam externe suppetias ferre , ut dolor , ardorque leniantur , tensio vero laxetur. Interne igitur conveniunt omnia
supra

supradicta antiphlogistica, & paregorica. Externe vero fomentationes calidæ, vel potius tepidæ ex speciebus emollientibus cum vel sine lacte. Meæ intentioni, ægri commodo optime soleo satisfacere, si spongia ad hoc munus adoptata prædictæ decoctioni intingatur, exprimatur, sæpiusque partibus dolentibus apponatur.

CCVIII.

Quantum vero istæ fomentationes emolumenti, & levaminis afferant, cognoscere possumus ex illis variolis, quæ fauces occupant, quæ, quia saliva, aliisque liquidis ingestis continuo fomentantur, & emolliuntur, flaccidæ fiunt, neque ad illam, prout in illis fit, quæ externum corporis habitum occupant, deveniunt suppurationem.

CCIX.

Quare ordo exigat, ut de illis agamus incommodis, quæ variolæ fauces occupantes afferre solent. Princeps au-

tem incommodum est illa difficultas, quæ in deglutitione percipitur. Hæc lenitur per gargarismata ex diversis emollientibus, & mucilaginosiis, ut malva althæa hordeo, avena & similibus addito nitro, & melle rosarum. Ex quibus si necessitas urget, etiam injectiones fieri possunt.

CCX.

Huc etiam spectat ptyalismus, qui circa diem undecimum morbi bene observandus est. Est sane mirabile symptoma, quod non tantum adultis, sed aliquando etiam junioribus; item non tantum in confluentibus, sed aliquando etiam in discretis præcipue anomalis variolis supervenire solet.

CCXI.

Quin imo non tantum in variolis, sed in aliis etiam casibus absque omni arte, solis naturæ motibus, excitata observatur salivatio; sic in foeminis, quæ hy-

ste

stericis sæpe laborant affectibus, salivationem, quasi mercurium assumpsissent, sæpe vidi. Item salivationem, quæ odontalgia familiaris est, omnes novērunt.

CCXII.

Præterea legimus salivationem spontaneam epidemice quandoque grassari in Act. Nat. Cur. Cent. I. obs. 137. pag. 277. Neque enim in hoc specialis difficultas videtur superesse; si enim considero, quod salivatio se habeat uti coryza, quæ a certa inclementia atmosphærae membranam adiposam afficiente dependere potest; non miror, si salivatio, ex eadem aut aliqua simili ratione epidemice grassari, & affligere possit.

Sic observavit Sydenham salivationem epidemicam in febribus continuis epid. Annorum. 1667. 1668. & 1669.

CCXIII.

Adeoque quandocunque fit prædictus humorum ad fauces affluxus succedere poterit ptyalismus, quando vero humores minus transpirant, ut in variolis plerumque contingit, fiet major humorum affluxus, vel ad alvum, unde dein in infantibus diarrhæa, vel ad fauces, unde salivatio derivari debet. Quod ultionee observationibus constat, a suppresso manuum sudore ingentem salivationem successisse. Vide *Breslauische Geschichte* obs. 36. pag. 727.

CCXIV.

Multi clarique in arte medica viri judicant, quod illud, quod ptyalismo excernitur, sit illud ipsum pus, quod variolas, earumque interstitia occupat; sed falluntur, sit dicto venia; quia illud, quod ptyalismo excernitur, nunquam aliquas materiæ purulentæ notas præ se ferre observavi, data enim opera examinavi sæpius,

pius, aut semper inveni, quod quisque fedulus, candidusque indagator confirmare poterit, materiam, quæ in variolis salivatione excernitur, esse plus minusve viscidam, tenacem, inodoram, & insipidam; denique in omnibus illi, quæ in corrhiza excernitur, similem; sed quis medicorum, talem materiam pro purulenta habebit? Experientia enim habemus, quod omnis materia parulenta diffluat, foeteat, partesque, quas occupat, arrodant, & exulceret, quod in nostro casu alienum est.

Hucusque consideravimus naturam ptyalismi, superest, ut eundem consideremus, in quantum in variolis ægros alleviet, aut eos aggravet, lædat, quin imo sæpe perdat. Si salivatio facile, sine magno labore, debitaque quantitate, nimirum nychthemeri spatio ad libram unam, alteramve procedat, videtur vota Medici, & ægri explere. Hoc autem

tem obtinemus, si diluentia & antiphlogistica debita quantitate assumantur; inter quæ principem locum obtinere hydrogalam, superius jam probavi.

CCXVI.

Si tamen non obstantibus prædictis diluentibus copiose assumptis salivatio non rite procedat, sed cum malis ægri rebus die undecima, aut etiam tardius derepente sistatur, tunc æger fit inquietus, anxiosus, respiratio fit difficilis, vox evadit rauca, clangosa, mensque labans, quæ omnia indicant, materiam salivationi inservientem ad nobiliora viscera, ut pulmones cerebrumque raptam esse. In quo casu nisi tumor manuum, pedumque augeatur, de ægro conclamatum esse, experientia docet.

CCXVII.

Unde in simili casu indicationes, sunt ut prædicta materia morbifica nobiliora viscera petens, dissipetur, & ad partes
mi-

minus nobiles avocetur. His indicationibus satisfacimus clysmatibus vesicatoriis, etsi pulsus sit fortis, venæsectionibus.

CCXVIII.

Si vero pulsus sit debilis, & celer, quemadmodum sæpe contingit, absit omnis venæsectio; quia in simili casu mors jam præ foribus est; ne medicus videatur interfecisse illum, quem fors ipsa interemit.

CCXIX.

In similibus autem casibus analeptica præstitui debemus, quibus etiam alia remedia, quæ sale volatili anodyno constant, adjungi possunt; qualia sunt, ut superius jam dixi, flores sambuci, fassafra, crocus, quin imo aliquando etiam camphora, & reliqua jam dicta, quibus materia peccans a centro ad periphæriam pellitur.

CCXX.

CCXX.

Interim si materia tenax, & viscida fauces occupat, signum est eandem totum arteriæ asperæ tractum una cum ejus ramificationibus, occupare. In simili casu gargarismata, injectiones ex emollientibus cum melle rosarum, & nitro perquam necessariæ erunt.

Ad solvendam hanc materiam viscidam conducit etiam chermes minerale, vel sulphur antimonii tartarifatum.

Ast quamvis omnia prædicta remedia in prædictis casibus in usum vocata fuerint, evenit tamen proh! dolor, sæpiissime, ut æger ad plures migraret; unde cogitare cœpi materiam morbificam certis nobilibus corporis partibus jam ita infixam hære, ut quibuscunque tunc adhibitis remediis e sua sede dimoveri non possit. Quare in similibus periculosis variolis alia methodo processu, quæ mihi ad vota cessit. Nimirum studui diem, qua

qua salivatio evanescere confuevit, certis & appropriatis remediis antevertere. Sic die jam nona curavi duo vesicantia partibus inferioribus, aliquando etiam ad brachia applicari, ad hoc, ut materia peccans directa ad partes minus nobiles, viscera interna libera, & intacta relinquunt.

CCXXI.

Quemadmodum enim solliciti esse debemus de vita & sanitate totius machinæ corporeæ conservanda, ita non minus attentos nos esse oportet de oculorum, aliarumque partium affectibus, qui in & post variolas ibidem sedem figere solent.

Quamprimum Medicus præviderit variolas futuras, debet pro oculis talia præstituire, quæ earum in illis proven-
tum impediunt, quæ ardorem, ruborem-
que leniant, leniterque roborent; talia
sunt aqua rosarum sambuci, lac quod-
cunque semina sumach, cydoniorum,
cro-

crocus, & plura similia, quæ aut infusa, aut decocta, spongia, aut linteis tepide applicari, sæpiusque renovari debent.

CCXXII.

Contingit sæpe, præsertim vero tempore suppurationis, & adhuc tardius, ut palpebræ tumeant, vesicamque humore plenam repræsentent, & tales diu maneant, ægrumque luce privent; ex quo periculum subest, ne visio ipsa lædatur.

CCXXIII.

In simili casu opponendæ erunt fomentationes tepidæ ex speciebus carminativis cum vel sine lacte, ad hoc, ut tumor eo citius discutiatur, sicque oculieo citius aperiantur; ad quod etiam multum conducit, si post suppurationem aridæ illa crustæ, quæ præprimis oculorum angulos, seu canthos occupant, illisque tenaciter hærent, lacte tepido, aut le-

ni aliquo oleo mobiles reddantur, ut facile decidere & separari possint.

CCXXIV.

Si vero dissipato jam palpebrarum tumore, oculisque jam apertis aliqua in ipsis labes observetur, alia procedendum erit methodo. Sic si maculæ quædam in cornea adsint, quæ impediunt, ne radii luminis libere ad retinam transmitti possint, tunc omnia, quæ detergente, & abludente virtute pollent, conveniunt. Talia sunt sacharum oculis injectum, sanguis columbarum recens, & calidus in oculos instillatus, item aqua ophtalmica cum sapone, aqua, seu infusio vitri antimonii, aut croci metallorum, quæ omnia & similia, si oculos, aliunde sensibiles, nimium irritant, misceri & dilui poterunt cum aquis rosarum sambuci; sicque sæpius oculis instillari.

CCXXV.

Ast specificum detergens invenio in bile piscium, ut anguillarum, & luci. Hoc confirmat historia Tobiae cœci felle visum recuperantis; ex sacris enim literis constat, eundem ex casu stercoreis columbini calidi in oculos visione privatum fuisse, quod cum calidum & recens fuisset, legitime supponi potest etiam liquidum fuisse; adeoque partim suo pondere, & impetu, ex casu inflammationem aliquam in oculis induxisse, partim ipsæ tunicæ corneæ, & adnatæ ita adhæsisse, ut leucoma, seu albuginem produxerit, quæ dein, præter specialem Dei concursum, etiam remediis physicis, nimirum felle sublata fuerat. Qui plura desiderat, legat Valesii physicam sacram.

CCXXVI.

Præterea contingere solet, ut materia variolosa, aut sanguis ipse intret vasa minima lymphatica, corneam perreptantia,

tia, & a Nukio exposita, si discuti & resolvi non possit, tandem in suppurationem degenerat, & hypopyon format. Unde dein contingit, ut cornea a pure erodatur, sicque ulcus continuo materiam purulentam plorans producat. In quo casu fiet, ut erosa cornea, uvea, quæ illi subjacet, excidat, & staphyloma efficiat.

CCXXVII.

Quare in primo proposito casu curare debemus, ut illud, quod in vasis secundi aut tertii generis hæret, & restagnat fluxile, & meabile reddatur, resolvatur, & in liberum circulum reducatur; quapropter cataplasmata ex floribus rosarum, sambuci, verbasci cum aqua cocta, conveniunt, quibus dein addi potest aliqua portio aceti de lithargyrio; aliqui etiam adjungere solent aliquid de spiritu vini rectificato, quæ tepide, & sæpe oculo affecto apponi pos-

sunt. Ad eundem usum inserviunt sple-
nia simili decocto intincta, madentia, &
tepida sæpius apposita, quibus non tan-
tum humor restagnans fluxilis redditur,
sed vasa ipsa, quibus continetur, leni-
ter constringuntur, ita ut humor facile
ad ramos diametri majoris retropellatur,
& retrocedat.

CCXXVIII.

Si vero non obstante omni adhibita
cura, & cautela humor restagnans non di-
scutiatur, sed suppuretur, tunc materia
purulenta intra corneam & uveam hærens,
ut dixi, hypopium format. In tali ca-
su duplex superest medela. Prima con-
sistit in eo, si affectus sit recens, ut discu-
ti, & resolvi, & per vasa absorbentia
ad circulum reduci possit; tunc præter
supradicta cataplasmata conveniunt specia-
liter salvia, euphrasia, hyssopus, & semen
foeniculi in vino cocta, quibus splenia intin-
gi, & tepida sæpissime applicari debent.

CCXXIX.

CCXXIX.

Quando vero ex his non efficitur, quod in votis est, superest unica operatio chirurgica; qua fit phlebotomo ad id adaptato corneæ apertio, ut materia purulenta evacuari possit; sed magna adhibenda est cautela, ne sub ipsa apertione subtus delitescens uvea lædatur.

CCXXX.

Item contingit, ut jam dixi, ut aperta aut erosa, a materia acri purulenta, cornea, uvea ex illa apertura promineat, tumoremque acinum referentem exhibeat; hoc malum si necdum radices egit, potest dexteritate chirurgi ad statum naturalem reduci, & vulnus debita methodo consolidari.

CCXXXI.

Sicut oculi, ita etiam aures a variolis affici solent. Dolor, qui sæpe enormis adest, mitigatur lenissimis oleis, ut chamam: verbasci, amygdalar: item

decoctis emollientibus in aures immixtis ,
injectis, ibidem retentis. Sed omnium
optime fomentis, cataplasmatibus emollien-
tibus cum vel sine lacte, tepide ad au-
res appositis , sæpiusque renovatis.

CCXXXII.

Si vero abscessus in auribus forme-
tur, debet materia purulenta prius ab-
lui & abstergi ; dein vero pars læsa con-
solidari. Primo scopo satisfaciunt omnia
supradicta decocta emollientia cum melle
rosarum sæpe auribus immixta. Tandem
pro consolidatione poterit prioribus addi
aliquid de tinctura mirrhæ.

CCXXXIII.

Superius jam aliquid insinuavi, quo-
modo in variolis forma, & nitor faciei
conservari possit ; hic reliqua adjungam,
quæ opportuna hoc in casu observavi.

Præprimis enim ante variolarum eru-
ptionem curare debemus, ut quam pau-
cissime fieri possit , faciem occupent ;
hoc

hoc efficimus per illa, quæ a partibus superioribus ad inferiores derivant, talia sunt venæsectio in pede, clysmata emollientia, sæpius injecta pediluvia sæpius adhibita. Huc etiam spectat illud medicamentum mercuriale laxans, de quo §. CLXII. diximus.

CCXXXIV.

Item huc referri debent illa remedia topica, quæ vasa cutis ita afficiunt, ut illud, quod hic efflorescere deberet, discutiat, resolvatur, sicque ad alias partes, nimirum inferiores, dirigatur. Inter multa alia duo invenio, quæ sæpius captis experimentis respondent; primum est tinctura croci five cum aqua pura, five cum lacte facta, alterum vero est aqua cinamomi; horum remediorum uno, si ante variolarum eruptionem facies sæpius lavetur, fiet, ut paucissimæ faciem, eo plures vero alias corporis partes occupent.

Hoc sæpius & repetitis experimentis ad vota successisse affirmat Clariss. Diemerbrœck historia 12. & 13.

CCXXXV.

Ast facta jam variolarum eruptione nihil amplius agere possumus quam

Primo, ut suppuratio benigna reddatur, unde fiet, ut pus laudabile, & minus acre subjectas partes erodere non possit; quomodo vero suppuratio benignior reddatur, diximus superius.

CCXXXVI.

Secundo, ut pus jam factum, quam primum fieri possit, exitum adinveniat, quod fit pustulas maturas aperiendo, sæpe abluendo, & abstergendo, ne pus diutius inhærens profundas efformet for-
veas.

CCXXXVII.

Hoc ipsum dein eo facilius obtinebimus, si crustas aridas, cuti arcte adherentes sæpe illiniamus, oleis, blan-
dis-

diffimis, ut oleo amygdalarum dulcium, ovorum, sed præcipue raparum; quod pro secreto habuit Harscampius, ut Diemerbrœck historia decima asserit; hoc modo fiet, ut illæ crustæ eo citius decidant, & materia illa acris, & rodens temperetur & detergatur.

CCXXXVIII.

Postquam aridæ illæ crustæ jam deciderint, ego bono cum effectū uti soleo decocto hordei, aut orizæ, sed recens semper factō, quo tepide faciem curo sæpe de die ablui; qua ratione omne acre post deciduas crustas abluo, & detergo; quo factō, ne exinde aliqua rheumatica defluxio contrahatur, soleo & jubeo, faciem linteis ficcis, calidis, & myrrhæ, aut thuris fumo imbutis detergi, leniter fricari, & tandem obvolvi.

CCXXXIX.

Tandem variolis solent supervenire ulcera exedentia, & depascentia, furunculi, item phtifis, & febris lenta. Hæc vero metuenda sunt præcipue in variolis malignis, raro in benignis.

CCXL.

Si materia purulenta variolosa notabili quantitate ad sanguinem reforbeatur, aut sub cute in membrana cellulosa jam lateat, fit per modum metastaseos ejusdem ad diversas corporis partes internas, aut externas decubitus; in externis fiunt prædicta ulcera, aut furunculi; in internis vero phtifis, aut febris lenta.

CCXLI.

Si propter malignitatem variolarum aliquod ex prædictis metuendum fit; tunc debet æger statim post superatam suppurationem remedio purgante antiphlogistico, & mercuriali evacuari. Si vero ultra solitum maturationis tempus febris urgeat, debet

bet sanguis mitti, quem ego semper lacteum observavi.

CCXLII.

Præterea debet æger corticem peruvianum una cum copiosis diluentibus antiphlogisticis in usum vocare; quibus prædicta laxantia cum mercurio dulci omni triduo aut quatruiduo interponi debent. His enim efficiemus, ut prædicta mala impediamus, aut, si aliquod eorum jam adsit, eo citius, facilius, & securius tollatur. Quæ de purgantibus dixi, illa concernunt magis furunculos, & ulcera externa, quam illum statum, ubi æger ad tabem dispositus esse videtur.

CCXLIII.

Ast, ne quis credat, hæc ad libitum dicta, & prolata esse, possem hæc ex probatissimis, si opus esset, autoribus corroborare.

Interim satis erit, si aliquorum tantummodo testimonia adduxero.

Sic

Sic celeberrimus Mortonius in suo tractatu de variolis repetitis experimentis comprobavit, tam in ulceribus variolarum malignis, quam in furunculis, scabie, phtisi, & febre lenta specificum esse corticem peruvianum, & ad evacuandam, & domandam talem acrimoniam verminosam, purgantia mercurialia, esse perquam necessaria. Quod præter alios, Celeberrimi Junkerus, & Nenterus propria edocti experientia in tractatu de variolis confirmarunt.

CCXLIV.

Item Clarissimus Diemerbroeck histor. 28. habet casum, ubi tabes a furunculis post variolas inducta cortice peruviano curata fuit.

CCXLV.

Quin imo ulcera maligna a materia variolosa inducta mercurialibus curata fuisse legimus apud Bonetum Polyalt. Tom. III. pag. 650. item apud Ettmuller: col-

colleg. consult. casu 24. Plura de usu mercurii, & corticis peruviani in variolis legi possunt superius.

CCXLVI.

Sed neque hic est finis malorum, quæ variolis præcipue malignis supervenire solent; observationes enim docent, plures alios magni momenti affectus, variolis jam valedicentibus, & dum æger ferme jam in vado esse creditur, accedere, quia isti rariores sunt casus, illis explanandis non immorabor; breviter tantum quosdam attingam. Sic in Ephemerid. Nat. cur. Annor. 6. & 7. pag. 132. legitur mania variolas secuta fuisse. Item apud Carolum Drelinkurtium invenio post variolas furdos, elingues, & olfactu carentes, factos fuisse; quæ omnia & similia dependent a reliquiis materiæ variolosæ in certis nervis sedem figentis, eosdem comprimantis, aut obstruentis.

Do-

Dolæus ipse meminit puellæ 7. annorum ex variolis mutæ factæ, quæ multis post annis ex improvise loqui cœperat.

Idem casus contigerat non pridem hic Vindobonæ. Illustrissima scilicet Domicella Comes de Hohenzoller ex variolis pariter muta facta, sicque diu perseverans, tandem ad naturalem loquendi facilitatem reducta est.

CAPITIS IV.

SECTIO III. ET ULTIMA.

Sistit particulares quasdam de variolis observationes, & annotationes.

CASUS I.

CCXLVII.

Perillustris adolescens de Hackin 15.
circiter annos natus, cetera sanus,
in-

inceperat conqueri de dolore capitis, & dorſi, de laſſitudine totius corporis, de anxietatibus, naufea. Die ſequentē vomuit bilioſa ſæpius, fiebat ſoporofus, inquietus, anxioſus, inſomnis, & per intervalla delirans.

Hæc erant ſigna, ut optimo jure variolas, quæ illo tempore epidemice graſſabantur, futuras prædiceremus. Eventus ipſe firmabat factam prognofim; nam die tertia in facie, cum quadam rubedine totam faciem occupante, ſat frequentes in conſpectum venerant papulæ, quæ quarta & quinta die per totum corpus numero auctæ, in facie partim confluentes fuere, partim cohærentes.

CCXLVIII.

Quare, cum jam ſub morbi initium vehementia illa ſymptomata variolas mali moris futuras ſignificarent; primis duabus morbi diebus curavimus, ut clyſmata emollientia ſæpius injicerentur. ſanguis

guis repetitis vicibus mitteretur, diversa antiphlogistica, & diluentia in usum vocarentur, & ut plantis pedum epispasticum ex fermento panis cum aceto rutaceo apponeretur.

Circa finem diei quintæ, & sequente die sexta æger videbatur quietior; dormivit magnam noctis partem, & aliquot horas inter diu, febris remittebat, sed non penitus filebat.

Quarta circiter morbi die ptyalismus accessit, qui sequentibus diebus augebatur, ita ut nychthemeri spatio ad libram unam & ultra exspuerit; decima autem die spissiore facto sputo decrevit, & tandem duodecima die penitus cessavit salivatio. Tempore suppurationis tumor faciei immensum augebatur, ex quo æger jam die septima ferme luce privabatur. Cum præterea ægrotus mente constaret, & utcunque tranquillas usque ad undecimam transigeret dies, omnia bona
omi-

ominabamur. Ast die duodecima tumor faciei fere aliquot intra horas evanuit; neque tumor manuum, pedumque, ut fieri solet, exceperat eundem. Æger erat inquietus, infornis, delirans. His accessit continua micturitie, ut plus urinæ limpidissimæ, quam liquidorum assumpserat, excreverit. Sitis & febris augebantur. Die 13. in pectore, collo, dorso, sed vel maxime circa lumbos, & hypochondria, aderant magno numero miliaria exanthemata, tam rubra quam alba.

CCXLIX.

Quare, ut materia peccans, ad partes internas nobiles deposita, ad partes externas avocaretur; vesicantia apposita erant, interne autem, ut partim febris, micturitie, & partim reliqua symptomata mitigarentur, propinabantur diversa antiphlogistica, diluentia, paregorica, emulsa. Item pro potu ordinario erat

decoctum album, & tinctura florum rhæados cum phlegmate vitrioli.

CCL.

Verum omnia sine levamine præstituebantur etenim febris, delirium, micturitis augebantur, vires vero minuebantur, sicque convulsus die circiter 17. morbi obiit optimæ spei adolescens.

C A S U S II.

CCLI.

Perillustri Dominus de Smerling 19. circiter annorum, laborabat eodem anno variolis confluentibus, eisdem fere, ut in primo casu, symptomatibus stipatis. Adebat nimirum ptyalismus, qui undecima circiter die, evanuerat; eodem vero tempore facies detumuerat, sine subsequente manuum, pedumque debito tumore; micturitis diabetica pariter affligebat, & tandem exanthemata miliaria tam alba quam

quam rubra supervenere ; omnia quæ mortem, uti in primo casu, minabantur.

CCLII.

Quod curam medicam concernit in secundo casu primis morbi diebus, & usque ad duodecimam fere eadem erat, quæ in præcedente casu. Illo vero tempore, quo micturitio & miliaria supervenerant, methodus quoad curam mutata erat ; sicque prius recensitis remediis cortex peruvianus adjuungebatur, ex cujus usu secundos vidimus effectus ; nam non tantum illa molestia, & periculosa micturitio minuebatur ; sed & febris, delirium, anxietates, & reliqua lethalia symptomata sedabantur, sicque æger vigesima prima morbi die judicabatur.

ANNOTATIONES

Ad prædictos duos Casus.

CCLIII.

Hosce duos data opera fisco casus, quoad morbi decursum quidem similes, sed quoad eventum toto cœlo differentes. Hæc differentia diversis, in his casibus adhibitis, remediis procul dubio adscribi debet.

Possẽm plures hujuscemodi adducere casus, quos, aut ego ipse tractavi, aut ab aliis medicis tractatos vidi; sed hi duo recensiti sufficient ad confirmandam antisepticam, & alexipharmacam corticis virtutem, cui parem in materia medica vix invenire est. Selegi item tales casus, qui ante viginti & plures annos hic loci contigerant, ut constet, hujatibus medicis corticem in morbis malignis jam dudum in usu fuisse. Nam curam horum

ægro-

ægrorum tanquam medicus primarius dirigebat Magnificus, mihiq̃ue æterna memoria colendus D. Weber de Fûrnberg, cujus humanitate & benevolentia multis annis frui mihi concessum erat. Unde ego ut Medicus secundarius, & illo tempore adhuc novitius his, aliisve quam plurimis similibus ægris adfuiti, invigilavique, ut omnia prout ordinata erant, executioni religiose darentur, quo tempore etiam copiam habui, ut non tantum exactum morbi decursum, sed & remediorum exhibitorum secundos aut sinistros effectus annotarem.

CCLIV.

Experientia medicos Practicos edocuit, quod, si, dum ptyalismus cessat, & tumor faciei evanescit, extrema corporis, nimirum manus, pedesque valde tumeant, æger se exinde bene habeat; secus autem si hoc non eveniat. Signum enim est, illam materiam corruptam, quæ

faciem in tumorem attollere solet, ad circulum humorum rapi, & deponi ad alias corporis partes, nimirum aut ad cerebrum, unde dein delirium & convulsiones, aut ad circumferentiam corporis, unde illa miliaria exanthemata, aut ad alia viscera, unde illa micturitio, & gangræna.

Si itaque materia variolosa ad massam humorum resorpta in nobiliore aliquo viscere sedem figat, subsequetur dein eo citius gangræna & mors; si vero fiat hujus congestio in aliquo minus nobili viscere, aut si diu cum massa humorum circulet, absque eo, quod in aliqua interna corporis parte sedem figat, fiet, ut, prout plus aut minus prædictæ materiæ corruptæ sanguini immixtum erit, etiam motus febrilis nunc major nunc minor observetur; sub quo motu febrili adaucto fiet iterum novus in peripheria corporis exanthematum proventus; quæ febrilis, & exanthematica exacerbatio sæpius repetere obser-

va-

vatur, ut jam §LII. annotavimus. In similibus autem circumstantiis morbus quam longissime nimirum ad 30. 40 & ultra dies protrahitur; unde æger semper magis & magis languescit, & tandem exhaustis viribus expirat.

CCLVI.

Quare in similibus casibus conveniunt quidem omnia, quæ materiam peccantem a nobilibus visceribus avocant, ut vesicantia aliaque epispastica, item quæ acrimoniam temperant, diluunt; ut omnia emulsa, paregorica, & antiphlogistica.

CCLVII.

Sed experientia docuit, quod hæc acrimonia sit sæpe tam septica, & quod diuturnitate morbi, ex multis amissis humoribus roscidis, tenuissimis, fiat tam tenax, ut partibus, quibus infixæ est, arctissime adhæreat, easque erodat, & gangræna afficiat.

Quapropter non neglectis supra dictis diluentibus & antiphlogisticis, opus erit specifico aliquo antiseptico, nimirum cortice peruviano, quo non tantum prædicta acrimonia temperatur, cicuratur; sed simul tonica ejus virtute genus nervosum & vasculosum diuturnitate morbi jam attritum, roboratur, ut par fiat materiæ huic peccanti excutiendæ, digerendæ, & coquendæ, & tandem per debitas vias e corpore eliminandæ.

CCLVIII.

Hunc ipsum corticis peruviani effectum expertus sum pariter in illis malignis variolis, quas epidemice grassantes §. XLVII. descripsi; neque enim opus esse credo, ut particulares de illa variolarum epidemia casus adducam. Sufficiat meminisse, variolas illius epidemiæ discretas quidem sed anomalas, & malignas ut plurimum fuisse. In hoc vero singulare qui d, quod in aliis epidemiis necdum
ob-

observavi, præ se ferebant, quod jam quarta, aut quinta morbi die, & quidem tam infantes, quam adultos, micturitio, diarrhæa colliquativa, atque exanthemata miliaria affligerent. Unde dein debitus, & necessarius tumor, rubor, & suppuratio, impediiebantur.

CCLIX.

Huc referri debet illa observatio, quam de hujate quodam cive quinquagenario, mihi annotaveram, qui in eadem epidemia variolis sat discretis laborabat. In hoc exspectabam, aut nimios, & solitos sudores, aut ptyalifmum; sed neutrum horum accessit; vices vero eorum suppleverant micturitio, & diarrhæa colliquativa, quæ sub initium diei quintæ jam supervenerant; & ad decimam, aut undecimam morbi diem, nunc plus, nunc minus molestabant.

Videntur enim in hac epidemia prædicta variolis alias solita, & communia sym-

ptomata per micturitionem, & diarrhæam suppleta fuisse; in quantum nimirum illa materia peccans in renes, vesicam & intestina irrueret. Unde contigit, ut in similibus casibus multi hujates medici indicationes formarent, debere nimirum hanc materiam peccantem a centro ad peripheriam corporis duci & pelli; quapropter diversa volatilia & sudorifera præstituebant, ægrosque tegumentis premebant; verum ex hac methodo, quamvis adstantibus, consanguineisque grata, omnia brevi in pejus ruebant; nam materia in cerebrum conversa mox phreneses & convulsiones causabatur; quæ ex usu corticis, ut superius dixi, metuenda non erant.

C A S U S III.

CCLX.

Perillustis juvenis D. de Furnberg inceptat conqueri de certis rheumaticis doloribus utrumque pedem occupantibus,
qui

qui fequentibus diebus non augebantur , fed potius minuebantur ; verum debilitas tanta hafce partes invafit , ut , quemadmodum in paralyfi contingere folet , has partes nec movere , neque illis infiftere potuerit æger ; pulfus tamen fere naturalis videbatur , appetitus , & fomnus pariter aderant. Decem circiter dies obtinebat præfens ftatus ; quem primo dein exceperat febris , naufea , vomitus ; & tandem variolarum fat benignarum eruptio ; qua necdum exacta priftinam pedes mobilitatem , vigoremque recuperarunt , his fuccellit fuppuratio benigna , & placida , ac die decima quarta morbi judicatus eft.

ANNOTATIONES

Ad Cafum III.

CCLXI.

Miafma contagiofum diutiffime , quinimo a primordio vitæ iners in noftro cor-

corpore hæere posse, superius in tractatu de contagio ostendimus.

Item hoc ipsum, quod paulo ante dixi, observationes multorum autorum nos docent, quod nimirum, diversi rheumatici, aut pleuritici affectus quandoque variolarum eruptionem, aut cum, aut sine febre præcedere soleant. Vide Diemerbroëk Histor. 16. Unde si nulla adsit febris, poterit in longius tempus variolarum eruptio protrahi; secus vero, si eisdem febris jungatur; quia sic a motu illo febrili miasma illud variolosum nervis impactum longe citius excutitur; & cum massa humorum miscetur, sicque evolvitur.

CCLXII.

Vidi alium adolescentem ante variolarum eruptionem claudicantem, & quasi choræam Sancti Viti æmulantem, qui mihi, aliisque adstantibus imposuisset, nisi

nifi ex superveniente die variolarum eruptione sapere didiciffemus.

CASUS IV.

CCLXIII.

Illuſtriſſima Herula Comes de Schrottenbach annos circiter ſeptem nata , prima die videbatur illis , qui ab illius ſervitiis erant, triſtis & moroſa , ſed brevi poſt corripiebatur deliriis , & convuſionibus , quæ bidui integro diu, noctuque magnis cum clamoribus , & inquietudinibus perdurabant ; febris , & calor erant ad ſenſum valde mites. Tandem ſub initium quartæ diei eruperant univerſim , & in toto corpore viginti circiter variolæ optimæ notæ. Quo factò , uno quaſi momento , omnia prædicta ſymptomata ſilebant , & ægra bene valebat. Variolæ tandem cum circulo rubro , ſed ſine ſenſibili incommodo ſuppurabantur ,
ficca-

ficcabantur , & decidebant ; ficque die jam nona formosissima hæc Domicella in vado constituta dici poterat.

C A S U S V.

CCLXIV.

Studiofus Viennensis, & hujatis civis filius 13. circiter annos natus , corripiebatur primo anorexia , nausea & tandem vomitu bilioso ; item inquietudine , anxietate , fiti , & febre sat forti ; cui dein deliria & convulsiones integro die naturali durantes accesserant. Die tertia supervenerant variolæ, quantum numerare potui , viginti & aliquot ; quæ mox ab initio erant fuscæ , tandem undecim earum lividæ , & nigræ evaserant. Has enim, quamvis paucissimas, tractavi debitis antiphlogisticis , diluentibus , hydrogala ; febris suppuratoria erat sat mitis, neque aliquo periculoso symptoma-

mate stipata. Exsiccatio vero hoc speciale præ se ferebat, quod, quamvis aridæ crustæ jam deciderent, mox aliæ quasi ex fundo renascerentur, quod cum aliquoties factum fuisset, sat profundæ variolarum foveæ remansere.

ANNOTATIONES

Ad Casum IV. & V.

CCLXV.

Istos duos Casus secundum quid similes, & secundum quid dissimiles, una eademque fidelia examinandos sisto. Ex quibus sequentia corollaria deduci possunt.

Primo: quod parvitas miasmatis contagiosi, si certos occupat plexus nervosos, enormes excitare valeat motus convulsivos; qui non sopiuntur, nisi illa ipsa materia irritans e nervis excutiat;
alio.

alioque rapiatur; quod fit, aut illis ipfifimis motibus a materia peccante, aut a natura, aut ab arte institutis, & excitatis per epispastica, clysmata, aliaque remedia superius jam dicta.

CCLXVI.

Secundo, quod ex pulsu plus, aut minus febrili, aliisque signis prædicere possimus variolas benignas, aut malignas futuras. Nam in casu quarto, quamvis horribiles adfuerint convulsiones, quia tamen febris erat levis, benignissimæ superveniant variolæ; contrarium vero observabatur in casu quinto; etenim febris erat vehemens, dirisque symptomatis stipata; unde quamvis paucæ eruperant papulæ, istæ tamen de maligna participabant indole.

CCLXVII.

Prioris variolarum indolis multos casus vidi. Inter quos notabilis fuit ille, qui in Academia Sabaudica Illustrissimum

na.

natu minimum D. Comitem de Kauniz concernit. Hic enim per triduum integrum diu, noctuque tam ferocibus clamoribus, deliriis, & convulsionibus torquebatur, ut aliquot adstantium vix pares fuerint eidem in lecto continendo. At ecce huic turbulentissimo statui supervenerant variolæ, quidem copiosæ, sed discretæ & benignæ, quæ dein placidissime omnia decurrebant stadia.

CCLXVIII.

Verum secundi generis variolarum casus rariores sunt. His similem invenio in Ephemerid. nat. cur. Anni tertii pag. 44. ubi variolas paucissimas, sed malignas, & nigras videre est.

Tandem tertium corollarium exinde deducitur, quod variolæ benignæ cito suppurentur, cito exsiccentur, & cito decidunt; contrarium vero in malignis obveniat, ut ipse casus docet.

CASUS VI.

CCLXIX.

Illustrissimus D. Com. de Künburg, Salisburgensis, viginti circiter annos natus, tumore scrofuloso glandularum colli ab incunabulis præditus, in Academia Sabaudica, corripiebatur summa totius corporis lassitudine, dolore capitis, nausea ad vomitum, & tandem vomitu bilioso, febre inflammatoria cum pulsu celeri, duro, & magno, item intensa siti, sopore, deliriis, subsultibus tendinum, summisque anxietatibus, & inquietudinibus.

Vix incipiente die tertia in conspectum jam venerant confertissimæ papulæ, quæ partim confluebant, partimque cohærebant.

CCLXX.

Primis morbi atrocissimi diebus, applicabantur, sæpiusque repetebantur

tur clysmata emollientia cum dragma una nitri.

Item appropriata diluentia & antiphlogistica in usum vocabantur. Epispastica ex fermento panis applicabantur plantis pedum, & sanguis ternis venæsectionibus ad uncias fere quadraginta mittebatur.

CCLXXI.

Die quarta supervenit ptyalismus (symptoma in hoc casu præ aliis notandum) nam materia nimium tenax & viscida difficulter, & in exigua quantitate screabatur; quin imo die intra octavam & nonam morbi penitus sistebatur; ex quo factum est, ut æger nec deglutire, nec libere respirare, nec loqui potuerit, hæc pressò pede sequebantur sopor, delirium, & stertor, ut æger brevi suffocandus, & quasi in agone constitutus videretur.

CCLXXII.

In hoc extremo casu instituta cum Magnifico & Expertissimo Viro D. de Zwenhoff consultatione conclusum fuit, ut confestim

Primo: quinque apponantur vesicantia, duo nimirum ad furas, duo ad brachia, & unum ad nucham.

CCLXXIII.

Secundo: ut hirudines post aures applicentur, & exinde ad uncias octo, aut etiam plus detrahatur sanguinis.

CCLXXIV.

Tertio, ut cataplasma emolliens & discutiens, parti anteriori colli, capiti vero raso columbæ vivæ in duas partes dissectæ, sæpiusque per alias novas renovandæ apponantur.

CCLXXV.

Quarto, ut clystina fortius cum majore quantitate nitri injiciatur, & tandem injectiones in fauces sed lento impetu

petu instituantur, & quamprimum æger aliquid deglutire poterit, ut sulphur antimonii tartarifatum, aut loco hujus Kermes minerale ad unum, alterumve granum pro dosi, sæpius repetenda, præstutatur.

Virtute quorum effectum fuit, ut ægrotus dein facilius deglutire, respirare, & loqui potuerit; sopor, delirium, stertor & reliqua atrocia symptomata evanuerint, & tandem, quamvis miliaria tam rubra, quam alba die decima accessissent, æger è mortis faucibus ereptus successive, & magno cum labore, pristinae & integræ sanitati restitutus fuerit, qua etiamnum gaudet, & ut in æternum gaudeat, precor.

ANNOTATIONES

Ad Casum VI.

CCLXXVI.

Tres aliæ hujus nobilissimæ familiæ proles, seu fratres nostri ægroti, ex eodem morbo, & ex eadem causa aliquot ante annis suffocabantur; nec mirum, nam videmus, quod etiam in statu naturali, & sano a scrofulosis tumoribus arteria aspera prematur, & angustetur, multaque incommoda tam in deglutitione, loquela, quam vel maxime in respiratione afferat.

CCLXXVII.

Quid igitur fiet in statu morbofo ex variolis? ubi omnes faucibus adjacentes, & vicinæ partes tument, & turgent; in tali casu non tantum larynx, sed & glottis, epiglottis, & aspera arteria tument, premuntur, & angustantur, ut nec aër libe-

libere ad pulmones intrare, nec exire possit, hæc incommoda ultronee augentur ab humoribus viscidis & tenacibus in prædictis partibus congestis & hærentibus.

CCLXXVIII.

Ex his, quæ nunc dixi, fit, ut venæ jugulares tam internæ, quam externæ, item vertebrales pressæ se libere exonerare non possint in subclaviam, unde dein in cerebro, ejusque sinibus cum prædictis venis communicantibus necessario exurgit stagnatio, sopor, delirium; quæ si diutius in hoc statu perseverant, fiunt dein gangræna, convulsiones & mors.

CCLXXIX.

Quapropter in simili extremo casu quantocius illis remediis obviam eundum erat; quæ illam tenacitatem humorum solverent, & fluxilem redderent, quæ illum tumorem discuterent, derivando,

revellendo; qualia erant prædicta clysmata, vesicantia, cataplasmata, injectiones in os, & tandem Kermes minerale; virtute quorum dein magna excrementorum copia per alvum secesserat.

CCLXXX.

Hirudines vero exonerabant venas jugulares sanguine turgidas; ex quo dein liberior circulus humorum per cerebrum, ejusque sinus conciliabatur. Unde facile concipere possumus, quare exinde sopor, delirium, & reliqua symptomata evanuerint.

CCLXXXI.

Sed dicet aliquis, quare non fuerit potius vena secta? ex qua præsentaneum levamen expectandum fuisset.

Ad hoc respondeo, quod venæsectio in illo casu hirudinibus sit anteponenda, quando pulsus est fortis, & vires constant; in simili vero casu, qualis noster erat, pulsus fuit debilis, vires

ian-

languebant; unde feligi debuit talis evacuatio, quæ fit lenta non violenta.

CCLXXXII.

Ex his ultronee diversa & utilissima in praxi corollaria deducere possumus, ut primo, quod in omni variolarum stadio, si symptomata exigant, sanguis mitti possit.

Secundo, quod illi humores tenaces, qui cessante ptyalismo in faucibus hærent, & suffocationem minantur, optime per alvum deturbari & evacuari possint. In quo casu sulphur antimonii tartarifatum, aut Kermes minerale optimo cum effectu sæpe adhibui; etenim non tantum tenacitas humorum solvitur, sed per alvum, vel per screatum, expectorationem, aut etiam aliquando per vomitum evacuatur illud, quod officit.

CASUS VII.

CCLXXXIII.

Perilluſtris Domina Herula de Suter 8. circiter annorum ex parente hæmophtifico nata, laborabat variolis quidem discretis, ſed anomalis, malignis, & cum miliaribus intermixtis.

Die octava morbi, ubi febris ſuppuratoria in ſummo erat conſtituta gradu afficiebatur tuſſi ſicca moleſtiſſima, & quaſi convulſiva; quam paulo poſt, quamvis ab initio morbi ſanguis miſſus fuerit, ſequēbatur ſcreatus, & ſputum ſanguinis floridiſſimi, quotieſcunque tuſſiret, ſat copioſus.

CCLXXXIV.

Anxietatem meam, & adſtantium augebat recordatio funeſtiſſimi caſus, qui anno præcedente, unicum hujus celebris familiæ filium, ſub directione alterius Medici variolis laborantem, concernebat; huic

huic enim pariter die octava supervenerat sanguinis secessus per alvum cum dispendio vitæ.

CCLXXXV.

Quapropter in simili urgentissimo casu, qui statim post mediam noctem acciderat, adivi Magnificum D. Weber de Fürnberg, tunc pariter ex febre catarrhali ægre decumbentem, ut ille, qui ab initio morbi suo consilio ægræ adstiterat, in hoc periculoso, & urgente casu, quæ agenda essent, sua, qua apud omnes valebat autoritate, firmaret. Unde conclusum fuit.

Primo, ut quamprimum fieri posset, sanguis ex pede, revulsionis causa, mittatur.

Secundo, ut tussis illa molesta, cujus violento motu vasorum rixis, & sanguinis sputum succedebat, sedaretur, & tandem motus febrilis mitigaretur. Unde ordinabatur mixtura ex aquæ florum
rhæa-

rhæados unciis quatuor; opii puri grano uno, & fyrupi papaveris albi uncia una. Tinctura vero florum rhæados cum phlegmate vitrioli erat pro potu ordinario.

Ex his effectum est, quod in votis erat, & ægra brevi pristinae restituebatur fanitati.

Ast parentes confanguinei, alique præjudiciis capti, & metuentes variolarum retrocessionem, nos valde nigro ubique notabant carbone; donec secundus curæ eventus convitia convelleret de trivio. Sunt enim quamplurimi etiam artis Apollinæ cultores, qui malunt, ægros in extremis casibus ordinaria medendi methodo interire, quam fingulare & anceps moliri, & experiri remedium.

ANNOTATIONES

Ad Casum VII.

CCLXXXVI.

In variolantibus hoc quisque medicus sedulo observare debet : an non quædam viscera , five titulo a parentibus hæreditario, five adscititio, speciali atonia affecta sint? nam dum motus febriles adaugentur, uti hoc præcipue in febre suppuratoria, videre est, facile evenire solet, ut tale viscus afficiatur ; cum enim illud sit præ aliis debile, & minus resistens; sic fit, ut totus, aut saltem major pars febrilis impetus dirigatur ad tale viscus ; ex quo deinde evenit, vel ut aliqua humorum congestio in ea succedat parte, vel ut vasorum dilaceratio, & ruptura sequatur. Quod in nostro casu factum esse diximus.

Tan-

Tandem, quod jam superius de sanguinis missione in variolis instituenda dixi, hic ultronee firmatur, & corroboratur.

CASUS VIII.

CCLXXXVII.

Illustrissimus Comes de Aspremont-linden ætatis suæ viginti duorum circiter annorum, temperamenti sat robusti, & vegeti, dum in Academia Sabaudica studiorum causa commoraretur, corripiebatur variolis magnam partem in facie confluentibus. Salivatio cum scretu sat copiosæ materiæ plus minus viscidæ die quinta inceperat; die vero ineunte jam decima minuebatur; unde multi humores viscosi occupabant laryngem, pharyngem, aliasque adjacentes partes, ex quibus deglutitio, & respiratio difficiles fiebant. Præterea eodem tempore, quamvis ab initio morbi quatuor enematis bene

bene evacuatus fuerit, conquerebatur de certo tenefmo valde moleſto, quin imo de quibusdam etiam doloribus colicis, ex quibus anxietates, & inquietudines adhuc magis augebantur, & quolibet fere momento metuendum erat, ne convulſiones univerſales accederent.

CCLXXXVIII.

In hoc tam ambiguo, & urgente caſu, capto cum Magnifico Domino de Zwenhoff conſilio, ſtatutum fuit, ut ad evacuandam, & abluendam illam acrimoniam in inteſtinis hærentem, & irritantem quamprimum clyſma ex decocto hordei, & oleo lini, cum vitello ovorum mixtis, & unitis, injiceretur, & ſi opus eſſet, repeteretur; & ut evacuans mannatum propinaretur.

Quæ omnia & ſingula, ut ſtatuta erant quantocius executioni dabantur; e quibus dein etiam effectum erat, ut ingens copia excrementorum una cum pituita

tuita quadam viscosa evacuaretur. Primo enim secedebant scybala dura, compacta, & figurata in magna quantitate, dein sequebantur liquidiora foetidissima, quibus multa mucosa mixta erant.

Hæc omnia fiebant summo cum levamine; nam æger exinde facilius deglutiebat, facilius respirabat, tenesmus, alique dolores ventris cum omnibus aliis symptomatibus abigebantur, sicque æger vigesima prima die perfecte judicabatur.

ANNOTATIONES

Ad Casum VIII.

CCLXXXIX.

Sane mirabamur omnes adstantes, quod quamvis primis morbi diebus ex aliquot clysmatibus injectis magna excrementorum copia evacuata fuerit; nihilominus tamen dein tam notabilis eorum

rum copia superfuerit, & ex superius recensitis remediis per alvum secefferit; nam toto morbi decursu non nisi panatella, aut cremore hordei nutriebatur, ex quibus urinarum potius, quam excrementorum moles augebatur.

Quapropter supponere debemus, talia intra rugas, cellulasque ventriculi, & intestinorum hærere, quæ dein ab humore gastrico, aliisque ad ventriculum, & intestina plorantibus liquoribus, & cum eisdem mixtis quantitate augentur.

CCXC.

Unde isti humores plus minus pro diversitate temperamenti, spissi, & cum aliis excrementis commixti, constituunt illam colluviem putridam, quæ si diutius in intestinis hæret, semper magis corrumpitur, & partim per vasa lactea, partim per alia vasa absorbentia ad circulum humorum defertur; ibidem debet

necessario febrem augere; quin imo, dum hæc materia putrida ad circumferentiam corporis propellitur, debet etiam nova exanthemata exhibere.

CCXCI.

Ex quibus patet, uti jam superius ostendi, quam necessarium sit, statim ab initio morbi saburram in primis viis hærentem tam per levia purgantia, quam per clysmata appropriata evacuare; quin imo, si hoc ab initio morbi factum non fuerit, aut si talis colluvies putrida in primis viis hospitari videatur, quolibet variolarum tempore absque omni periculo, id ipsum fieri posse, & debere.

C A S U S I X.

CCXCII.

Infans bimulus, hujatis mercatoris filius, quatuor dentibus incisforibus, & duobus molaribus jam præditus; incept-

rat

rat fieri morosus, languidus, inquietus; lectum semper petebat; si vero in situm rectum elevabatur, caput quasi nimis ponderosum inclinabat; cibos sibi oblatos respuebat, sitiebat solito plus, flebat, clamitabat, sæpiusque expavecebat; & tandem secunda morbi die convellebatur; quo tempore tota facies rubore quasi erysipelaceo perfusa videbatur, maxilla inferior spasmo ita stringebatur, ut non nisi magno labore a superiore dimoveri potuerit; gingivæ hinc inde præcipue vero in illa parte, ubi dentes camini erumpere solent, tumebant, rubebant, & dolebant.

Convulsiones, aliaque superius recensita symptomata nunc magis, nunc minus urgebant. Tandem die tertia minimas papulas hinc inde in facie observabam, quas tamen ita mobiles & vagas vidi, ut mox visibiles, mox vero invisibiles, apparerent, ex quibus luce cla-

clarius cognovi, has esse variolosas, unde speravi, si copiosiores erumpant, fore, ut prædicti motus convulsivi mitigentur, & tandem plenaria facta eruptione, cessent.

Verum quamvis clysmata emollientia, pediluvia ex lacte, aliaque diluentia, & antiphlogistica remedia a me ordinata, sedulo in usum vocarentur, persistebat tamen idem superius descriptus calamitosus status. Ex quo statim cognovi, illum inflammatorium statum, non tam a miasmate varioloso, quam ab ipsa dentitione dependere, & ab illis spasmis ita stringi peripheriam corporis, ut variolæ erumpere non possint.

CCXCIII.

Quapropter parentibus proposui, aut gingivarum incisionem, ut dentes canini eo facilius erumpere possint; aut sanguinis missionem, sive per venæsectionem, sive per sanguifugas instituendam, ast inania erant mea
con-

consilia & vota; nam utrumque hoc remedium genus vulgus, præjudiciis certis captum, in infantibus abhorret. Interea convulsiones, aliaque symptomata semper magis, & magis augebantur; & die quinta infans aliquot tantum papulis præditus variolosis, ad plures migravit.

C A S U S X.

CCXCIV.

Alter infans pariter bimus, eisdem in casu IX. recensitis affligebatur symptomatibus; unde judico superfluum fore, si eadem recenserem; sufficiat dicere, quod quoad omnes, tam ætatis, quam morbi circumstantias casus fuerit priori similis.

Cura fuit pariter eadem, excepta sanguinis missione; nam die tertia morbi curavi, & jussi applicari hirudines post aures, & quidem in quolibet latere tres; quarum ope intra sesquihoram quin-

que circiter unciae sanguinis extractae fuere.

Sub ipsa hac operatione infans, qui bidui integro infomnis erat, fiebat pacatior, & tribus, quatuorve horis, quamvis aliquoties artubus contremisceret, obdormiverat. Tandem sequebatur facilis, & pacata variolarum discretarum eruptio; suppuratio & exsiccatio; sicque infans, qui periturus erat, in vita servabatur.

ANNOTATIONES

Ad Casum IX. & X.

CCXCV.

Hujuscemodi casus ipse multos habui, sed longe plures ab aliis tractatos vidi; observavi tamen constanter, quod infantes, qui variolis, & dentitione simul afficiuntur medentibus multum negotii facess-

cessere soleant, & quod in similitudo plus ex dentitione, quam ex variolis, metuendum sit; nam dum omnia ad vota cedere videntur ex variolis, superveniunt quandoque inquietudines, calores, pavores, aliquando etiam convulsiones; quæ si magna adsit febris inflammatoria, non nisi gangræna & morte terminantur.

CCXCVI.

Si hæc in primo variolarum stadio eveniant, tunc propter consensum generis nervosi, non tantum illa tunica gingivarum a dentibus tenditur & irritatur, sed simul omne genus nervosum, & membranosum in consensum trahitur, ex quo cutis, ejusque vasa ita stringuntur, ut miasma illud variolosum ad circumferentiam corporis propelli non possit.

CCXCVII.

In simili casu debent talia præstitui, quæ illam irritationem, tensionem, & pressionem tollunt. Item quæ inflam-

matoriam statim in minimis vasis, præsertim cerebri dissipant; & tandem, quæ placidæ variolarum eruptioni famulantur.

CCXCVIII.

Irritatio & tensio membranæ gingivæ ambientis debet leniri, emolliri, cremore lactis, butyro dulci, aliisque pinguedinibus recentibus, sed non rancidis.

CCXCIX.

Aliqui fricant gingivas corporibus duris; aut foliis nicotianæ, quod melius, quia exinde salivatio excitatur.

Hoc ipsum efficimus interne per diversa diluentia, emollientia antiphlogistica.

CCC.

Si vero his non obstantibus, dentes necdum prodeant, tunc debet membrana, ubi dentes canini protuberant, scalpello discindi, quo factò membranæ tensio, & irritatio una cum omnibus aliis funestis symptomatis cessabit.

CCCI.

CCCI.

Aliqui vero ex consilio Sydenhamii in simili casu, ubi convulsiones ex dentitione urgent, propinant unam, alteramve guttam spiritus cornu cervi.

Ast hoc experientia edoctus judico, caute agendum esse; si enim adsit magna febris inflammatoria tunc semper convulsiones exinde augentur, gangræna, & mors acceleratur.

CCCII.

Præterea alii in similibus casibus veficatoria applicare solent, sperantes fore, ut per hanc revulsionem, aut derivationem convulsiones sopiantur, & miasmata variolosa a centro ad peripheriam pellantur.

Verum candide, & ingenue fateor, quod in illo casu, ubi urget febris inflammatoria, semper magis exinde augeatur febris, delirium, convulsiones; & talis funestus status diutius perduret,

tandem miliaria alba, gangrænæ, & mortis prænuncia, accedant.

Quapropter familia non nisi, ubi pulsus est debilis; aut si præmissa sufficiente sanguinis detractio, convulsiones nihilominus (quod oppido rarum) adhuc perseverent; in usum vocari debent.

C A S U S XI.

CCCIII.

Illustrissima Domicella Comes de Harrach 17. circiter annos nata 1745. in autumnno præcipitanter corripiebatur variolis malignis, ut fere eadem die, qua infirmabatur, etiam variolis confluentibus obsideretur. Unde nec venæsectio, nec quidquam aliud communium remediorum administrabatur; quin imo secunda, post variolarum eruptionem die, propter metum contagii in aliam domum transferebatur; ibique de die in diem
pejus

pejus habebat, atque sexta jam morbi die convulsa mortua est.

ANNOTATIONES

Ad Casum XI.

CCCIV.

Hic multæ quæstiones problematicæ institui possent, & quidem primo. An tempore, quo variolæ erumpunt, præcipuæ vero tempore frigido, ut autumnali ægri e domo in aliam domum sine periculo transferri possint. Etenim facile fieri potest, ut variolæ, quæ recentissime eruperant, retrocedant; & aliæ, quæ mox erupturæ essent intra corpus detineantur, & adnobiliora viscera, ut cerebrum rapiantur.

CCCV.

Altera quæstio est; an stante variolarum eruptione venæsectio celebrari possit

fit cum ægri levamine ? Ego interim multos calus novi, ubi completa fere jam variolarum eruptione venæsectio celebrata ægros e mortis faucibus liberavit; ut superius jam dixi.

CCCVI.

Sed dices: sicut ex frigore externo timendum est, ne variolæ retrocedant, aut erupturæ ne impediuntur; ita idem metuendum est ex venæsectione, præsertim si facta jam eruptione instituitur.

Respondeo diversos, & quidem contrarios esse effectus, qui a frigore, & a sanguinis missione dependent, nam a frigore externo stringitur peripheria corporis; ex quo fit, ut illud, quod in eadem necdum firmam habet sedem, facile retropellatur, & reliquum quod ultro ad circumferentiam corporis pelli deberet, intra vasa retineatur, tandem alio, nimirum ad notabilia viscera, ut v. g. ad cerebrum deponatur; ex quo, ut ob-

fer-

servationes docent, fiunt deliria, phreneses, & convulsiones; aliquando etiam apoplexia.

Contrarium vero obtinet ex venæsectione, nam si hæc instituitur, dum vasa partim ab orgasmo, partim ab exuberantia sanguinis distenduntur & turgent, tunc laxantur & collabuntur præcipue illa, quæ cutem perreptant; adeoque exinde non tantum liberior fit humorum circulus, sed & heterogenea, quæcunque in vasis contenta, facilius ad peripheriam propelluntur.

C A S U S X I I.

CCCVII.

Liber Baro de Saiter 15. circiter annos natus 1746. primis Januarii diebus corripiebatur morbillis eo tempore Vindobonæ grassantibus.

Morbilli decurrebant, & terminabantur sine notabili, & urgente aliquo sym-

symptomate; etenim octava jam morbi die bene & placide dormiebat æger; bene appetebat; neque tussi amplius vexabatur.

Die circiter ab insultu morbi decima quarta, post prægressam noctem inquietam conspiciebantur hinc inde in corpore, præcipue vero in facie variolæ spuræ crySTALLINÆ, aut lymphaticæ dicendæ; nam statim sub eruptionis initium vesiculas lymphidas, in medio tamen foveas habentes formabant; quæ sive ipsæ rumperentur, sive aperirentur, humorem aqueum fundebant.

Hoc tamen notabile erat, quod sub initium secundæ diei circulum rubrum cum sensu alicujus doloris, ardoris & tensionis formarent.

His tamen non obstantibus die quarta circiter & quinta, sine aliqua suppuratione siccabantur, & tandem evanescebant; pulsus erat naturalis, appetitus, fo-

somnus, & reliqua in bono statu. Verum tamen decima circiter post has notas variolas die æger inceperat vomere biliosa, aderant inappetentia, sitis, dolores capitis, & ingens prostratio virium, quæ symptomata alicui in sex rebus non naturalibus commisso errori tunc adscribebantur.

Ast die sequente patebat, quæ esset horum symptomatum causa; nam tota facies, quin imo & reliquum jam corpus (quod oppido rarum) scatebat stygmatis variolosis, quæ cum successive non tantum numero, sed etiam volumine augerentur, pro variolis veris, confluentibus, & malignis declarabantur.

Facta hac eruptione, febris non minuebatur, quin imo febris, anxietates augebantur; hisque accedebant insomnia, suspiria, subsultus tendinum, & frequens urinæ aquosæ secessus.

Unde factum, ut quartajam a variolarum eruptione miliaria supervenerint.

Dum purpuræ tam albæ, quam rubræ copiosa facta fuisset eruptio, æger videbatur melius habere, liberius enim respirabat; sat bene, &, ut relatum fuit, sequente nocte placide dormiebat, febris pariter minui videbatur; ita, ut præsens morbi, & ægroti status omnia fausta promitteret.

Verum, quia frequentibus diebus neque in facie, neque in interstitiis aliarum variolarum aderant debitus, & necessarius tumor, & rubor; prædictis præmaturo, & fallacibus signis fidendum non erat.

Quemadmodum etiam die morbi circiter undecima evenit, ut a meridie post assumptam panatellam inexpectate horripilatione, totiusque corporis tremore, anxietatibus, suspiriis, ac tandem convul-

vulsionibus prehenderetur, quibus intra horæ spatium jugulabatur.

ANNOTATIONES

Ad Casum XII.

CCCVIII.

Iste est singularis, qui mihi toto meæ praxeos tempore obvenit casus. Plures autores observarunt, & ego ipse vidi, quod morbillis variolæ supervenerint, quod variolas spurias veræ exceperint, quod scarlatinæ supervenerint morbilli, aut variolæ; Item puerperam, cui lochia sistebantur, primo purpura & octiduo tardius variolis correptam vidi. Sed quatuor exanthemata sibi breve intra tempus succedentia nonnisi in hoc unico allato casu observavi. Quamvis, ut in casu dixi, aliqua symptomata multum spei promitterent, factum est tamen,

ut brevi & fere inopinato convulsus ad plures migraret.

Sane admirabar sæpe repentinas illas mutationes, quæ in variolis contingere solent. Quoties enim obstupescens vidi variolarum die nona, 14. 17. aut 21. quin imo etiam tardius, ubi æger jam in vado constitutus ab omnibus medicis declaratus & judicatus fuit, derrepente convulsiones, & mortem supervenisse.

Similes finistri eventus certe aliunde derivari non possunt, quam quod per decursum morbi in nobili aliquo viscere materia morbifica, eodem fere modo uti furunculi in partibus externis, congeratur, suppuretur, ac tandem rupta aut exesa apostematis tunica effundatur, sicque prædictas tragœdias ludat.

In nostro vero casu videtur illa ipsa materia, quæ faciem reliquumque corpus in tumorem elevare debuisset, alio nimis

rum

rum ad cerebrum rapta fuisse, quod plerumque in similibus casibus evenire solet.

Ex hoc pariter casu constat, quod quamvis post eruptionem miliarium æger aliquando alleviatus videatur, hæc tamen non statim pro criticis habenda & declaranda sint.

C A S U S X I I I .

CCCIX.

Hujatis civis filius 14. annos natus corripiebatur anno 1756. in Martio variolis discretis, sed anomalis & malignis; nam secunda jam ab exacerbatione die in conspectum venerant, quarum plures ad livorem & nigrorem accedebant. Præterea fere omnes depressæ, & in medio foveam habentes usque ad finem persistebant.

Quamvis æger non aliis remediis, quam superius §. CXXVI. descriptis antiphlogisticis uteretur; & in regimine

R 2

tem-

temperatissimo conservaretur, nihilominus tamen die circiter ab eruptione nona miliaria supervenerant.

His funestis symptomatibus tamen non obstantibus, tandem die decima septima, cum quoad omnes functiones, & actiones bene se habere videretur, judicatus fuit. Verum tamen die circiter vigesima de languore & totius corporis lassitudine inceperat conqueri æger; aderat febris, fitis, dolor capitis, & anxietates; his tandem supervenerant quædam tubercula in dorso, clunibus, & hinc inde in reliquo corpore. Hæc dolebant, ardebant, & nychthemeri fere spatio suppurabantur, aliqua eorum erant mole exigua, alia nucem avellanam æquabant, alia vero superabant; quæ, debito tempore a Chirurgo aperta, plus aut minus materiæ purulentæ fundebant. Vix autem consolidatis his alia superveniebant, quæ magis dolebant, magis ardebant, & ma-

jo-

jorem febrem conjunctam habebant, & tandem difficilius ad consolidationem perducebantur; quin imo multa eorum in foedissima, & maligna ulcera, ad ossa usque substantiam carneam exedentia degenerabant. Hoc modo alia semper & alia praedictorum tuberculorum eruptio succedebat, & ad hebdomadas fere sex protrahebatur; cujus posterior semper pejor erat priore, ut prius jam dixi. Interea aeger partim febre lenta, doloribus, inquietudinibus confectus, & ad incitas redactus videbatur.

Quamvis enim toto hujus morbi tempore copiosa diluentia, emollientia, lacticia, hydrogalam, serum lactis, herbis antiscorbuticis impraegnatum, emulsa, & similia, quae tam febre, quam acrimoniae temperandae dicata essent, assumpsisset; nihil tamen proficiebat, sed in pejus ruebat aeger.

Quapropter in simili extremo casu ad corticem peruvianum ex consilio Magnifici pie defuncti Weber de Fürnberg confugi, cujus dragmas sex aut saltem unciam dimidiam quotidie assumebat, & debitam quantitatem prædictorum diluentium superbibat. Ex cujus usu non tantum recentium furunculorum propululatio, sed & ulcerum malignorum ulterior progressus, impediabatur; hæc facilius ad consolidationem, & æger tandem, quamvis sat lente, ad pristinam sanitatem perducebatur.

ANNOTATIONES

Ad Casum XIII.

CCCX.

Practici norunt variolis non tantum malignis, sed aliquando etiam benignis
su-

supervenire furunculos, qui ægrotantibus non tantum molesti, & dolorifici, sed sæpe etiam periculosi esse solent: etenim in variolis, præsertim malignis, difficulter ad consolidationem perducì possunt, & plerumque cum ulceribus malignis conjunguntur.

In similibus casibus non tantum propria sed aliorum quoque experientia edoctus candide edicere possum, & teneor, quod ex superius nominatis diluentibus, temperantibus, aliisque antiphlogisticis difficulter aliquid sperandum sit; nisi illis prædictum antisepticum jungatur.

Tales observationes tam proprias quam aliorum practìcorum, data opera mihi annotavi; semperque vidi, quod prædicta remedia sine aliquo specifico antiseptico imparia sint tanto tollendo malo.

Ut alias observationes taceam, meminero solummodo Nobilissimæ herulæ Comitissæ de Rothal; quæ 1746. vario-

lis discretis, sed malignis laboraverat, & omnes solitos malignitatis insultus usque ad diem morbi circiter decimam octavam feliciter superaverat: quo tempore ulcricula quædam quasi aphthosa gingivas, linguam, laryngem, pharyngemque occupabant; quæ non tantum deglutitionem, sed & masticationem difficilem reddebant. Hæc intra aliquot dies & numero & volumine augebantur, & non tantum partes oris internas, sed & externas occupabant; atque in ulcera maligna, substantiam cellulofam, musculofam, & glandulofam ad ossa usque exedentia degenerabant.

In hoc tristi rerum statu in usum vocabantur omnia prædicta diluentia, dulcificantia, lactis serum, succi antiscorbutici, & lenia per epicrasim evacuantia, non neglectis appropriatis, & ab expertissimis chirurgis præstitutis remediis externis.

Ve-

Verum tamen his non obstantibus malum de die in diem augebatur, prædicta ulcera non tantum in facie horrendum præbebant spectaculum; verum etiam in aliis corporis partibus eadem ratione, sui que multiplicatione sæviebant.

Quibus tandem accessit marasmus, & mors.

Si in hoc casu debito tempore & quantitate cortex in usum vocatus fuisset, forsitan felicior eventus exinde sperari potuisset. Plura superius §. CCXLIV. & CCXLV. de usu corticis peruviani, & mercurii in furunculis & ulceribus malignis legi possunt. Item apud Bonet. Polyalt. Tom. III. pag. 650. & apud Ettmüller. Col. consultat. casu 24.

CCCXI.

Sane hic apposite quæstio institui potest, an nimirum in similibus exulcerationibus cicuta tam interne quam externe conveniat?

R 5

Ad

Ad quod respondeo , quod si experimenta novissime, tum a Magnifico Archiatro, & autore de Störk, cum ab aliis cicutæ fautoribus instituta, nobisque communicata subsistunt ; nullus dubitem, quin usus cicutæ in nostro pariter casu locum habeat.

Verum dices , hæc responsio nec satisfacit, nec exhaurit factam de cicuta quæstionem ; quisque enim a me petere poterit, quid ego observaverim, quidve sentiam de usu cicutæ in tumoribus scirrhis, & ulceribus cancrofis ; an horum, similibusque malorum ab usu cicutæ radicalis cura expectari possit, nec ne ? Judico quidem non esse hujus loci, ut, quemadmodum gravitas materiæ & quæstionis exigit, satisfaciam ; brevissime tamen, ut, & candide efferam, veritati famulaturus, quæ observando didici ; reliqua aliis, qui majore judicio,

maiore autoritate pollent, discutienda, & determinanda relicturus.

Antequam vero hanc materiam attingam, edicere debeo, ut fas est, quod Clarissimus & Magnificus Autor in perquisitione, & promulgatione hujus remedii se æterna memoria dignum reddiderit; eo quod nos edocuerit remedium, quod ferme ab omnibus tot, & tot seculis pro perniciosissimo veneno venditabatur, in diversis contumacissimis morbis ad sexaginta, & ultra grana nychthemeri spatio, non tantum sine noxa, sed sæpe secundo cum effectu exhiberi posse.

Quamobrem satis mirari non valeo, quod cicutam qualitate venenosa præditam esse, tum veteres cum recentiores plerique autumarint. Quin imo apud plures fide dignos Autores legimus Socratem; Demosthenem, aliosque cicuta enectos fuisse. Unde concludere debemus, vel, quod debeant dari diversæ

cicutæ species, quarum aliquæ venenofæ, aliæ vero minus dici debeant; vel quod cicutæ aliud venenum, ut multi judicant, mixtum fuerit. Habebat tamen omni tempore cicuta suos fautores, suosque affeclas; sic Ægyptii, multique Atheniensium ea ad extinguendam libidinem usi fuisse dicuntur, ut in Ephemerid. nat. cur. Anno 4. & 7. observ. 106. habetur.

Rajus refert, a quodam nomine Bowle ad scrupulum unum pro dosi ad profligandas febres exhibitam fuisse.

Quin imo Ronealmus observ. 3. & in suis operibus 1606. Parisiis editis illam in infusione ad dragmas duas, in substantia vero ad dragmam dimidiam, & ultro exhibuit.

Friccius pariter in suo tractatu de virtute venenorum medica ait: *Cicutam moderate & methodice exhibitam tutissimum & utilissimum esse remedium.*

Item

Item in eodem tractatu ostendit, cicutam non tantum quibusdam veteribus, ut Hippocrati, & Galeno, sed & recentioribus familiarem fuisse.

Ne vero præcoces in definiendis cicuta viribus & effectibus, quos præsertim in tumoribus, & ulceribus observamus, esse videamur, judico sequentes observationes, omnibus practicis alias notas, præ oculis habendas esse; & quidem

Primo, quod tumores scirrhusi cum tumoribus duris œdematosis confundi, aut promiscue accipiendi non sint.

Secundo, quod ulcera cancrofa bene distinguenda sint ab ulceribus malignis phagedenicis.

Ratio asserti est, quia sæpe videmus tumores duros, indolentes, & non nisi tensione partium adjacentium molestos, valde diu tales persistere, & tandem aliis remediis aperitivis, discutientibus; aut etiam sine omnibus remediis, solum-

solummodo ipsis naturæ viribus, dissipari, & evanescere. Hoc malum præ aliis commune est juventuti, in hac enim ætate videmus, glandulas colli mirum in modum tumere, multis mensibus, quin imo annis tales persistere, & aliquando sine omni artificio dissipari.

Si itaque in simili statu aliquis cicutam adhiberet, tumoris hujus dissipationem procul dubio cicutæ attribueret, qui sine tali remedio dissipari, aut evanescere potuisset.

Idem in ulceribus sæpe obtinet; etenim experti Medici, & Chirurgi optime norunt, ulcera maligna, phagedænica, sed non cancrofa, debita methodo tam interne quam externe tractata sine cicuta curata fuisse, & etiamnum curari.

Quapropter bene examinanda sunt prius ulcera, quibus medemur, ne præcipitanter nimis talia pro cancrofis declare-

re-

remus. Ut vero tumoribus scirrhis, & ulceribus cancrofis secundo cum effectu medeamur, duo requiruntur principia in remedio, quod ad hunc finem in usum vocamus. Primum principium debet esse solvens, & resolvens illius, quod tenax, & impactum in aliqua parte hæret.

Secundum debet illud miasma acre, cancrosum specifica quadam virtute corrigere aut destruere.

Virtutem solventem in cicuta non tam facile quisquam in dubium vocabit. Ast metuendum est, quemadmodum ego sæpe observavi, ne hac ratione scirrhi nimis cito exulcerentur; qui diutius integri, & indolentes perstitissent, si remediis laceffiti non fuissent.

Quod vero aliam virtutem illud miasma cancrosum corrigendi concernit, est illa ita necessaria, ut sine illa frustra cancro cuicunque medeamur; experientia enim omnibus practicis constat, miasma
illud

illud cancrosum esse revera, contagiosum & multiplicabile.

Item notum est, quod quamvis pars cancro affecta v. g. amputetur, nihilominus tamen miasma cancrosum humoribus inhærens, in alia parte corporis propululet, ibidem eandem, quam in mamma tragœdiam ludat, sicque non tantum inutilem, sed sæpe noxiam operationem reddat.

An vero hæc virtus specifica miasma cancrosum corrigendi, aut destruendi ipsi cicutæ insit, metuo, ne mihi, ne cuique alteri injurius videar, si hucusque dubius hæream, quin imo potius contrarium sentiam.

Quamobrem doleo, quod, mea cum cicutæ in prædictis affectibus capta experimenta me aliter edocuerint.

Vidi enim, si notabilis quantitas cicutæ in scyrrho aut cancro exhibeatur, acri-

acrimoniam peccantem una cum febre depascente augeri.

Quin imo sæpissime vidi ab acrimonia cancrofa humoribus nostris mixta quasdam febres, ut plurimum irregulares, aliquando vero regulares, & typum quotidianæ, aut tertianæ fervantes oriri, ægrosque, nisi mature sopiantur, fere conficere.

Si in similibus casibus usui cicutæ aliquis, minus expertus, tenaciter inhæreret, certe ægrum pessumdaret.

In quo casu optimum effectum expertus sum ex cortice peruviano, si in debita quantitate, & debito tempore nimirum in remissione exhibeatur.

Hujus enim virtus acrimoniam temperandi, cicurandi, febresque dictas sopiendi, omnibus practicis hoc tempore nota est, ut jam superius sæpius dictum fuit.

Præterea observavi, quod ex usu cicutæ solito sæpius, & solito vehementius hæmorrhagiæ in parte cancro affecta urgeant; unde non tantum vires, sed & succi inquilini in ægris exhauriuntur.

Ex quibus sequentia Corollaria deduci possunt.

COROLLARIUM I.

Quod cicuta propter vim solventem, qua pollet, in omnibus illis affectibus conveniat, in quibus spissitudo, & crassities humorum prædominatur.

COROLLARIUM II.

Quod tumores scirrhusi, & canceri occulti ex usu cicutæ longe citius, quam sibi relictæ ad suppurationem tendant.

COROLLARIUM III.

Quod ulcera cancroſa ex uſu cicuta exaſperentur, inflammentur, magisque ad ſuppurationem vergant.

COROLLARIUM IV.

Quod cicuta noſtras videatur ſpecie differre ab illa, a qua tot neceſ illatas fuiſſe perhibent Autores fide digni.

Primum corollarium facile concipitur ex principiis acribus, activis, & penetrantibus, quibus cicuta conſtat. Qua ex ratione conducit, ubicunque ſpiſſitudo humorum peccat; ſive talis hæreat in vaſis lymphaticis, ſive ſeroſis, aut in nervis ipſis.

Quapropter convenit in omnibus tumoribus cedematofis tam internis quam externis. In omnibus viſcerum obſtructionibus.

Item in affectibus articulorum, ut arthritide. Quam ob rationem Mayerne, celeberrimus quondam Practicus, pilulis arthriticis ex cicuta felici cum eventu utebatur.

Item in morbis oculorum egregiam opem fert, si spissitudo humorum ad tales disponat. Sic enim præcavet, a cataracta, & gutta serena.

An vero cataractam jam factam, & amaurosim præsentem, ut in parte secunda operum D. Magnifici de Störk casus adducti habent, curet, judico, hoc assertum debere prius multis experimentis probari, dein primo confirmari.

Veritas secundi & tertii corollarii deducitur ex illis, quæ in primo dicta sunt; si enim cicutæ principia acria & irritantia sunt, non possunt in illis affectibus admitti, qui ad acrimoniam tendunt, aut in quibus acre prædominatur; uti sunt scirrhi, & canceri tam aperti
quam

quam occulti; neque enim potus diluens quiscunque fuerit assumptus diluere & obtundere hoc acre potis erit.

CASUS. XIV. ET ULTIMUS

CCCXII.

Adolescens N. N. 17. circiter annos natus corripiebatur inopinanter copiosissimis variolis confluentibus, quæ quamvis multum negotii medentibus facefferent, nihilominus tamen æger feliciter attigerat trigesimam morbi diem, qua perfecte quoad omnes functiones valere videbatur.

Die circiter quinquagesima a principio morbi inceperat conqueri de intenso dolore capitis, tempora, & frontem occupante, qui de die in diem augebatur, ægrumque inquietissimum, insomnemque reddebat. Quamvis tam externa topica, epispastica, quam interna diluentia, re-

solventia, per epicrasim evacuantia, enemata, pediluvia, phlebotomia, aliaque similia in usum vocata fuissent, nihilominus tamen idem acutissimus dolor perseverabat, donec post octiduum prægressis aliquot violentis sternutationibus, vermiculi aliquot tenues, filamentorum instar duos, tresve polices longi per nares secederet, quorum aliqui adhuc leviter movebantur, alii vero immobiles erant. Quo facto æger melius habere videbatur.

Verum tamen aliquot diebus vix elapsis recrudit idem acutissimus dolor.

In quo casu, cum causa, & sedes hujus mali jam nota essent, princeps indicatio, & cura fuit, ut illud, quod in sinu frontali congestum & corruptum hæret, diluatur, mobile reddatur, per nares evacuetur, nidus vermium destruat, ac tandem pars læsa consolidetur.

In quem finem tam externa, quam interna præstituebantur remedia.

Ex-

Externa erant illa , quæ fronti applicabantur. Tempore acuti doloris applicabantur fomenta ex speciebus emollientibus in lacte coctis. Dum vero dolor filebat , aut remissior erat, apponebatur emplastrum de ranis cum mercurio, aut emplastrum de gummatibus cum assa foetida & mercurio.

Item lac, aut decoctum hordei cum melle sæpius attrahebatur ad nares.

Ex iisdem vapores, tanquam remedium valde penetrans, ad nares fuscipiebantur.

His quandoque, præcipue in dolorum remissione, interponebantur suffitus anthelmintici ex nicotiana, cinabari, aliisque similibus.

Interna autem remedia erant maximam partem antiphlogistica, paregorica, & lenia per alvum evacuantia.

Quibus tandem efficiebatur, ut non tantum prædicti vermiculi, sed & mate-

ria putida, foetensque copiose per nares secederet, sicque æger a dolore capitis immunis erat.

Dum vero intra unam alteramve hebdomadam prædicta materia in sinibus iterum colligebatur, aderant mox prædicti dolores capitis, qui non nisi facta vermiculorum & materiæ putridæ per nares evacuatione, sistebantur, & sopiebantur.

Hæc molesta & atrox morbi conditio sæpius repetebat, & non nisi integro anno transacto sopita & subacta videbatur. Quo tempore, quamvis æger de atroci illo dolore capitis non amplius conquereretur, neque per nares quidquam peregrini ultro secederet, quoad functiones animales videbatur tamen deficere, & quodam animi mœrore torqueri.

Unde dein contigit, ut post quatuor circiter, ab ultimo doloris accessu, menses, absque causa manifesta sibi ipse noctu violentam infligerit mortem.

A N.

ANNOTATIONES

Ad Casum XIV.

CCCXIII.

Ex hac historia discimus, quod variolæ præsertim malignæ sæpe suum virus ad diversas corporis partes deponere consueverint, aliquando enim in partibus corporis externis, ut ex priore casu patet, fiunt furunculi diuturni, & periculosi; aliquando vero succedunt ulcera maligna totum corpus depascentia.

Si vero tales metastases ad partes corporis internas fiant, affectus eo periculosior exinde exurgit.

In nostro casu videntur reliquæ materiæ variolosæ in sinu frontali sedem fixisse, quæ successu temporis in suppurationem, & majorem corruptionem degenerabant.

Quare ex nostris de contagio & putredine principiis mirum non est, si hic similes vermiculi geniti fuerint, & tandem per nares successerint; ibidem enim ostendi, quod in materia putrida variolosa tales deprehendantur.

Unde patet sedem acutissimi doloris capitis, & prædictorum vermiculorum fuisse sinum frontalem, qui duos circiter est polices longus, & decem lineas latus, in quo prædicti vermiculi convoluti facile hospitari poterant, donec per foramen ad nares devecti fuissent.

Probabile tamen est, in nostro casu eandem causam, aut in cerebro, aut in ejusdem ventriculis pariter extitisse, unde dein memoriæ, aliarumque actionum læsio derivari debet.

Quin imo ex eadem causa posset violenta mors deduci; in quantum æger exinde in phrenesim raptus sibi ipsi violentas injecerit manus.

Ne

Ne vero hæc, quæ dixi, sine fundamento asserta esse videantur, aliquot exemplis & observationibus, quæ apud probatos Autores prostant, confirmabo.

Sic Muffetus de infectis cap. 30. ait: *Fuit olim in Germania, & Hungaria frequens affectus capitis, atque omnes eo correpti in phrenesim, vel maniam inciderant, mortuisque dissecto cerebro vermiculus inventus est.*

Huc referri debet ille casus, qui in Ephemerid. N. C. Anno 6. & 7. pag. 132. habetur; quod videlicet variolis mania supervenerit.

Thomas Bartolinus cent. 1. histor. 64. dicit: *Lutetianæ puellæ 12. annorum curatis variolis, tantus capitis dolor supervenit, ut trium mensium curriculo nec dormire quiverit, nec quiescere, nullas dolore inducias concedente, tandem cum tabida obiisset, statim aperto cranio, deprehensa fuit universa cerebelli substantia in dextro a reliquo corpore sejuncta, nigraque*

que tunica involuta. Rupta tunica nigra vermem nigrum, pilosum prodidit latentem; & alia, quæ ibidem legi possunt.

Præ aliis notabilis prostat observatio, quæ ad nostrum scopum quam optime pertinet in Miscell. curios. dec. 3. Anno 2do observ. 53. quæ sic sonat: *dum Patavii in Hospitali majori praxi medica occupabar, sese anno 1687. obtulit vir quidam quadragenarius, febre ardente detentus, is, dum judicatus ab hospitali dimissionem obtinuit, jamque singulis gratias agens, finito Missæ Sacrificio discedere decrevit, & ecce jamjam finita missa in hospitali circumcurrere, furere, & clamare, uti phreniticus cæpit, & priusquam illi ulla medicina adhiberi, & in lectum reponi potuisset, expiravit.*

Unde omnes attoniti aperuimus cadaver. - -

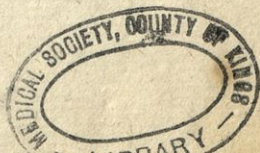
In medulla cerebri innumeros vermiculos, non absimiles illis, qui in caseo veteri
repe-

reperiuntur, cum omnium stupore, undique dispersos invenimus.

Unde ex his aliisque pluribus, quas hic prætereo, practicoꝝ observationibus, actionum animalium læsionem, uti & violentam mortem non sine fundamento deducere possumus.

Possẽm hic fere innumeros alios de variolis adducere casus; verum quia, quamvis essent singulares, possent tamen maximam partem ad jam superius allatos, referri, ideo hosce tantum selegi, qui pro norma multorum similium inservire possint.

Hisce Benevole Lector fruire, & fave.

reprehensum, non enim est, sed
liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

liberum est, non est, sed

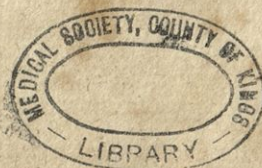
liberum est, non est, sed

ERRATA NOTABILIORA

I N

TRACTATU DE VARIOLIS.

Pagina 42.	Linea 2.	etiam, loco & jam
44.	- - - 2.	suppurantur, loco suppu- rabantur.
49.	- - - 10.	nunciabantur, loco nun- ciabatur.
52.	- - - 19.	alborum, rubrorum, loco albarum, rubrarum.
103.	- - - 13.	ægro, loco ægre.
178.	- - - 15.	idem, loco item.
191.	- - - 7.	relinquat, loco relinquant.
278.	- - - 9.	secederent, loco secederet.
282.	- - - 4.	secesserint, loco succes- serint.

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

516483

2